

”MITÄ SÄ LUULET OLEVAS?”

**Suomessa asuvien ja yhteiskunnallisesti aktiivisten
somalinaisten kamppailu identiteeteistään**

**Katri Seppänen
Pro gradu-tutkielma
Valtio-oppi/Kansalaisyhteiskunnan
asiantuntijuuden maisteriohjelma
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2010**

TIIVISTELMÄ

”MITÄ SÄ LUULET OLEVAS?”

Suomessa asuvien ja yhteiskunnallisesti aktiivisten somalinaisten kamppailu identiteeteistään

Katri Seppänen

Valtio-oppi/Kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden maisteriohjelma

Pro gradu-tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Pertti Lappalainen

Kevät 2010

Sivumäärä: 90 sivua + liitteet 3 sivua

Tutkimuksessa on tarkasteltu Suomessa asuvia ja yhteiskunnallisesti aktiivisia somalinalaisia tarkoituksena selvittää, kuinka naisten eri toimintaympäristöt vaikuttavat heidän identiteetteihinsä. Suomalainen yhteiskunta, Suomen somaliyhteisö sekä Somalia/Somalimaa muodostavat ne kolme toimintaympäristöä, joissa naiset toimivat ja joissa heidän identiteettinsä joutuvat kyseenalaistetuiksi.

Tutkimuksen näkökulman mukaan identiteettimme ovat jatkuvassa muutoksessa ja yksilöinä peilaamme omaa identiteettiämme ympäristöstämme tulevia vaatimuksia ja odotuksia vastaan. Tämä ”kamppailu” identiteeteistä ilmenee niin taisteluna legitimaation ja tunnustuksen saamiseksi muilta ryhmiltä kuin kieltäytymisenä ulkopuolelta tulevista määrittelyistäkin. Näistä lähtökohdista tarkasteltuna identiteetit ovat siis myös poliittisia.

Tutkimuksen aineisto on kerätty teemahaastattelun keinoin ja analyysimenetelmänä on käytetty diskurssianalyysiä, jonka avulla on kustakin toimintaympäristöstä voitu tunnistaa kolme diskurssia, joissa naiset käyvät läpi haasteita identiteetilleen. Keskeisimpänä tutkimustuloksena voidaan todeta, että haastatellut somalinalaiset kamppailevat identiteeteistään kahden kulttuurin välissä, jotka molemmat asettavat naisille vaatimuksia. Suomen somaliyhteisössä tutkimuksen kohteena olleet naiset ovat harvinaisia, sillä he ovat julkisesti esillä, eivätkä vain yksityisen piirissä perinteisen naisen mallin mukaisesti. Somaliassa tai Somalimaassa käydessään haastatellut naiset ovat saaneet kuulla, etteivät he enää edusta perinteistä somalinalaista. Toisaalta taas Suomen yhteiskunnassa toimiessaan naiset saavat jatkuvasti kuulla olevansa maahanmuuttajia, sen sijaan, että olisivat suomalaisia.

Maahanmuuttajuus on naisia suomalaisten silmissä leimaava tekijä, mutta toisaalta tämä leima on läsnä myös naisten matkustaessa Somaliaan tai Somalimaahan. Lukuisat Suomessa vietetyt vuodet ja aktiivinen osallistuminen suomalaisessa yhteiskunnassa tekevät haastatelluista ”erilaisia” siten, että Suomen somaliyhteisössä sekä Somaliassa naisten identiteetit tai näiden identiteettien arvo kyseenalaistetaan. Näistä kokemuksista seuraa, että tutkimuksen kohteena olevat naiset ovat myös itse joutuneet kyseenalaistamaan identiteettiään ja pohtimaan, keitä he oikeastaan ovat tai mihin he lopulta kuuluvat.

Avainsanat: maahanmuutto, naiset, somalit, identiteetti, integraatio, kansalaistoiminta

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	4
2.1	Aineiston kuvailu	4
2.2	Maahanmuuttotermejä	6
3	TUTKIMUSKYSYMYKSET JA METODISET VALINNAT	9
3.1	Tutkimuskysymykset	9
3.2	Diskurssianalyysi teoreettismetodologisena lähestymistapana	11
4	IDENTITEETTI	15
4.1	Mistä puhutaan, kun puhutaan identiteetistä?	15
4.2	Mitä tekemistä identiteetillä on politiikan kanssa?	18
4.3	Identiteetti ja maahanmuuttajuus	20
5	SOMALIDIASPORA JA SOMALIT SUOMESSA	24
5.1	Konfliktin historiaa	24
5.2	Somalikulttuuri	26
5.2.1	Perhe	27
5.2.2	Suku ja klaanit	28
5.2.3	Uskontona Islam	30
5.3	Somalit Suomessa	31
6	AKTIIVISENA NAISENA SUOMEN SOMALIYHTEISÖSSÄ	34
6.1	Verkostoituminen ja uudet tuttavuudet	35
6.2	Suomen somaliyhteisössä esiintyviä näkemyksiä naisten järjestötoiminnasta	37
6.2.1	Muutoksia naisen asemassa	38
6.2.2	Tukea ja kateutta	40
6.2.3	Järjestötoiminnan vieraus	42
6.3	Esimerkin näyttäjiä ja tien raivaajia	44
7	ERILAISENA SOMALINAISENA SOMALIASSA	48
7.1	Vierailut Somaliaan	48
7.2	”Mä en oo enää välttämättä perinteinen somalialainen nainen.”	52
7.3	Somalialaisuus	57

8	SOMALINAISENA SUOMESSA	63
8.1	Suomalaisuus	63
8.2	Suomi koti(maa)na	66
8.3	”Aina ensin maahanmuuttaja”	69
9	YHTEENVETO	76
	LÄHTEET	82
	LIITTEET	91
	LIITE 1: Haastattelukysymykset	91

Kiitokset

Tämän tutkimuksen toteutuminen on ollut prosessina pitkä, mutta mielenkiintoinen. Suurin kiitos työni valmistumisesta kuuluu niille haastattelemilleni naisille, jotka ovat olleet valmiita uhraamaan omaa kiireistä aikaansa ja jakamaan kokemuksiaan kanssani. Olen erittäin kiitollinen myös siitä hyvästä ohjauksesta ja niistä neuvoista, joita olen saanut tätä gradua työstäessäni monelta taholta. Tunnenkin itseni graduntekijänä hyvin onnekkaaksi, sillä varsinaisen graduohjaajani Pertti Lappalaisen lisäksi omia näkemyksiään ja neuvojaan minulle tarjosivat myös Päivi Pirkkalainen sekä Pekka Virtanen. Kaikkien kolmen näkemykset ja apu ovat olleet minulle erittäin kallisarvoisia.

Suuri kiitos henkisestä ja taloudellisesta tuesta kuuluu läheisilleni ja perheelleni. Ilman heidän tukeaan opintojeni parissa vierähtäneet vuodet olisivat olleet minulle monella tapaa paljon vaikeampia.

1 JOHDANTO

Maahanmuutto ja maahanmuuttajat ovat olleet yksi viime aikojen kiistellyimmistä puheenaiheista Suomessa. Keskustelua maahanmuuttajista on käyty niin keskustelufoorumeilla ja blogeissa kuin eduskunnassakin. Maahanmuutto nousi yhdeksi vaaliteemaksi myös vuoden 2008 kunnallisvaaleissa. Useita maahanmuuttoon hyvin kriittisesti suhtautuvia ja tällä tavalla vaalimenestystä hankkineita ehdokkaita siirtyi vaalien myötä kunnallispolitiikkaan. Median välityksellä he siirtyivät myös koko Suomen tietoisuuteen. Suomen hallitus on kiinnittänyt enenevässä määrin huomiota maahanmuuttoon ja vuoden 2007 alusta Suomella on ollut oma Maahanmuutto- ja eurooppaministeri. Viime vuosien tapahtumat ja niiden myötä kiihtynyt maahanmuuttokeskustelu ovat saaneet myös minut kiinnostumaan aiheesta ja lienevät yksi suurimmista syistä tälle pro-gradu tutkimukselle.

Keskustelu, jota maahanmuutosta käydään, on ongelmallista muun muassa siitä syystä, että keskeiset käsitteet menevät puhujilta usein sekaisin. Varsinkin erilaisilla Internetin keskustelupalstoilla maahanmuuttajista, turvapaikanhakijoista ja pakolaisista puhutaan kuin puhuttaisiin yhdestä ja samasta asiasta. Toinen maahanmuuttokeskustelua leimaava piirre on, että itse maahanmuuttajat pääsevät vain harvoin esittämään omia näkemyksiään. Olennaista mielestäni olisikin, että maahanmuuttokeskustelussa puheenvuoron saisivat myös he, jotka ovat joskus joutuneet siirtymään maasta toiseen, syystä tai toisesta.

Syksyllä 2008 tapasin Pekka Virtasen, joka kertoi minulle kansainvälisestä Diasporas for Peace: Patterns, Trends and Potential of Long-distance Diaspora Involvement in Conflict Settings (DIASPEACE) -tutkimuksesta, jota Jyväskylän yliopisto koordinoi. DIASPEACE tutkimusprojektissa keskitytään erityisesti Afrikan sarven alueeseen ja tarkastellaan niitä vaikutuksia, joita tältä alueelta lähteneillä on esimerkiksi Afrikan sarven valtioiden yhteiskunnalliseen kehitykseen. Somalidiaspora on yksi projektin tutkimuksen kohteista ja tätä kautta päädyin valitsemaan myös oman tutkimukseni kohteeksi Suomessa asuvat somalit. Suomen somaleista tutkimukseni kohteeksi valikoituivat naiset, syistä, joita Marja Tiilikainen on kuvannut osuvasti. Tiilikaisen (2003, 16) mukaan: ”maahanmuuttajanaisten kokemukset ja toiminnan mahdollisuudet ovat erilaisia kuin miesten johtuen naisten erilaisesta asemasta

perheen sisällä sekä muun muassa äiteinä, naisten erilaisesta roolista uskonnollisissa yhteisöissä sekä naisiin kohdistuvista odotuksista ja asenteista yleensä yhteiskunnassa.”

Alkuperäinen ajatukseni tälle tutkimukselle oli tarkastella somalijärjestöissä toimivia naisia, heidän asemaansa ja toimintaansa näissä järjestöissä. Kuitenkin, haastateltavia somalinalaisia etsiessä kävi ilmi, että useat heistä toimivat myös monissa muissa järjestöissä tai olivat mukana Suomen puoluepolitiikassa. Tämä haastateltavien yhteiskunnallisen aktiivisuuden monimuotoisuus sai minut tutkijana miettimään uudestaan tutkimusasetelmaani. Aineiston keräämisen jälkeen kävikin ilmi, etten voisi keskittyä vain haastateltujen naisten asemaan somalijärjestöissä. Haastateltavat toivat puheessaan ja kertomuksissaan esille toimintaansa, mutta myös itseään ja omaa suhdettaan kaikkiin niihin toimintaympäristöihin, joissa he olivat aktiivisuutensa vuoksi mukana. Pidin keräämääni haastatteluaineistoa niin kallisarvoisena, että päätin antaa aineistoni, toisin sanoen, haastateltujen naisten, puhua, ja poimia heidän puheestaan keskeisimmät esille tulleet teemat tutkimukseni sisällöksi. Hylkäsinkin ajatuksen pelkkiin somalijärjestöihin keskittymisestä ja uskon tämän palvelevan tutkimukseni tarkoitusta parhaiten.

Kansalaisyhteiskunnan maisteriohjelman opinnoissa olemme keskustelleet paljon ja pohtineet muun muassa yhteiskunnallista aktiivisuutta ja toimintaa, toiminnan eri muotoja ja sitä, kenellä on mahdollisuus toimijuuteen. Haastatteluissa esiin tullut voimakas side toiminnan ja identiteetin välillä vaikutti tutkimuksen kohteena kiehtovalta. Haastattelu haastattelulta kävi aina vain selkeämmin ilmi, että tutkimukseni kohteena olevat yhteiskunnallisesti aktiiviset somalinalaiset ovat monella tapaa mielenkiintoinen tutkimuskohde. Vaikka toiminnan ja identiteetin suhdetta on vaikea tutkia, ovat naiset toimintansa vuoksi läsnä erilaisissa toimintaympäristöissä, jotka saavat heidät pohtimaan omaa identiteettiään. Naisten rooli näissä toimintaympäristöissä olisi hyvin erilainen, mikäli he eivät olisi yhteiskunnallisesti aktiivisia. Näin ollen siis myös aktiivisuuden tai toiminnan ja identiteetin suhdetta on mahdollisuus tarkastella naisten toimintaympäristöjen kautta.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on avata hieman sitä monimutkaista todellisuutta, joka on läsnä, kun maahanmuuttaja pohtii identiteettiään. Erityisesti tässä tutkimuksessa on haluttu

keskittyä naisten kohtaamaan todellisuuteen. Lisäksi tutkimuksen lopputulosta määrittelee voimakkaasti haastateltujen fyysinen ja henkinen sijainti kahden kotimaan välissä. Tutkimuksen lopputulosta ei voida yleistää koskemaan kaikkia maahanmuuttajia, kaikkia maahanmuuttajanaisia tai edes kaikkia Suomessa asuvia somalinalaisia. Näin myös korostuu se tosiasia, ettei maahanmuuttajia voida tutkia yhtenä homogeenisenä joukkona. Kokemuksia, identiteettejä ja tarinoita on vähintään yhtä monia, kuin kertojiakin.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Aineiston kuvailu

Tutkimukseni aineisto muodostuu Suomessa asuvien ja järjestötoiminnassa aktiivisesti mukana olevien somalinaisten haastatteluista. Haastattelut on kerätty kesän 2009 aikana kahdessa eri kaupungissa. Olen haastatellut tutkimustani varten kahdeksaa naista. Joissain haastattelutilanteissa on ollut läsnä myös somalimiehiä, joiden mielipiteet ovat myös osa aineistoani, mutta tässä tutkimuksessa keskitytään erityisesti somalinaisiin ja heidän näkemyksiinsä. Edellytyksenä haastateltavien valinnalle on ollut heidän yhteiskunnallinen aktiivisuutensa. Tässä tutkimuksessa yhteiskunnallisella aktiivisuudella tarkoitetaan osallistumista joko poliittiseen toimintaan tai järjestötoimintaan. Kaikki haastateltavani ovat toiminnassaan aktiivisia. Esimerkiksi järjestötoiminnan yhteydessä tämä tarkoittaa, että he eivät ainoastaan maksa jäsenmaksuja, vaan osallistuvat varsinaiseen toimintaan. Suurin osa haastatelluista on tai on ollut aikaisemmin mukana usean eri järjestön toiminnassa. Hyvin yleistä haastateltavien keskuudessa oli, että järjestöt, joissa he olivat mukana, olivat naisten järjestöjä tai järjestöjä, jotka keskittyvät toiminnassaan naisten ja lasten auttamiseen joko Suomessa, Somaliassa tai molemmissa.

Haastateltavat olivat tutkimuksen teon aikaan iältään 20-45-vuotiaita. Laajasta ikäjakaumasta johtuen osa haastateltavista on tullut Suomeen hyvin nuorina lapsina ja näin ollen elänyt suurimman osan elämästään Suomessa. Osa haastateltavista on sen sijaan tullut Suomeen joko murrosikäisenä tai nuorena aikuisena. Kaikki haastateltavat ovat haastatteluhetkellä, kesällä 2009, asuneet Suomessa 15-20 vuotta. Haastattelut tapahtuivat kahviloissa, haastateltavien työpaikoilla tai kodeissa. Haastattelujen kesto vaihteli paljon. Lyhin haastattelu toteutettiin haastateltavan työpaikalla muiden kiireiden ohella ja tällöin haastattelu kesti noin 30 minuuttia. Pisin haastattelu kesti noin 1,5 tuntia ja haastattelupaikkana toimi haastateltavan koti. Muut haastattelut sijoittuvat kestoltaan puolen ja puolentoista tunnin väliin.

Tutkimuksessa käytetty aineisto olisi epäilemättä ollut laajempi ja luonteeltaan erilainen, jos tutkijan ja haastateltavien väline suhde olisi ollut tiiviimpi. Tämä haastattelijan ja haastateltavan suhde liittyy olennaisesti myös tutkimustulosten luotettavuuteen. Haastattelija ja haastateltavat olivat kaikissa haastattelutapauksissa toisilleen vieraita ja haastattelukertoja kunkin haastateltavan kanssa oli vain yksi. Voidaan ajatella, että syvemmän luottamussuhteen rakentaminen haastattelijan ja haastateltavien välille voisi lisätä haastateltavien avoimuutta ja johtaa näin erilaisiin lopputuloksiin. Kuitenkin, haastateltavat naiset suhtautuivat tutkimukseen myönteisesti ja mielenkiinnolla. Tästä johtuen ja kerätyn aineiston perusteella voidaan sanoa haastattelutilanteissa vallinneen avoimuuden olleen tämän pro gradu-tutkimuksen kannalta riittävää.

Yhteiskunnallisesti aktiivisten somalinaisten määrä on Suomessa hyvin pieni, jonka vuoksi haastateltavien tunnistaminen tästä tutkimuksesta saattaisi olla hyvinkin helppoa. Luottamuksellisuuden ja nimettömyyden säilyttämisen vuoksi tutkimuksessa ei kerrota haastateltavan nimeä, kotikaupunkia, tarkkaa ikää tai mitään muutakaan sellaista, mistä haastateltavan saattaisi tunnistaa. Joistakin haastateltavien lainauksista on poistettu kohtia, ettei haastateltavaa voitaisi tunnistaa. Nämä muotoilut on kuitenkin toteutettu siten, että lainausten alkuperäinen sisältö ja merkitys säilyvät. Tutkimuksessa käytetään Somaliasta sekä Somalimaasta puhuttaessa vain sanaa Somalia, sillä myös tämä on yksi tekijä, josta haastateltavan saattaisi tunnistaa. Toinen syy tähän on, etten halua tutkimuksessani ottaa kantaa Somalian ja Somalimaan politiikkaan tai kysymykseen Somalimaan itsenäisyydestä.

Haastattelut on toteutettu puolistrukturoidun haastattelun ideaa noudattamalla. Kyseistä haastattelutapaa voidaan kutsua myös teemahaastatteluksi. (Ahonen 1994, 138.) Laadin haastatteluja varten listan avoimia kysymyksiä (Liite 1), joihin haastateltavat saivat vastata omin sanoin. Teemahaastattelu mahdollistaakin toisaalta hyvin selkeät ei/kyllä-vastaukset, sekä laajemmat ja kertomuksen tapaiset vastaukset. Teemahaastattelu antaa myös haastattelijalle mahdollisuuden esittää tapauskohtaisesti tarkentavia jatkokysymyksiä, joihin tiukasti strukturoitu kysymyslomake ei anna mahdollisuutta.

Nauhoitin ja litteroin kaikki haastattelut. Litteroitaessa merkitsin puheeseen viivan (-) niihin paikkoihin, joissa haastateltava ikään kuin katkaisi lauseen ja aloitti tai jatkoi uusin sanoin samasta asiasta. Näitä viivoja esiintyy joissakin aineistolainauksissa. Tässä tutkimusraportissa on aineistolainauksiin lisätty [hakasuluissa] sanoja, joiden on ajateltu helpottavan lukijaa ymmärtämään, mistä haastateltava puhuu. Näiden lisäksi aineistolainauksissa on myös (suluissa) merkitty, jos haastateltava on esimerkiksi naurahtanut kesken puheensa, jotta puheen oikea sävy ja vivahteet välittyisivät myös lukijalle.

Litteroituani haastattelut, aloitin aineistoni teemoittelun. Haastattelut tehtyänäni oli selvää, että naisten puheesta korostui kolme eri kenttää heidän toiminnalleen. Luokittelin aineiston näiden toiminnan kenttien mukaan. Kun jako kolmeen oli suoritettu, aloin käydä kenttiä yksitellen läpi löytääkseni ne yleiset teemat, jotka naisten puheessa korostuivat. Jokaisesta toiminnan kentästä oli diskurssianalyysin avulla tunnistettavissa tietyt diskurssit, jotka toistuivat usein haastattelusta toiseen. Nämä diskurssit kuvaavat haastateltujen naisten yhteiskunnallisen aktiivisuuden, identiteetin sekä kunkin toimintaympäristön suhdetta ja nämä löydökset muodostavat tutkimukseni keskeiset sisältökappaleet.

2.2 Maahanmuuttotermejä

Maahanmuuttajia käsittelevässä tutkimuksessa on yleensä joukko keskeisiä käsitteitä, jotka on hyvä määritellä lukijalle. Tässä tutkimuksessa maahanmuuttotermistön lisäksi tarkennusta kaipaavat myös muutamat Somaliaan ja Somalimaahan ja näissä maissa asuviin tai näistä maista kotoisin oleviin henkilöihin liittyvät käsitteet. Toisissa tutkimuksissa samoista asioista saatetaan puhua eri käsitteillä, kuin tässä tutkimuksessa on päätetty tehdä. Haluankin korostaa, että alla esittelemäni käsitteet ovat tämän tutkimuksen näkökulmasta selitettyjä. Nämä selitykset vastaavat siis tämän tutkimuksen tarpeisiin.

Käyttäessäni tutkimuksessani käsitteitä somalialainen ja somali tarkoitan samaa asiaa. Joissain tutkimuksissa käsitteellä ”somalit” tarkoitetaan tiettyyn kansaan kuuluvaa henkilöä, riippumatta siitä minkä valtion alueella henkilö asuu. Somaleita asuu siis esimerkiksi Etiopiassa, Somaliassa, Somalimaassa ja Keniassa. Somalien etnisen ryhmän hajaantuminen on seurausta

siirtomaahallinnon jälkeensä jättämistä keinotekoisista valtioiden rajoista. Monet Afrikan kansat, kuten somalit, ovat tämän seurauksena hajaantuneet usean eri valtion alueelle. Jos somalin ja somalialaisen käsitteiden välille tehdään selkeä ero, tarkoitetaan somalialaisella Somalian valtion alueella asuvaa henkilöä. Keskustelua näiden käsitteiden eroista on käytetty esimerkiksi kiistassa Somalimaan itsenäisyydestä. Somalimaalaiset tunnustavat olevansa somaleita, mutta eivät suinkaan somalialaisia. Toisaalta somalien hajaantumista eri valtioiden alueella on myös käytetty perusteluna poliittisille pyrkimyksille perustaa Suur-Somalian valtio, johon somalien asuttamat alueet kuuluisivat. Tässä tutkimuksessa käytetään kuitenkin käsitteitä somali ja somalialainen viittaamaan somalikansaan kuuluviin henkilöihin. Valitulla sanamuodolla ei tuoda ilmi haastateltavan asuinpaikkaa tai tutkijan kantaa kysymykseen Somalimaan itsenäisyydestä.

Käytän haastatelluista naisista nimitystä ”somalilainen”, riippumatta esimerkiksi siitä, onko haastateltava Suomen kansalainen vai ei. Tämä on tietoinen valinta, jolla haluan korostaa lukijalle haastateltavieni maahanmuuttajataustaa ja lähtömaata. Toisaalta olen myös tietoinen, että käyttämällä termiä ”somalilainen” haastateltavistani, yleistän heidän elämänsä tavalla, joka jättää kertomatta paljon, ja keskittyy vain siihen, etteivät naiset ole Suomen kansalaisuudestaan huolimatta syntyperäisiä kantasuomalaisia. Tämä on ongelma, jonka naiset joutuvat elämässään kohtamaan ja siksi on ongelmallista, että myös minä tutkijana syyllistyn tähän samaan. Koen kuitenkin, että naisten maahanmuuttajuuden korostaminen on tässä tutkimuksessa aiheellista ja tarkoituksenmukaista tekstin selvyuden kannalta, eikä tarkoituksenani ole loukata ketään. Toivon tutkimukseni päämäärän pyhittävän tämän käyttämäni keinon.

Käytän tutkimuksessani myös termiä ”kantasuomalainen” tarkoittamaan henkilöä, joka on syntyperältään ja sukutaustaltaan suomalainen. Tähän termiin liittyy ajatus pitkästä asuinhistoriasta, yhteisistä geeneistä, kulttuurista ja kielestä (Martikainen ja Tiilikainen 2008, 18). Näin ollen esimerkiksi toisen sukupolven maahanmuuttajat, eli maahanmuuttajina Suomeen tulleiden henkilöiden Suomessa syntyneet jälkeläiset ovat tässä tutkimuksessa suomalaisia, mutta eivät kantasuomalaisia. Tämän jaottelun tarkoituksena on ainoastaan selkeyttää erottelua maahanmuuttaja/suomalainen, jolloin maahanmuuttajataustainen

henkilökin voi olla suomalainen, mutta ei kantasuomalainen. Tarkoituksena ei ole erottelun kautta leimata ketään johonkin ryhmään kuuluvaksi, vaan selkeyttää lukijalle kenestä milloinkin puhutaan.

On myös hyvä erottaa kansalaisuus ja kansallisuus toisistaan. Kansalaisuudella viitataan jonkin valtion jäsenyyteen oikeuksineen ja velvollisuuksineen. Esimerkiksi Suomen kansalaisuus tuo tullessaan äänioikeuden ja miehille asevelvollisuuden. Kansallisuudella sen sijaan tarkoitetaan kansallista identiteettiä tai etnisyyttä, tässä tapauksessa ”suomalaisuutta” tai ”somalialaisuutta”. Usein nämä käsitteet kuitenkin limittyvät toisiinsa. Esimerkiksi viime aikoina käytössä yleistynyt ”uussuomalaisuus”, jonka tarkoituksena on ollut korvata termi maahanmuuttaja tai maahanmuuttajataustainen, on hyvä esimerkki kansalaisuuden ja kansallisuuden sekoittumisesta. Uussuomalainen voi tarkoittaa kumpaa tahansa. (Martikainen ja Tiilikainen 2008, 18.)

Integraation käsitettä on hyvä selventää, varsinkin, kun sitä on suomen kielessä pyritty korvaamaan kotoutumisen ja kotouttamisen käsitteillä. Tuomas Martikaisen ja Marja Tiilikaisen (2008, 19) mukaan integraatiolla tarkoitetaan: ”sitä prosessia, jonka aikana maahanmuuttaja asettuu ja tulee osalliseksi uuteen elinympäristöönsä muun muassa sosiaalisesti, taloudellisesti ja poliittisesti”. Erilaisia integraation malleja käsitellään tässä tutkimuksessa myöhemmin. Suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa kotoutumisen käsitettä käytetään integraation kanssa samaa tarkoittavana. Joskus keskustelussa käy myös niin, että kotoutuminen ja kotouttaminen menevät käsitteiden käyttäjiltä sekaisin. Kotouttamisella tarkoitetaan esimerkiksi suomalaisten viranomaisten keinoja edesauttaa kotoutumista, kun taas kotoutuminen on yksilön läpikäymä prosessi. Tässä tutkimuksessa on käytetty integraatio-käsitettä kuvaamaan maahanmuuttajan sopeutumisprosessia. Kotoutumismistään suhtaudutaan tässä tutkimuksessa varauksella ja kritiikkiä sitä vastaan esitetään myöhemmin, kappaleessa kahdeksan.

3 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA METODISET VALINNAT

3.1 Tutkimuskysymykset

Tekemieni tutkimushaastatteluiden perusteella voidaan todeta, että Suomessa asuvat, yhteiskunnallisesti aktiiviset somalinaiset ovat aktiivisuutensa kautta osa ainakin kolmea eri toimintaympäristöä. Näissä eri toimintaympäristöissä myös muodostuu näkemyksiä haastatelluista naisista, siitä, millaisia tai keitä he ovat. Nämä eri toimintaympäristöt myös vaikuttavat naisten identiteetteihin, eli käsityksiin itsestään. Toimintaympäristöllä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa niitä toiminnan kenttiä, joissa yksilö toimii tai joissa yksilö on aktiivisesti osallisena. Haastattelemieni naisten puheesta voidaan tunnistaa kolme toiminnan kenttää, tai toimintaympäristöä. Tutkin gradussani, miten Suomessa asuvien ja yhteiskunnallisesti aktiivisten somalinaisten toimintaympäristöt vaikuttavat heidän identiteettiinsä. Tutkimuskysymystä voidaan tarkentaa edelleen:

- 1) Mitkä ovat niitä toimintaympäristöissä esille tulevia konkreettisia asioita, jotka saavat naiset pohtimaan identiteettiään?
- 2) Mikä on naisten yhteiskunnallisen aktiivisuuden merkitys heidän identiteeteilleen?

Ensiksi, haastattelemani naiset ovat osa suomalaista yhteiskuntaa, johon haastatellut somalinaiset osallistuvat niin kansalaisuutensa kuin esimerkiksi työn, opiskelun ja järjestö- tai poliittisen toiminnan kautta. Toiseksi naiset kuuluvat Suomen somaleiden ryhmään. Vuonna 2008 Suomessa asui 6352 Somaliassa syntynyttä ja 10647 Somalian kieltä puhuvaa henkilöä (Tilastokeskus 2009). Tämä Suomen somaleiden yhteisö on osa naisten elämää muun muassa sukulaisuussuhteiden, ystävien ja tuttavien, järjestötoiminnan sekä työn kautta. Kolmas toimintaympäristö, jossa naiset ovat mukana, on Somalia ja siellä asuvat somalit. Käytännössä tämä näkyy naisten elämässä siten, että haastattelemistani naisista suurin osa on Suomessa asuessaan käynyt Somaliassa. Syitä vierailuille ovat olleet esimerkiksi työmatkat tai naisten edustamien järjestöjen tekemä kehitys yhteistyö alueella sekä sukulaisten luona vierailu. Lisäksi on otettava huomioon, että Somalia on kaikille naisille se maa, mistä on aikanaan lähdetty

maailmalle ja päädytty lopulta Suomeen. Somalian merkitys maana säilyy naisten elämässä, vaikka siitä ei välttämättä enää käytettäisikään termiä ”kotimaa”.

Haastattelemieni naisten identiteetit ovat sidoksissa näihin kolmeen toimintaympäristöön identiteetin sosiaalisuuden kautta. Karmela Liebkindille identiteetin sisältö muodostuu niistä ”leimoista” ja ”nimilapuista” joita yksilö kiinnittää itse itseensä tai joita muut kiinnittävät yksilöön. Sosiaalinen identiteetti koostuu niistä ryhmistä, joihin yksilö kuuluu, esimerkiksi sukupuoli-, ikä-, uskonto-, kansallisuus tai kieliryhmistä. Näiden ryhmien yhteisvaikutus, eli kaikissa näissä ryhmissä yksilöön kiinnitetyt leimat, vaikuttavat yksilön sosiaaliseen identiteettiin. (Liebkind 1998, 106.) Edellä luettelemissani toimintaympäristöissä kiinnitetään Liebkindin sanoin ”nimilappuja” haastattelemiini naisiin ja määritellään sitä, keitä nämä naiset ovat. Näitä määritelmiä vasten naiset peilaavat itseään ja määrittelevät omaa identiteettiään. Toisin sanoen, kaikki kolme toimintaympäristöä vaikuttavat siihen, miten naiset kokevat omat identiteettinsä ja vastaavat kysymykseen: ”Kuka tai mitä minä olen?” (Liebkind 1998, 106.) Identiteetti muodostuukin Vilho Harlen mukaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa siten, että yksilön lisäksi myös yksilön lähipiirin on vastattava kysymyksiin siitä, kuka yksilö on. Yksilön omat näkemykset omasta identiteetistään eivät riitä, vaan hän tarvitsee niille vahvistuksen myös ympäristöstään. (Harle 2004, 105.)

Nämä kolme toimintaympäristöä muodostavat kehykset niille diskursseille, joissa naiset pohtivat omaa identiteettiään. Kaikista toimintaympäristöistä puhuessaan naisten puheesta oli selkeästi erotettavissa erilaisuuden teema, joka toistui toimintaympäristöstä toiseen. Tässä tutkimuksessa varsinaiset diskurssit muodostuvat niistä käytännön asioista, joista naiset kertoivat, ja jotka selkeästi olivat tämän koetun erilaisuuden taustalla. Jokaisesta toimintaympäristöstä löytyi kolme diskurssia, jotka vaikuttivat haastateltujen erityiseen asemaan ja olivat tästä syystä merkityksellisiä myös heidän identiteettiensä kannalta. Haastateltavien kolme toimintaympäristöä muodostavat tutkimuksessa keskeiset luvut 6-8. Haastateltujen näistä toimintaympäristöistä puhuessaan esille tuomat diskurssit muodostavat lukujen 6-8 alaluvut.

Tässä kohtaa on hyvä muistuttaa lukijaa vielä siitä, että yhteiskunnallisesti aktiivisia somalinalaisia löytyy Suomesta melko vähän, eikä tutkimusta voida mitenkään yleistää käsittämään kaikkia Suomessa asuvia somalinalaisia ja heidän kokemuksiaan. Tässä tutkimuksessa olennaista onkin siis, miten yhteiskunnallinen aktiivisuus ja eri toimintaympäristöt ovat vaikuttaneet juuri haastateltujen identiteettiin. Tässä gradussa ei ole tarkoituksena suorittaa vertailua muiden somalinalaisten tai yleensä maahanmuuttajataustaisten naisten kokemuksiin.

3.2 Diskurssianalyysi teoreettis metodologisena lähestymistapana

Aineiston analyysimenetelmänä on tässä tutkimuksessa käytetty diskurssianalyysiä. Jokinen, Juhila ja Suoninen (1993, 10) ovat määritelleet diskurssianalyysin ”sellaiseksi kielen käytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä.” Jokinen ja muut kuitenkin muistuttavat Potteriin ja Wetherelliin viitaten, että diskurssianalyysi on menetelmän sijaan parempi määritellä: ”väljäksi teoreettiseksi viitekehyykseksi, joka sallii erilaisia tarkastelun painopisteitä ja menetelmällisiä sovellutuksia” (Jokinen, Juhila ja Suoninen 1993, 17-19, kursivointi alkuperäinen; Potter ja Wetherell 1989, 175). David Howarth ja Yannis Stavrakakis kaipaavat diskurssianalyysin ja poliittisen analyysin yhdistämistä, erityisesti perinteisten politiikkatieteiden kentällä. Howarth ja Stavrakakis mainitsevat yhtenä diskurssianalyysin ja poliittisen analyysin yhdistämistä kaipaavana esimerkkinä sosiaalisten identiteettien poliittisen rakentumisen. Heille identiteettien muodostuminen on myös yksi keskeisimmistä diskurssien avulla toteutettavista tutkimuksen kohteista. (Howarth ja Stavrakakis 2000, 1-2.)

Kieltä ja sen käyttöä ei diskurssianalyysissä nähdä tapana ymmärtää todellisuutta, vaan kielen katsotaan olevan osa todellisuutta. Kielenkäyttöä tarkastellaan aktiivisena ja merkityksellisenä tekemisenä, jolla tuotetaan sosiaalista todellisuutta erilaisissa käytännöissä. (Jokinen, Juhila ja Suoninen 1993, 10.) Jos kieli ei kuvaa todellisuutta, vaan tuottaa sitä, ei kielen voida katsoa kuvaavan myöskään minuutta tai identiteettiä. Kielellä siis luodaan identiteettiä ja annetaan merkityksiä minuudelle. (Baker ja Galasinski 2001 29-30.) Tässä tutkimuksessa tarkastellaan,

kuinka naiset tuovat esille ja tuottavat identiteettiään puhuessaan toiminnastaan ja toimintaympäristöistään. Puheesta pyritään tunnistamaan diskursseja, eli niitä haastateltaville yhteisiä kokemuksia itsestään ja identiteetistään, joihin naiset näissä toimintaympäristöissä törmäävät. Miten naiset esittävät itsensä puheessaan? Kiinnostus kohdistuu minän rakentamisen prosesseihin (vrt. Suoninen 1997, 57).

Diskurssianalyysi ja identiteetti ovatkin monella tapaa kietoutuneet yhteen. Yksilöt ja ryhmät tarvitsevat keinoja, joilla kommunikoida identiteettiään muille yksilöille tai ryhmille. Yhteisölliset ja diskursiiviset käytännöt määrittelevät niitä keinoja, joilla yksilöt tai ryhmät kommunikoivat identiteettiään muille, neuvottelevat rooleistaan ja käsitteellistävät itseään. Kun identiteettiä tarkastellaan puhetekoina, on mahdollista huomata, kuinka yksilöt jatkuvasti rakentavat näillä puheteoilla omaa identiteettiään. Tämä korostuu erityisesti näkemyksissä, joissa identiteetti nähdään jatkuvan muutoksen kohteena, jatkuvassa liikkeessä olevana. Diskurssit eivät näin ollen vain kuvaa identiteettiä, vaan ovat osaltaan synnyttämässä sen jatkuvaa muutosta ja liikettä. (de Fina, Schiffrin ja Bamberg 2006, 2-3.)

Diskurssit ovat Jokisen, Juhilan ja Suonisen mukaan tutkimuksessa kielenkäytön kautta rakennettuja järjestelmiä, jotka myös määrittävät sosiaalista todellisuutta. Diskurssit ovat tutkijan tulkinnan tuloksia, jotka perustuvat tutkijan ja aineiston väliseen vuoropuheluun (Jokinen, Juhila ja Suoninen 1993, 27-28). Stuart Hall on todennut diskurssin olevan: ”ryhmä lausumia, jotka tarjoavat kielen sitä varten, että voitaisiin puhua tietynlaisesta jotakin aihetta koskevasta tiedosta – toisin sanoen representoida tätä tietoa. Kun jostakin aiheesta esitetään lausumia jonkin erityisen diskurssin sisällä, diskurssi mahdollistaa aiheen näkemisen jollakin tietyllä tavalla.” (Hall 1999, 98.) Howarthille ja Stavrakakikselle diskurssit ovat merkityksellisten käytäntöjen järjestelmiä, joista subjektien ja objektien identiteetit muodostuvat. Diskurssit ovat myös poliittisia, sillä ne rakentavat vastakohtaisuuksia, jaottelua sisäpiiriin ja ulkopuolisiin. Diskurssien käyttöön liittyy myös vallan käyttöä, sillä niiden muodostaminen tarkoittaa aina tiettyjen näkökulmien poissulkemista. (Howarth ja Stavrakakis 2000, 3-4.) Kyse on tällöin juuri Hallin mainitsemasta aiheen näkemisestä jollain tietyllä tavalla, muut tavat poissulkien.

Haastateltujen somalinaisten puhetta on analysoitu etsimällä toistuvia teemoja, joissa naiset kertovat itsestään ja suhteestaan eri toimintaympäristöihinsä. Aineiston analyysin jälkeen on ollut mahdollista tunnistaa kolme eri diskurssia jokaisesta toimintaympäristöstä. Näissä diskursseissa naiset kertovat kokemuksistaan toimiessaan Suomen somaliyhteisössä, Somaliassa tai Suomessa. Esille tulleissa diskursseissa pohditaan oman identiteetin suhdetta muun muassa perinteiseen somalinaan rooliin, somalialaisuuteen yleensä sekä suomalaisuuteen. Jotkut diskurssit tuovat esille haastateltaville yhteisiä kokemuksia eri toimintaympäristöissä, jotka ovat saaneet naiset miettimään omaa identiteettiään. Näissä kokemuksissa on usein kyse erosta, jaotteluista ”meihin ja muihin”, jonka kohteeksi haastatellut naiset ovat eri toimintaympäristöissään joutuneet.

Jos tutkimusta tarkastellaan diskurssianalyttisen orientaation mukaisesti puheenvuorona, on olennaista mille yleisölle puheenvuoro on suunnattu. Tästä yleisöstä riippuen diskurssianalyysi voidaan jakaa kriittiseen ja analyttiseen diskurssianalyysiin. Kriittisen diskurssianalyysin lähtökohtana on usein ajatus vallan epätasaisesta jakautumisesta ja alistussuhteiden olemassaolosta. Tutkimuksella pyritään tällöin tuomaan näkyviksi ja purkamaan näitä alistussuhteita. Analyttinen diskurssianalyysi antaa aineistolle enemmän tilaa, jolloin tutkijan tulisi olla mahdollisimman avoin aineistolle ja unohtaa ennako-oletukset esimerkiksi alistussuhteiden olemassaolosta. Jos aineiston analyysin jälkeen on perusteltua, voidaan analyttistä diskurssianalyysiäkin käyttää kriittisenä puheenvuorona aineistosta esiin tulleita valtasuhteita vastaan. Kriittinen ja analyttinen diskurssianalyysi eivät siis lopulta ole toisensa poissulkevia tapoja tarkastella aineistoa. (Jokinen ja Juhila 1999, 85-87.)

Kirsi Juhila on pohtinut tutkijan positioita suhteessa aineistoonsa, kun kyseessä on diskurssianalyttinen tutkimus. Juhilalle eri positioita on neljä: analyttikko, asianajaja, tulkitsija ja keskustelija. Tulkitsijan positiossa olevalle tutkijalle tutkimusaineisto on mahdollisuuksien maailma ja aineiston käsittelytapoja on lukuisia. Tutkija ja aineisto ovat tällöin vuorovaikutuksellisessa suhteessa, joka Juhilan mukaan korostuu, jos käytetty aineisto on tutkijan itsensä kokoama haastatteluaineisto. Tällöin tutkija on paitsi aineiston analysoija, myös yksi sen luojista. Tulkitsija nojaa analyysissään aineistoonsa, jolloin lähestymistapa on analyttinen. Aineistoa voi tulkita monella tapaa, mahdollisia tutkimuksellisia

tulkintaresursseja on monia. Tutkimuksen taustalla on tällöin tutkijan valitsema tapa lähestyä aineistoaan. Toinen tutkija saattaisi samaa aineistoa käsitellessään valita lähestymistavakseen jonkun muun, tässä tutkimuksessa käytetyn identiteettien rakentumisen sijaan esimerkiksi kertomusten narratiiviset rakenteet. (Juhila 1999, 212-214.)

On kuitenkin muistettava, että tutkijan valitessa lähestymistapansa, hän toimii tietoisesti hyläten muut näkökulmat. Tulkitsijan positiossa voi siis olla häivähdys asianajajaakin, aivan kuten kriittinen ja analyttinen diskurssianalyysi voivat täydentää toisiaan. Asianajajan position omaava tutkija pyrkii tutkimuksellaan edesauttamaan jonkin päämäärän saavuttamista. Asianajajalle tutkimus on poliittinen teko. (Juhila 1999, 207-208, 230.) Tässä tutkimuksessa on pyritty aineistolähtöisyyteen, joka osittain näkyy myös aineistolainauksen runsautena. Kuitenkin analyysivaiheessa kävi ilmi, että tutkimuksessa diskurssista toiseen läpileikkaavia teemoja ovat maahanmuuttajuus ja erilaisuus. Erilaisuus osana identiteettiä liittyy väistämättä valtaan ja valtasuhteisiin. Normin ja erilaisuuden, tai toisin sanoen sen, kuka on erilainen ja kuka ei, määrittely jakaa yksilöitä niihin, jotka määrittelevät ja niihin, jotka ovat määrittelyn kohteena. Näiden valtasuhteiden selkeä esiintulo aineistossa on saanut tässä tutkimuksessa aikaan sen, että tutkimuksen tutkijapositio voidaan välillä nähdä myös ”asiaa ajavana tulkitsijana”.

4 IDENTITEETTI

4.1 Mistä puhutaan, kun puhutaan identiteetistä?

Psykologisena käsitteenä identiteetin esitteli ensimmäisenä Erik H. Erikson, vuonna 1950. Psykologian tieteenalana sisällä identiteetti on käsitteenä ollut monitahoinen sekä kiisteltykin. Kiistelyn keskeltä löytyy myös yhteisiä näkemyksiä. Yleisesti identiteettiä on pidetty ihmisen sisäisenä tasapainona samuuden ja muutoksen välillä. Omaksi itseksi kehittyminen kytkeytyy identiteetin kehitykseen. (Fadjukoff 2007, 57.) Zygmunt Baumanin (1996, 19) mukaan identiteettiä pohditaan, kun ei tiedetä mihin kuulutaan. James Marcia on luonut identiteetille operationaaliset määritelmät, joita on käytetty paljon identiteetin tutkimuksessa. Marcia on luonut neljä eri identiteettistatuksen luokkaa identiteetin saavuttamiseksi käydyn prosessin perusteella. Marcia luokittelee identiteetit seuraavalla tavalla:

1. Selkiintymätön identiteetti: Kehittymättömin identiteetin taso, jossa ihmisellä ei ole olemassa selkeää identiteettiä, eikä hän myöskään pyri sitä luomaan. Ihminen ei koe asiaa ongelmalliseksi ja suhtautuu asiaan välinpitämättömästi. Tässä tilanteessa ihminen keskittyy usein tulevaisuuden sijasta nykyhetkeen.
2. Etsivä identiteetti: Ihminen ei pysty määrittelemään identiteettiään ja kokee tilanteen ongelmalliseksi. Ihminen pyrkii aktiivisesti muodostamaan identiteettinsä.
3. Omaksuttu identiteetti: Ihminen on omaksunut itselleen näkemykset ja normit ympäristöstään, esimerkiksi perheestään, ja on sitoutunut niihin. Ihminen ei ole itse pohtinut omaa identiteettiään, vaan päätyy seuraamaan ulkopuolelta annettuja normeja ja odotuksia.
4. Saavutettu identiteetti: Vahvin identiteetin taso. Ihminen on pohtimalla, kyseenalaistamalla ja vertailemalla erilaisia näkemyksiä rakentanut itselleen identiteetin, joka tuo ihmiselle itsevarmuutta ja vahvuutta. Identiteetin saavuttaminen voi mahdollistua myös identiteettikriisin kautta. Saavutetun identiteetin omaava ihminen näkee tulevaisuuden usein asiana, johon hän voi itse vaikuttaa. (Marcia 1980.)

Tässä tutkimuksessa tullaan kuitenkin kiinnittämään huomiota identiteetin luonteeseen muuttuvana ja pysymättömänä. Marcian luokittelua tarkastellessa onkin syytä pitää mielessä,

että yksilö voi eri elämänvaiheissaan siirtyä esimerkiksi saavutetusta identiteetistä etsivään identiteettiin, riippuen siitä, millaisia haasteita identiteetilleen yksilö elämänsä aikana kohtaa.

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta identiteettiä voidaan tarkastella esimerkiksi suhteessa yksilön kansallisuuteen, sukupuoleen, sukupuoliseen suuntautumiseen, ihon väriin ja vastaaviin yksilöä yhteiskunnassa usein määrittäviin ”ominaisuuksiin”. Näiden eri tutkimussuuntauksien seurauksena voidaan puhua esimerkiksi kansallisesta identiteetistä, sukupuoli-identiteetistä, kulttuuri-identiteetistä tai etnisestä identiteetistä. Toisaalta nämä identiteetin laatumääreet saattavat monimutkaistaa jo ennestään hankalasti määriteltävää käsitettä, ja voidaankin kysyä esimerkiksi, mitä on ”etninen” tai ”kulttuuri” (Harle 2004, 106). Edellä mainituista identiteeteistä voidaan puhua joko yksilön tai ryhmän identiteetteinä. Identiteetti ei siis ole pelkästään yksilölle omistettu käsite, myös ryhmällä voi olla tietty identiteetti, jolla se erottautuu muista ryhmistä.

Identiteetin käsitteen on katsottu muotoutuneen modernin aikakauden alussa, 1700-luvun lopulla. Toki yksilöt ovat tätä aikaisemminkin olleet tietoisia itsestään, sen sijaan identiteettiä alettiin vasta tuolloin tarkastella yhteiskunnallisena kysymyksenä. (Isin ja Wood 1999, 14.) Yhteiskuntatieteissä on kuitenkin kiinnitetty vain ajoittain huomiota identiteetin käsitteeseen tai identiteettipolitiikkaan. Calhounin mukaan identiteetti on pitkälti puuttunut politiikanäkemyksistä sekä akateemisesta ajattelusta. Tämä on ollut mahdollista, koska objektivismi, järjestelmällinen determinismi sekä intressiperustaiset motivaatioteoriat ovat pitäneet yhteiskuntatieteilijöiden kiinnostuksen poissa identiteetistä sekä identiteettipolitiikasta. (Calhoun 1994a, 23.)

Tässä ajassa identiteetti on noussut uudella tapaa esille tärkeänä käsitteenä. Syitä tähän on Isinin ja Woodin mukaan kolme. Ensinnäkin, työväenluokan ja porvariston välillä käyty taistelu varakkuudesta ja poliittisesta asemasta on monimutkaistunut, kun yhteiskunnallista kamppailua käydään nyt myös puoluepolitiikan ulkopuolella, muun muassa rotuun, etnisyyteen, seksuaalisuuteen ja ekologisuuteen liittyvistä aiheista. Toiseksi, kuluttamisen merkitys identiteetin muodostumisessa on korostunut. Kolmantena syynä identiteetin merkityksen nousuun Isin ja Wood pitävät jälkiteollista taloutta, jossa mielikuvien, äänien, kokemusten sekä

tiedon tuottaminen on paljolti korvannut materiaalisten hyödykkeiden tuotannon. (Isin ja Wood 1999, 14.) Identiteettiä onkin lähestytty korostaen yksilöllisen ja kollektiivisen olemassaolon ristiriitaisuutta, fragmentaatiota ja keskeneräisyyttä. Tutkijat ovat myös pyrkineet esittämään kuinka monimutkainen suhde vallitsee identiteetin muodostumisen, ympäristön vaatimusten sekä henkilökohtaisten mahdollisuuksien välillä. (Calhoun 1994a, 14.)

Rogers Brubaker ja Frederick Cooper ovat tutkineet identiteetin käyttöä analyttisenä käsitteenä ja esittävät, että yhteiskuntatieteet ovat liiaksi identiteetin vietävinä. Heidän mielestään identiteetti on käsitteenä ongelmallinen, sillä välillä sen merkitys korostuu liikaa, liian vähän tai vaihtoehtoisesti identiteetti menettää käsitteenä kokonaan merkityksensä, kun sitä käytetään liikaa tai liian löysin perustein. Brubaker ja Cooper näkevät identiteettien tarkastelun kautta toteutetun tutkimuksen arvokkaana, mutta toteavat, että yhteiskuntatieteellistä tutkimusta palvelee paremmin siirtyminen identiteettiä tarkempiin ja rajatumpiin käsitteisiin. Vaihtoehtoisina ja identiteettiä tarkempina käsitteinä Brubaker ja Cooper esittävät muun muassa identifikaation, kategorisaation, itseymmärryksen ja sosiaalisen sijainnin käsitteitä tarkentamaan sitä, mistä identiteetin osa-alueesta milloinkin on kyse. (Brubaker ja Cooper 2000.)

Stuart Hall kuvaa identiteettiä seuraavalla tavalla: ”Kyse on meille sosiaalisina yksilöinä aiemmin vankkoja asemia antaneiden luokan, sukupuolen, seksuaalisuuden, etnisyyden, rodun ja kansallisuuden kulttuuristen maisemien pirstoutumisesta. Nämä muodonmuutokset panevat myös henkilökohtaiset identiteettimme liikkeeseen, horjuttavat käsityksiämme itsestämme yhtenäisinä subjekteina” (Hall 1999, 20). Seurauksena tästä yksilön liikkeestä suhteessa itseensä ja ympäröivään maailmaan on yksilölle identiteetikriisi. Aiemmin subjektin nähtiin omaavan vakaa ja yhtenäinen identiteetti, joka on nyt muuttunut pirstoutuneeksi. Subjekti ei enää koostu yhdestä vakaasta identiteetistä vaan monista identiteeteistä, jotka eivät aina ole edes sopusoinnussa tai yhteensopivia keskenään. (Hall 1999, 20-23.) Tässä tutkimuksessa tullaan kiinnittämään huomiota juuri Hallin esille tuomaan identiteetin pirstoutuneisuuteen haastateltujen somalinaisten kannalta. Hallin mukaan postmodernin subjektin identiteetti ”muotoutuu ja muokkautuu jatkuvasti suhteessa niihin tapoihin, joilla meitä representoidaan tai puhutellaan meitä ympäröivissä kulttuurisissa järjestelmissä” (Hall 1999,

23). Tästä johtuen on myös perusteltua tutkia haastateltujen naisten identiteettiä suhteessa heidän toimintaympäristöihinsä ja sitä kuinka haastateltuja näissä ympäristöissä representoidaan. Tarkasteltaessa identiteettiä yksilön kuulumisena tiettyihin ryhmiin puhutaankin usein sosiaalisesta identiteetistä. (vrt. Liebkind 1998, 106.)

Kathryn Woodward esittää, että identiteetit muodostuvat vain toiseuden tai erilaisuuden (difference) tunnistamisen kautta. Identiteetti ei siis ole erilaisuuden vastakohta, vaan riippuvainen erilaisuudesta. Sosiaalisissa suhteissa symbolista ja yhteisöllistä erilaisuutta rakennetaan luokittelemalla yhteisön jäsenet vähintään kahteen eri ryhmään, ”meihin” ja ”muihin”. Asioiden merkitys syntyy tämän luokittelun perusteella. Mielenkiintoista sen sijaan on, miten tähän erilaisuuteen suhtaudutaan. Erilaisuus voi merkitä negatiivista, enemmistön toteuttamaa ulkopuolelle sulkemista ja vähemmistön marginalisaatiota. Toisaalta erilaisuutta voidaan myös tarkastella monimuotoisuuden lähteenä ja yhteiskuntaa rikastuttavana heterogeenisyytenä. Sosiaalista järjestystä pyritään Woodwardin mukaan ylläpitämään luomalla dualistisia jaotteluita ”me/muut”, ”luonto/kulttuuri” tai ”keho/mieli”. ”Muiden” identiteetti luodaan aina suhteessa ”meidän” identiteettiin, ne ovat siis vuorovaikutuksessa keskenään, sosiaalisen vuorovaikutuksen tuloksia ja näin ollen siis myös poliittisia. (Woodward 1997, 29-38.)

4.2 Mitä tekemistä identiteetillä on politiikan kanssa?

Calhounin mukaan identiteetin poliittisuuden taustalla vaikuttavat yhteiskunnassa ylläpidetyt diskurssit siitä, millainen ihmisen on mahdollista, arvokasta tai sopivaa olla. Nämä diskurssit vaikuttavat siihen, kuinka yksilöt tarkastelevat ja määrittelevät itseään. Ristiriidat ympäriltä tulevien vaatimusten ja oman identiteetin yhteensovittamisessa synnyttävät identiteettipoliittikkaa. Identiteettipoliittikaksi kutsutut pyrkimykset, esimerkiksi naisliikkeen tavoitteet, ovat kollektiivisia ja julkisia, eivätkä yksilöllisiä ja yksityisiä. Tästä syystä ne ovat myös poliittisia. (Calhoun 1994a, 20-21.)

Miksi politiikassa sitten ylipäänsä tarvitaan identiteettejä? Tuija Pulkkinen vastaa tähän kysymykseen korostamalla kahta eri näkökulmaa. Pulkkisen mukaan politiikan ymmärtäminen

identiteettien, eikä intressien perustalta muuttaa koko politiikan käsitettä merkittävällä tavalla. Pulkkinen (1998, 155) sanoin: ”Jos yhteiskunnassa tällä hetkellä poliittisina subjekteina esiintyviä etnisiä, sukupuolisia ja seksuaalisia ryhmiä ajatellaan intressiryhminä muiden intressiryhmien kuten jalkineteollisuuden tai eläkeläisten joukossa, joudumme käsittämään poliittisen tilan itsessään neutraalina universumina, jossa jokainen poliittinen tilanne alkaa kilpailuna periaatteessa tasaveroisten intressiryhmien kanssa. Tämä malli toimii sitä kokemusta vastaan, jonka mukaan sosiaalinen elämä on strukturoitunut ennen kaikkea sen mukaan, mitä on tapahtunut aiemmin, poliittisten subjektien rakentumisen perusteella ja alistushistorioiden puitteissa.” Pulkkinen mukaan poliittinen tila itsessään ei ole neutraali, vaan länsimaissa se saattaa olla usein hyvin valkoinen, miehinen, keskiluokkainen ja heteroseksuaalinen. Poliitiikan ajattelemisen identiteettien avulla on merkittävää, kun identiteetit nähdään sosiaalisten rakentumisprosessien kautta muodostuneina sisäisinä suhteina. Tällöin Pulkkinen mukaan identiteetit paljastavat uusia puolia neutraaleina pidetyistä alueista. (Pulkinen 1998, 155.)

Toinen syy, miksi Pulkinen näkee identiteetit politiikassa tarpeellisina, liittyy identiteettien merkitykseen sosiaalisessa prosessissa. Pulkkinen mukaan identiteetit syntyvät epäoikeudenmukaisuuksista, jolloin identiteetti saa merkityksensä eron tekemisenä tukahduttavan universaaliuden keskellä. Esimerkkinä Pulkinen käyttää tukahduttavaa heteroseksuaalista universaaliutta, joka on hänen mukaansa lähtökohtana tämän päivän homo-, lesbo-, ja bi-identiteetipolitiikalle. Identiteetti on sosiaalisena ja poliittisena kategoriana historiallinen konstruktio, jonka luonnollistaminen tai vakiinnuttaminen on vaarallista. Koska identiteetit ilmestyvät politiikkaan koetun epäoikeudenmukaisuuden myötä, identiteetit eivät ole satunnaisia historiallisia konstruktioita. Ne myös vaativat jatkuvaa dekonstruoimista. Pulkkinen mukaan onkin pyrittävä poliittiseen toimijuuteen, joka on joustava ja liikkuva ja joka ei perustele itseään millään perusidentiteetillä tai tulevaisuuden totaalisen hallinnan visiolla. (Pulkinen 1998, 155-156.)

Vilho Harle näkee identiteetipolitiikan olevan: ” ”meidän” ja ”muiden” tai ”minän” ja ”toisen” *erottelun* tekemistä ja poliittista toimintaa tämän erottelun mukaisesti” (Harle 2004, 102, kursivointi alkuperäinen). Isin ja Wood määrittelevät identiteetipolitiikan erityisesti kestävien ryhmäidentiteettien muodostamisena. Erityisen näkyvässä roolissa tässä ryhmäidentiteettien

muodostamisessa ovat olleet juuri 1960-luvun uudet yhteiskunnalliset liikkeet, kuten esimerkiksi naiset, seksuaalivähemmistöt sekä rotuvähemmistöt. On tärkeää kuitenkin muistaa, että identiteettien muodostamisessa aktiivisia toimijoita eivät ole vain tunnustusta hakevat ryhmät, vaan myös hegemonistiset ja hallitsevat ryhmät. Esimerkiksi sukupuolen, etnisen taustan, rodun tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella syrjittyjen vähemmistöjen esiintulon lisäksi esiin ovat tulleet myös valtaväestöön kuuluvat ”valkoiset heteromiehet” (Isin & Wood 1999, 1-24.) Calhounkin kaipaa identiteettipolitiikkaa käsittelevään keskusteluun mukaan muitakin kuin ”perinteisiä” uusia yhteiskunnallisia liikkeitä ja kritisoi näiden huomiotta jättämistä. Hänen esimerkeissään identiteettipoliittisissa ryhmittymissä ovat mukana uskonnollinen oikeisto ja fundamentalistiryhmittymät, rasistiset valkoihoisten ryhmät sekä nationaliset ryhmät. (Calhoun 1994a, 22.)

Harlen mukaan kulttuurien kohtaaminen ja sitä seuraavat jännitteet eivät tapahdu politiikan erillisellä sektorilla, vaan myös virallisen politiikan ulkopuolella. Näin ollen myös ”poliittinen” jäsentyy uudelleen. Tässä poliittisen uudelleen jäsentämisessä osansa on tehnyt myös Calhounin mainitsema naisliike ”Henkilökohtainen on poliittista” -sloganeineen, jolla kyseenalaistetaan valtion yksinoikeus politiikkaan. Tämän seurauksena keskeinen osa politiikkaa on siirtynyt valtiosta henkilökohtaiselle tasolle ja kansalaisyhteiskuntaan. Jos perinteinen ”politiikka sektorina” –näkemys laitetaan sivuun ja ajatellaan politiikkaa aspektina ja toimintana, voidaan muukalaisuuden, erilaisuuden ja toiseuden nähdä muodostavan poliittisen keskeisen elementin. Tällöin ”meidän” politiikka on törmäyskurssilla ”muiden” politiikan kanssa (Harle 1993, 10-13; Harle 2004, 117.) Kyseessä on taistelu legitimaation ja tunnustuksen saamiseksi muilta ryhmiltä. Calhoun kuitenkin näkee identiteettipoliittiset liikkeet poliittisina myös siksi, että niissä yksilö kieltäytyy itsensä ulkopuolelta tulevista identiteettinsä määrittelyistä. (Calhoun 1994a, 20-21.)

4.3 Identiteetti ja maahanmuuttajuus

Vaikka näkemyksiä identiteetistä, sen muotoutumisesta ja sisällöstä on monia, on lähes kaikille näkemyksille kuitenkin yhteistä ajatus identiteetin muutoksesta ja jatkuvasta liikkeestä. Identiteettiä ei enää pidetä pysyvänä, läpi elämän muuttumattomana säilyvänä tietona siitä

kuka tai mitä minä olen. Yksi identiteettiin voimakkaasti vaikuttava tekijä voi olla omasta kotimaasta lähteminen ja saapuminen uuteen ja vieraaseen maahan. Muuttaminen maasta tai mantereelta toiseen on jo sinänsä iso haaste yksilölle. Usein kuitenkin haastetta lisää vastaanottavan maan erilaisuus. Maahanmuuttajan erottuminen vastaanottavan maan valtaväestöstä esimerkiksi kulttuurillisesti, uskonnollisesti tai ihonvärin perusteella tuovat mukanaan haasteita sopeutumiseen sekä identiteetin muodostamiseen uudessa asuinmaassa. Maarit Marjetan mukaan se, miten uuteen kulttuuriin sopeudutaan, on yksilöllistä ja riippuu muun muassa iästä, persoonallisuuden piirteistä ja aiemmista elämäkokemuksista. Myös lähdön syy ja aikaisemmat kokemukset kotimaassa vaikuttavat sopeutumiseen. (Marjeta 1998, 8-9.)

Seth Schwartz, Marilyn J. Montgomery ja Ervin Briones ovat tutkineet maahanmuuttajan identiteettiä akkulturaation (acculturation) näkökulmasta. He määrittelevät akkulturaation kulttuurien välisen vaihdon ja omaksumisen prosessiksi, jota tapahtuu kun eri kulttuureista peräisin olevat yksilöt ovat tekemisissä toistensa kanssa. Schwartz, Montgomery ja Briones väittävät, että yhteiskunnallinen ja kulttuurinen identiteetti vaikuttavat akkulturaation taustalla ja, että yksilön identiteetti voi, ”ankkuroimalla” yksilön johonkin, auttaa maahanmuuttajaa akkulturaation eri prosesseissa eli kulttuurin muutoksessa ja omaksumisessa. Erityisesti nuoret ja nuoret aikuiset maahanmuuttajat ovat haasteellisessa asemassa. Sen lisäksi, että nuoret kamppailevat ikäryhmälle muutenkin ominaisten identiteetinmuodostusvaiheiden kanssa, joutuvat he luomaan itselleen myös identiteetin, joka yhdistää piirteitä sekä kotimaan, että vastaanottavan maan kulttuureista. (Schwartz, Montgomery ja Briones, 2006.)

Maahanmuuttajan elämää ja identiteettiä tutkittaessa törmää väistämättä John Berryn muotoilemaan akkulturaatioteoriaan. Berryn mukaan kulttuurien välisessä vuorovaikutuksessa olennaisia kysymyksiä on kaksi; kuinka pitkälle halutaan säilyttää omaa kulttuurista identiteettiä ja toisaalta taas kuinka paljon halutaan olla tekemisissä toisten kulttuurien kanssa. Näiden kahden muuttujan perusteella yksilöt voidaan luokitella neljään eri tapaan suhtautua oman ja vieraan kulttuurin kohtaamiseen:

1. Assimilaatio: Yksilö päättää olla ylläpitämättä omaa kulttuurista identiteettiään ja hakeutuu päivittäiseen kanssakäymiseen enemmistön kanssa.

2. **Separatio:** Yksilö pitäytyy tiukasti omassa kulttuurissaan, eikä hakeudu valtaväestön seuraan.
3. **Integraatio:** Yksilö haluaa ylläpitää elämässään vahvat siteet niin omaan etniseen ryhmäänsä kuin valtaväestöönkin.
4. **Marginalisaatio:** Yksilö menettää kontaktinsa niin omaan kulttuuriinsa kuin ympäröivään yhteiskuntaankin. (Berry 1997, 9.)

Sunil Bhatia ja Anjali Ram haluavat tuoda esille, kuinka esimerkiksi integraation saavuttaminen voi maahanmuuttajan kohdalla olla vain väliaikaista. Maahanmuuttaja ei välttämättä voi edes valita haluaako hän assimiloitua, marginalisoitua vai integroitua. Esimerkkinä tästä maahanmuuttajaidentiteettien jatkuvasta uudelleen neuvottelun tarpeesta Bhatia ja Ram käyttävät intialaisten maahanmuuttajien asemaa Yhdysvalloissa syyskuun 2001 terrori-iskujen jälkeen. Intialaiset maahanmuuttajat kohtasivat ympäristössään ulkonäkönsä vuoksi epäluuloa ja vihaa, sillä heitä saatettiin luulla arabeiksi ja näin ollen mahdolliseksi terroristeiksi. Aiemmin integraatiostrategiaa elämässään toteuttaneet intialaiset saattoivat syyskuun 2001 jälkeen, ulkona liikkumisen pelon vuoksi, muuttua separaation tai marginalisaation strategioiden toteuttajiksi. (Bhatia ja Ram 2009.) Jos maahanmuuttoprosessi ja uuteen yhteiskuntaan sopeutuminen epäonnistuvat, ovat yksilön kärsimät seuraukset vakavia. Masennus, traumaperäinen stressihäiriö sekä muut henkiset ongelmat ovat tässä tilanteessa mahdollisia. (Goodenow ja Espin 1993, 182.)

Tasapainoilu kahden eri kulttuurin välillä voi olla yksilölle vaikea tilanne, varsinkin jos omaa identiteettiään joutuu peilaamaan usealta suunnalta tulevia vaatimuksia ja keskenään ristiriitaisia näkemyksiä vastaan. Schwartz, Montgomery ja Briones kysyvätkin perustellusti, ovatko integraatio ja bikulturalismi (biculturalism) aina paras mahdollinen akkulturaatiostrategia maahanmuuttajalle, joka on maahanmuuton jälkeen tekemisissä sekä vastaanottavan että synnyinkulttuurinsa edustajien kanssa ja joutuu näiden molempien kritisoimaksi ja kyseenalaistamaksi. Mitä yksilön tulisi tehdä tilanteessa, jossa nämä kaksi kulttuuria ovat yhteensovittamattomat ja asettavat yksilölle täysin ristiriitaisia odotuksia, esimerkiksi yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden suhteen? (Schwartz, Montgomery ja Briones, 2006, 21.)

Viime aikoina maahanmuuttotutkimuksessa on tapahtunut myös transnationaalinen käänne. Aikaisemmassa, Berryn mallia noudattelevassa maahanmuuttotutkimuksessa on keskitytty tarkastelemaan maahanmuuttajaa vain uudessa ympäristössään tai uuden ja aikaisemman kulttuurin risteyksessä. Tutkijat ovat kuitenkin halunneet tuoda esille erilaisen lähtökohdan tarkastella maahanmuuttajan elämää, mikä on todellisuutta myös tätä tutkimusta varten haastateltujen naisten elämässä. Transnationaalit verkostot, esimerkiksi ympäri maailmaa levinneiden somaleiden verkosto, ovat esimerkkejä siitä ylijärjaisuudesta, joka on tässä ajassa läsnä, kun puhutaan maahanmuuttajista. Kansallisvaltioiden rajat eivät enää riitä kuvaamaan maahanmuuttoa prosessina. Kyseessä on yksilön elämän ja todellisuuden kannalta laajempi prosessi, kuin pelkästään siirtyminen maasta toiseen ja valtion rajan ylittäminen. Transnationaalit verkostot pakottavat yhteisön käsitteen uudelleenmäärittelyyn. (Ks. Esim. Levitt ja Glick Schiller, 2004)

Bhatia ja Ram haluavat myös muistuttaa, että usein maahanmuuttajien akkulturaatiosta puhuttaessa maahanmuuttajat nähdään yhtenä homogeenisenä kulttuurisena ryhmänä. Tällöin esimerkiksi sukupuolen merkitys maahanmuuttajan akkulturaatioprosessissa jää täysin huomiotta. On virheellistä olettaa, että naisten ja miesten kokemukset maahanmuuton prosessissa ovat samanlaisia ja tästä syystä naisten kokemusten esille tuominen on tärkeää. (Bhatia ja Ram 2001, 7.) Maahanmuuttajanaisten ääni tulee saada kuuluville.

5 SOMALIDIASPORA JA SOMALIT SUOMESSA

5.1 Konfliktin historiaa

Menneiden vuosisatojen aikana Afrikan sarvi ja nykyisen Somalian alue on ollut monien eri hallitsijoiden alaisena, jo ennen Eurooppalaista siirtomaahallintoakin. Vuodesta 1885 eteenpäin alue oli jaettu viiden eri hallitsijan kesken. Eurooppalaisista alueella olivat läsnä britit, jotka hallitsivat pohjoisessa, ranskalaiset idässä ja italialaiset etelässä. Afrikan valtioista Etiopia hallitsi Ogadenin aluetta ja Kenia kaakon suunnalla. Toisen maailmansodan aikaan Italia valloitti brittien alueen, mutta jo vuonna 1941 Britannia otti alueen takaisin itselleen ja valloitti myös Italian hallitseman alueen. Italia sai kuitenkin YK:n mandaatilla palata hallitsemaan vanhaa aluettaan. Vuonna 1948 Britannia luovutti Ogadenin alueen Etiopialle, vaikka suurin osa sen väestöstä on somaleita. Somalit ovatkin etnisenä ryhmänä hajaantuneet usean eri valtion alueelle. Italian ja Britannian alaisuudessa olleet alueet yhdistyivät yhdeksi itsenäiseksi valtioksi lopulta vuonna 1960. Somalian tasavallan itsenäisyyttä edelsi kasvaneen nationalismin aikakausi, jolloin myös puolueet, kuten Somalian nuorisoliitto (SYL), Somalian kansallisliitto (SNL) ja Somalian yhdistynyt puolue (SUP) saivat alkunsa. (Federal Research Division 2004; Serkkola 1992.)

Jo itsenäistymisen aikaan kansallisvaltion ja voimakkaan klanismin rinnakkaiselo osoittautui haasteelliseksi. Myös vanhat siirtomaat olivat jättäneet jälkensä alueelle siten, että Britannian ja Italian ennen hallitsemien alueiden välillä oli voimakkaita taloudellisia ja poliittisia eroja. Nuoren valtion päävirat menivät eteläisen Somalian edustajille ja hallintokoneistoa rakennettiin sukulaisuussuhteita suosien. Tämä jatkui aina kenraali Siad Barren vallankaappaukseen asti, vuoteen 1969. Ideologisista syistä maan nimi muutettiin Somalian demokraattiseksi tasavallaksi. Klanismi kiellettiin virallisesti vuonna 1971, sillä sen nähtiin aiheuttavan nepotismia ja korruptiota. Myös uskonnon vaikutusta somalialaisten elämässä haluttiin heikentää ja Somaliasta pyrittiin rakentamaan sosialistista valtiota Neuvostoliiton tuella. Lopulta sotilaallisen komennon alla olevassa Somaliassa kotietsinnät, pidätykset ja

sananvapauden rajoitukset olivat jokapäiväisiä. Jo tässä vaiheessa alkoi somalialaisten pako ulkomaille. (Serkkola 1992.)

Päinvastoin kun mitä Barre oli 1970-luvulla julistanut, hän rakensi maan sisäpolitiikkaa voimakkaasti sukulaisuussuhteiden perusteella. Vuonna 1977 alkoi Ogadenin sota Etiopiaa vastaan, jossa Somalian tavoitteena oli Suur-Somalian muodostaminen. Neuvostoliitto päätyi kuitenkin tukemaan Etiopiaa ja Somalia joutui taipumaan. Tämän jälkeen Somalia tuli riippuvaiseksi arabivaltioiden ja Yhdysvaltojen tuesta. Pian Somalian kannalta epäonnistuneen Ogadenin sodan jälkeen seurasi ensimmäinen vallankaappausyritys, joka myös epäonnistui. Ogadenin sodan jälkeen Somaliaan syntyi lukuisia klaanipohjaisia vastarintaliikkeitä, kuten Somalian demokraattinen pelastusrintama (SSDF), Somalian isänmaallinen liike (SPM), Somalian kansallinen liike (SNM) ja yhdistynyt somalikongressi (USC), joita kontrolloidakseen Barren hallinto kovensi otteitaan ja toteutti massiivisia ihmisoikeuksien loukkauksia. Myös vastarintaliikkeet hyökkäsivät armeijan joukkoja vastaan ja piirittivät kaupunkeja. (Serkkola 1992.)

1980-luvun alussa Somalian valtio käytti turvallisuuteen noin 75 % valtion menoista ja valtion talous oli romahtamaisillaan. Arviolta noin 70 % kansasta eli jo tuolloin köyhyysrajan alapuolella. (Gardner ja El-Bushra 2004, 4.) 1980-luvun lopulle tultaessa Somalia oli jakaantunut klaanien mukaisesti oppositiorhyymiin ja klaanien välillä vallitsi voimakkaita valtaeroja. Osa klaaneista oli Barren kautta maan hallinnossa ja osa oppositiossa. Myös oppositiossa olevien klaanien keskuudessa oli konflikteja. (Serkkola 1992.) Vuonna 1990 noin 1,3 miljoonaa ihmistä oli pakolaisina tai joutunut jättämään asuinalueensa. (Virtanen 1993, 5-8.) Vastustus presidenttiä vastaan kasvoi ja reformilupauksista huolimatta Barren hallinto kaadettiin vuonna 1991. Tässä vaiheessa Somaliassa järjestys oli romahtanut, laki menettänyt merkityksensä ja julkiset palvelut, kuten sähkön ja veden jakaminen loppuneet. Entiset Barren sotilaat ryöstivät kaupunkeja ja uhkasivat siviilejä. (Serkkola 1992.)

Klaanien väliset erimielisyydet johtivat taisteluihin, joissa tuhannet ihmiset menettivät henkensä. Vuonna 1991 Somalimaa julistautui itsenäiseksi, mutta sen itsenäisyys on tähän päivään saakka kansainvälisesti tunnustamatta. Viimeisen viidentoista vuoden aikana

Somalimaan tilanne on kehittynyt paremmaksi ja vakaampaan suuntaan. Alueella on järjestetty jo useat presidentinvaalit ja oikeus-, koulutus-, ja terveydenhuoltojärjestelmää on rakennettu sisällissodan jäljiltä. Luottamus Somalimaan vakauden säilymiseen on luja, ja demokratian uskotaan säilyvän alueella.(Brons 2009, 64.) Kuitenkin vuoden 2009 aikana tilanne Somalimaassa on muuttunut huonompaan suuntaan. Radikaalit islamistiryhmät ovat läsnä eteläisessä Somalimaassa ja demokratian kannalta keskeisten presidentinvaalien järjestämistä on lykätty useita kertoja.(BBC, 2009.) Vuonna 1998 Puntlandin alue julistautui autonomiseksi, mutta sen autonomiaa ei ole tunnustettu. Somalimaan hallitus on sen itsenäisyyden puutteellisesta tunnustamisesta huolimatta kuitenkin tekemisissä useiden ulkomaisten hallitusten kanssa. (Brons 2009, 64.)

Useat yritykset muodostaa Somaliaan keskushallinto epäonnistuvat 1990-luvun aikana. (BBC 2009.) Vuonna 2000 Mogadishuun perustettiin väliaikainen hallitus (Transitional National Government, TNG), jolta odotettiin kansainvälisessäkin yhteisössä paljon. Hallitus ei kuitenkaan onnistunut pyrkimyksissään vakauttaa Somalian yhteiskuntaa. Vuonna 2004 seurasi uusi yritys, kun uusi väliaikainen hallitus (Transitional Federal Government, TFG) muodostettiin. (Bradbury 2008, 49.) Väliaikaisen hallinnon asema ei ole kuitenkaan vahva, sillä sitä vastaan ovat hyökänneet niin islamistit kuin muutkin kapinalliset. Tammikuussa 2009 väliaikaisen hallituksen mandaattia päätettiin jatkaa vielä kahdella vuodella ja Sheikh Sharif Sheikh Ahmad nimitettiin presidentiksi. Hyökkäykset hallituksen joukkoja vastaan jatkuvat edelleen. (BBC, 2009.) Ei kuitenkaan voida sanoa, että Somalian tälläkin hetkellä jatkuvan kriisin syynä olisivat yksinomaan klaanit. Epätasa-arvoisuus vallan ja resurssien jaossa, Somalian marginalisaatio kansainvälisessä taloudessa, pitkään jatkunut korruptio ja riisto, sortotoimet sekä epätasainen kehitys voidaan kaikki nähdä konfliktin taustalla vaikuttavina syinä. (Gardner ja El-Bushra 2004, 3.)

5.2 Somalikulttuuri

Jotta ymmärrettäisiin paremmin, minkälainen kulttuurinen tausta haastatelluilla naisilla on, on tärkeää käsitellä hieman myös somalikulttuuria. Kulttuuri on kuitenkin käsitteenä niin laaja, ettei tässä yhteydessä ole mahdollista, saati tarpeellista käydä läpi kaikkea mikä

somalikulttuuriin liittyy. Somalikulttuurin näkyvimmillä osa-alueilla, esimerkiksi pukeutumisella, ruoalla, tanssilla ja musiikilla on toki merkityksensä, mutta niiden käsittely ei tämän tutkimuksen yhteydessä ole tarpeellista. Sen sijaan haastateltujen naisten toimintaympäristöjen sekä identiteetin muodostumisen kannalta tärkeitä ovat muun muassa perheen, suvun, klaanien ja uskonnon merkitys somalikulttuurissa.

5.2.1 Perhe

Somaliperhe saattaa olla paljon laajempi kuin länsimaalaisille tuttu ydinperhe. Perheeseen voi vanhempien ja lapsien lisäksi kuulua isovanhempi, serkku tai ystävä (Helander 1991, 19). Somaliassa perhe muodostaa sosiaalisen järjestelmän ytimen (Serkkola 1992, 23). Suurin osa perheistä on yksiavioisia. Moniavioisissa perheissä vaimo ja lapset muodostavat perusyksikön ja aviomies vieraillee vuoronperään eri perheidensä luona. Islam sallii miehelle neljä vaimoa, kuitenkin sillä ehdolla, että hänelle on mahdollista huolehtia kaikista tasa-arvoisesti. Jos saman katon alla elää aviomies ja useita vaimoja lapsineen, on eri puolisoilla lapsineen yleensä vastuu eri taloudenhoidon tehtävistä, esimerkiksi niin, että yksi vaimo lapsineen huolehtii karjasta ja toinen maanviljelystä. Työn tuotokset, karja ja omistettu maa ovat kuitenkin koko perheen yhteistä omaisuutta. (Helander 1991, 19.) Somalialainen perhe on hyvin hierarkkinen verrattuna esimerkiksi suomalaiseen perheeseen. Vanhemman sukupolven auktoriteetti on kiistaton. (Serkkola 1992, 27.) Maahanmuuton seurauksena kahden kulttuurin välissä elävät somalit ovatkin huolissaan tämän hierarkian säilymisestä ja vanhempien auktoriteetin heikkenemisestä (Tiilikainen 2003, 181).

Perheessä naisen vastuulla ovat kotiin liittyvät toimet, kuten polttoaineen ja veden kerääminen, ruoanlaitto, lastenhoito, karjan paimentaminen, pyykinpesu ja sairaista perheenjäsenistä huolehtiminen (Serkkola 1992, 28). Naapuruston naiset muodostavat usein, niin kaupungeissa kuin maaseudullakin, verkostoja, joissa autetaan ja tuetaan toisia (Helander 1991, 22). Tyttölapset osallistuvat hyvin nuoresta iästä alkaen äidin apuna talouden hoitamiseen. Pojille vastuuta annetaan vasta hieman vanhempina. Tyttöjen ja poikien leikit eroavat toisistaan ja tytöille annettava työtaakka on luonnollinen osa naiseksi ja tulevaksi äidiksi kasvamista. (Marjeta 2001, 55-56.)

Tyttölasten elämässä on kaksi tärkeää tapahtumaa. Noin viiden vanhana lapset, tytöt ja pojat, aloittavat koraanikoulun. Tähän samaan aikaan tyttölasten odotetaan jo osallistuvan kevyempiin kotitöihin. Toinen merkittävä tapahtuma on ympärileikkaus, joka suoritetaan lapsille noin 7-13 vuoden iässä. Ympärileikkauksen jälkeen tyttöjen vastuu kodinhoidosta lisääntyy ja leikin määrä vähenee huomattavasti. Ympärileikkauksen jälkeen kiinnitetään myös enemmän huomiota siihen, että pojat ja tytöt pidetään toisistaan erossa. Teini-iässä poikien katsotaan jo olevan miehiä ja he voivat kulkea melko vapaasti. Vastaavasti tyttöjen vapautta rajoitetaan. Heidän elämänsä on sidottu kodin ja naapuruston naisverkostojen piiriin. (Helander 1991, 22-23.)

5.2.2 Suku ja klaanit

Sukulaisuus määräytyy patrilineaarisen polveutumisen perusteella. Perheeseen syntynyt tytär kuuluu aina isänsä sukuun ja säilyttää oman sukunimensä avioitumisensäkin jälkeen. Tyttären myöhemmin synnyttämät lapset siirtyvät kuitenkin hänen aviomiehensä sukulinjaan. (Tiilikainen 2003, 30-32.) Avioliiton ja erityisesti lastensa kautta nainen siis siirtyy aviomiehensä sukuun mutta naisen uskollisuus säilyy isän suvulle. Somalialainen sukujärjestelmä pitää kuitenkin sisällään myös matriarkaalisena ja matrilineaarisen juonteen. Maarit Marjetan sanoin: ”nainen siirtää lapsilleen tietoisuuden isän sukulinjasta, mutta somalialaisten lasten sidettä äidin sukulinjaan vahvistaa äidin veljen tärkeys heidän elämässään.” (Marjeta 2001, 31.)

Isän kautta saatu jäsenyys suvussa on klaanijärjestelmän perusta (Marjeta 2001, 24). Somalialaiset suvut kuuluvat klaaneihin, joita on kuusi. *Darood*, *Dir*, *Hawie* ja *Isaaq* klaanit ovat perinteisesti harjoittaneet karjanhoitoa, ja muodostavat noin 70 % Somalian/Somalimaan väestöstä. *Digil* ja *Rahanweyn* klaaneihin kuuluvia on kansasta noin 20 % ja nämä klaanit ovat perustuneet maanviljelykulttuuriin. (Federal Research Division 2004, 11.) Somalit ovat kuitenkin sitä mieltä, että heillä kaikilla, klaaneista riippumatta, on yhteiset esi-isät (Tiilikainen 2003, 30). Kooltaan klaanit voivat vaihdella muutamasta tuhannesta satojen tuhansien jäsenten klaaneihin (Helander 1991, 18). Nämä klaaniperheet jakautuvat alaklaaneiksi, joissa jäseniä voi

olla muutamasta sadasta kymmeneen tuhansiin. Alaklaanit jakautuvat puolestaan pienempiin ryhmiin, siitä sukuihin ja lopulta perheisiin. Klaanien johtajina toimivat aina klaanin vanhimmat miehet. (Marjeta 2001, 24.)

Tärkein sosiaalinen ryhmä suvun sisällä on veriliitto, *diya*. Liittoon voi kuulua muutamasta sadasta muutamaankin tuhanteen perhettä, joita sitoo yhteinen velvoite korvata esimerkiksi suvun jäsenen aiheuttama vahinko tai veriteko. Perinteisesti yksilön lojaalius on ensisijaisesti perheelle, sitten sukulaisille, veriliitolle ja viimein klaanille. (Serkkola 1992, 14-22.) Yksilön elämäkokemus ja suvun kokoonpano vaikuttavat siihen, miten hän kokee sukulaisuuden ja klaanin. Klaanit ovat tärkeässä osassa muun muassa sosiaalisen eriarvoisuuden poistamisessa, sillä varakkaimmilla jäsenillä on velvollisuus huolehtia köyhemmistä sukulaisistaan. Klaanit ovat tärkeitä myös poliittisesti, sillä paimentolaisyhteisössä klaanit neuvottelevat keskenään vedestä, maasta ja karjasta. Klaaneilla on näin ollut oma osansa yhteiskunnallisen rauhan ylläpidossa. (Marjeta 2001, 25.)

Klaanit ovat mukana myös avioliittoja solmittaessa, sillä avioliitto on myös kahden sukulinjan välinen liitto (Tiilikainen 2003, 33). Pohjois-Somaliassa on pidetty toivottavana, että avioliitto solmitaan toiseen klaaniin, tai ainakin toiseen veriliittoryhmään, kuuluvan henkilön kanssa, kun taas Etelä-Somaliassa on toivottavaa mennä naimisiin oman klaanin jäsenen kanssa (Serkkola 1992, 25). Avioliitot ovat osittain vanhempien järjestämiä, mutta myös rakkausavioliitot ovat yleisiä. Parhaimmassa tapauksessa aviopuoliso löytyy vaikutusvaltaisesta klaanista, jonka tärkeitä ominaisuuksia ovat johtajuuden laatu, rohkeus, varakkuus ja jalosukuisuus. (Marjeta 2001, 26.)

Avioituessaan naiset kuuluvat edelleen isänsä sukuun ja klaaniin. Koska kuitenkin naisen synnyttämät lapset kuuluvat hänen aviomiehensä klaaniin, tulee naisen olla lojaali myös aviomiehensä klaania kohtaan. Nainen liittyy miehensä klaaniin erityisesti synnyttämiensä poikalapsien kautta. Näin ollen naisen asema kahden eri klaanin välissä tekee hänestä usein välittäjän klaanien välille. Tämä välittäjän rooli voi olla naisille myös hyvin vaikea asema. (Tiilikainen 2003, 32.) Kaupungistuminen on kuitenkin auttanut naisia murtamaan tätä patriarkaalista valtajärjestelmää. Epävirallisten naisryhmien muodostuminen keskinäisen avun

tarjoamiseksi naapurustoissa on keino, jolla naiset ovat tekemisissä läpi sukulinjojen. (Serkkola 1992, 44.)

Suomeen saavuttuaan eri somaliklaanien välillä oli jännitteitä ja kiistoja. Klaanien välit Somaliassa heijastuvat myös klaanien väleihin Suomessa. Klaaniperheiden tai klaanien välillä oli Suomessa esimerkiksi tappeluita, jotka kärjistyivät kun erimielisyyksiä omaavien eri klaanien jäseniä laitettiin asumaan yhdessä vastaanottokeskuksiin. (Alitolppa-Niitamo 1994, 43-44.) Moneen otteeseen onkin tullut ilmi, että Suomeen ja vastaanottokeskuksiin tulon jälkeen klaaniristiriidat muuttuivat paljon konkreettisemmiksi, kuin mitä ne olivat olleet Somaliassa (Marjeta 2001, 93).

5.2.3 Uskontona Islam

Somalit ovat yleensä muslimeja. Kaupungistumisen ja koulutuksen myötä maallistuneet somalit nojaavat myös islamilaisiin arvoihin. Lapsena käyty koraanikoulu ja yhteiset arvot muodostavat islamilaiseen kansakuntaan kuulumisen osaksi somalialaisten identiteettiä. (Helander 1991, 26.) Uskonto onkin tarjonnut vahvan pohjan kansalliselle ja kulttuuriselle identiteetille. Islam saapui Afrikan sarveen pian syntymänsä jälkeen ja 1400-luvulle tultaessa suurin osa somaleista oli omaksunut islamin. Lähes kaikki somalit ovat sunnimuslimeja. Somaliassa myös suufilaisuus, islamin mystinen suuntaus, jossa tavoitellaan Jumalan läsnäolon henkilökohtaista kokemista, on muodostunut voimakkaaksi osaksi somalien uskonnon harjoittamista. Uskonnollinen ja maallinen auktoriteetti on kuitenkin perinteisesti somalialaisessa yhteiskunnassa erotettu. Myös suhtautuminen uskontoon on ollut hyvin maltillista, eikä perinteisesti islamin uskon mukaisen *sharia*-lain kovimpia rangaistuksia ole juurikaan käytetty. (Tiilikainen 2003, 37-38.) Sisällissota on kuitenkin muuttanut aiemmin maltillista suhtautumista (Marjeta 2001, 28).

Naisten asemaa Somaliassa määrittävät klaanijärjestelmä, islam sekä paimentolaisuus. Nämä kolme ovat luoneet moraalikoodiston, jossa kunniakäsitys on keskeisellä sijalla. Kunniakäsitys säätelee naisten roolia somalialaisen yhteiskunnan sukupuolijärjestelmässä siten, että naisilta odotetaan käytöksessä häveliäisyyttä. Huivin käyttö on osa tätä. Kuitenkaan kaikki

somalinaiset eivät automaattisesti käytä huntua tai pukeudu islamin oppien mukaisesti. Uskonnon rooli ja tärkeys naisten elämässä vaihtelee. Osa somalinoisista saattaa alkaa käyttää huntua jo murrosiässä, osa vasta avioitumisen jälkeen, jos silloinkaan. (Marjeta 2001.)

5.3 Somalit Suomessa

Vuoden 2008 lopussa Suomessa asui 4919 Somalian kansalaista (Maahanmuuttovirasto 2008). Koska Suomi ei ole tunnustanut Somalimaan itsenäisyyttä, tässä luvussa ovat mukana myös Somalimaan alueelta Suomeen tulleet. Näiden lähes viiden tuhannen ulkomaan kansalaiseksi luetun lisäksi Suomessa asuu tuhansia Suomen kansalaisuuden saaneita somaleita. Alla olevasta taulukosta selviää, kuinka monelle aiemmin Somalian kansalaisuuden omaavalle on myönnetty Suomen kansalaisuus. Taulukossa myönnettyt kansalaisuudet on jaoteltu sekä sukupuolen, että kansalaisuuden myöntämivuoden mukaan.

Vuosi	Miehet	Naiset	Yhteensä
1990	0	0	0
1991	0	0	0
1992	0	0	0
1993	0	0	0
1994	1	0	1
1995	1	0	1
1996	1	0	1
1997	8	2	10
1998	292	184	476
1999	748	460	1208
2000	186	160	346
2001	118	104	222
2002	97	107	204
2003	99	110	209
2004	78	87	165
2005	192	222	414
2006	186	259	445
2007	201	263	464
2008	277	318	595

Taulukko 1. Myönnettyt Suomen kansalaisuudet Somalian kansalaisille vuosina 1990-2008. (Tilastokeskuksen tietokanta StatFi 2009)

Kuten taulukosta voi nähdä, ensimmäiset Suomen kansalaisuudet myönnettiin somaleille vasta 1990-luvun puolivälissä. Kuitenkin ensimmäiset somalit saapuivat Suomeen jo 1980-luvun lopulla. Sen sijaan ensimmäiset somalipakolaisten ryhmät saapuivat Suomeen 1990-luvun alussa (Aallas 1991). Somalien tulo turvapaikanhakijoina oli merkittävä taitos maahanmuutossa Suomeen, sillä ensimmäistä kertaa maahanmuuttajat muodostivat suuren etnisen vähemmistön. Aikaisemmat maahanmuuttajat olivat lähinnä yksittäisiä ihmisiä tai pieniä ryhmiä. (Alitolppa-Niitamo 2004, 22-23.)

Anne Alitolppa-Niitamon mukaan Suomen ja Somalian kohtalot kietoutuivat yhteen Suomen maantieteellisen sijainnin vuoksi. Suomen itänaapuri Neuvostoliitto ja Somalia olivat kylmän sodan aikaisia liittolaisia. Neuvostoliitossa opiskelleet somalialaiset toimivat yhdyssiteinä niille somalialaisille, jotka halusivat maansa rajojen ulkopuolelle. Kun Neuvostoliitto myöhemmin kaatui, oli Suomi lähin läntinen naapurimaa, ja siksi yksi vaihtoehto, johon siirtyä. Alitolppa-Niitamon mukaan vain harvalla Suomeen tulleella somalilla oli tarkoitus jäädä Suomeen. Useimmille Suomen oli tarkoitus olla vain portti muualle Eurooppaan. (Alitolppa-Niitamo 2004, 24-25.) Somalian sisällissodan aikana Mogadishusta lähti ulkomaille kolme lentoa päivässä ja ne suuntautuivat Frankfurtiin, Nairobiin ja Moskovaan. Myös lentoyhteyksillä oli siis vaikutusta siihen, että somaleita päätyi turvapaikanhakijoiksi Suomeen. (Marjeta 2001, 39.)

Somalien maahanmuuttoa varten perustettiin useita vastaanottokeskuksia eri puolille Suomea (Aallas 1991, 27). Somalit saivat usein oleskeluluvan suojelun tarpeen perusteella tai humanitaarisista syistä. Näitä oleskelulupia myönnettiin vain vuodeksi kerrallaan, vaikka ne takaavat samat edut yhteiskunnassa kuin pakolaisen asemakin. Pakolaisstatuksen sai vain pieni osa Suomeen tulleista somaleista. Somaleille turvattuihin etuuksiin kuuluivat asuminen, sosiaali- ja terveydenhuolto, vapaa-ajan palvelut, kulttuuripalvelut, sekä perusopetus. Jos oleskeluluvalla tai pakolaisstatuksella maassa oleva ei onnistu löytämään työtä, on hänellä myös oikeus työttömyyspäivärahaan. Suomea 1990-luvun alussa kovasti koetellut lama osui somalien saapumisen kanssa samoille vuosille. Niinpä työ- tai opiskelupaikan löytäminen oli hyvin vaikeaa monille somaleille, riippumatta heidän saamastaan koulutustasosta. (Alitolppa-Niitamo 1994, 22-29.) Taloudellisen tilanteen kiristyminen ja lama samaan aikaan, kun Suomi kohtasi suurimmat maahanmuuttovirtansa, voi olla myös yksi syy siihen, että suomalaisten

suhtautuminen erityisesti pakolaisina Suomeen saapuneisiin maahanmuuttajiin on ollut ongelmallista (Jaakkola 2009).

Vuonna 2009 eniten turvapaikkahakemuksia Suomelle tuli somalialaisilta ja irakilaisilta. Somalialaisilta turvapaikkahakemuksia tuli 1169. (Maahanmuuttovirasto 2010.) Eniten somalialaisia asuu Etelä-Suomessa, erityisesti pääkaupunkiseudulla Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla. Vuonna 2008 koko Suomessa asui 10 647 somalin kieltä äidinkielenään puhuvaa henkilöä, joista miehiä oli 5560 ja naisia 5087 (Tilastokeskuksen tietokanta StatFi 2009).

Päivi Pirkkalainen on kartoittanut Suomessa toimivia somalijärjestöjä, joita on arvioitu olevan yli sata. Näistä kuitenkin arviolta vain noin puolet on aktiivisesti toimivia. Toimivien somalijärjestöjen koko vaihtelee huomattavasti, kymmenien ihmisten järjestöistä muutaman sadan jäsenen järjestöihin. Suomen suurimmassa somalijärjestössä on noin 900 jäsentä. Näiden järjestöjen toiminta keskittyy Suomen somalivähemmistön aseman parantamiseen ja kehitysyhteistyöhön Somaliassa. Pirkkalaisen kartoituksessa mukana olleet järjestöt kuvaavat toimintaansa ei-poliittisena, sekä humanitäärisiin ja kehityksellisiin asioihin keskittyvänä. Toimintaansa järjestöt rahoittavat muun muassa jäsenmaksuilla sekä avustuksilla Suomalaisilta viranomaisilta, kuten Opetus- ja Ulkoasiainministeriöltä. Somalijärjestöt tekevät jonkin verran yhteistyötä toistensa sekä muiden suomalaisten kansalaisjärjestöjen kanssa. Yhteistyötä poliittisten puolueiden kanssa ei ole virallisella tasolla, mutta joidenkin somalijärjestöjen johtohenkilöt ovat aktiivisia myös puoluepolitiikassa, luoden näin linkkejä myös somalijärjestöjen ja puolueiden välille. (Pirkkalainen 2009.) Edellä kuvailun kaltaisten somalijärjestöjen lisäksi tätä tutkimusta varten haastateltavat naiset olivat mukana monikulttuurisissa tai muissa suomalaisissa kansalaisjärjestöissä.

6 AKTIIVISENA NAISENA SUOMEN SOMALIYHTEISÖSSÄ

Haastattelemieni somalinaisten rooli somalimaahanmuuttajien muodostamassa yhteisössä on merkityksellinen, sillä he ovat yhteiskunnallisesti aktiivisina naisina julkisesti esillä. Perinteisempi malli somalikulttuurissa on ollut, että esimerkiksi perhettä edustaa julkisesti mies, ja naisen toimintaympäristö on koti (Marjeta 1998, 33-34). Maahanmuuttajuudella on toki ollut vaikutuksensa tähänkin, ja somalinaiset ovat kouluttautuneet tai käyvät töissä elättääkseen perhettään täällä Suomessa. Kuitenkin voidaan sanoa, että edelleen useissa somaliperheissä mies edustaa perhettä kodin ulkopuolella:

Joo siis, mun vaimo määrää kotona. Kyl mun vaimo voi tehdä ihan mitä vaan. On rajoja, mutta sillei niinku kotona hän voi tehdä ihan mitä vain. (Haastateltava 5, mies)

Sitten hän, hänen mies edustaa hänen klaanista ja hän ei edusta mitään! Miks hän tarvitse sitten tulla esille edes kun se ei edusta mitään. Mies puku päällä ja halutaan Somalian lippuja tänne ja tänne. Ja hän [mies] edustaa ja hän [nainen] hoitaa lapsia ja korkeintaan hän [nainen] opiskelee. Totta kai, kumppania kunnioitetaan ja arvostetaan, mutta ei tarvitse, että hän hallinnoi koko... Sun pitää olla myös näkemyksiä asioista. (Haastateltava 2, nainen)

Haastatteleman somalinaiset rikkovat tätä perinteistä kaavaa, ja ovat aktiivisesti esillä joko järjestöjensä, puolueidensa tai työnsä kautta. Tästä syystä haastatteleman naiset ovat myös erilaisessa asemassa Suomen somaliyhteisössä. Slavoj Žižek on samaa mieltä Harlen kanssa siitä, että yksilöt määrittelevät identiteettinsä ja olemassaolonsa riippumaan muiden näkemyksistä. Yksilö määrittelee myös sen, minkä verkoston määritelmillä hänestä itsestään on yksilölle merkitystä. Žižek kuitenkin korostaa, että yksilö on riippuvainen muiden määritelmistä, Harlen (2004, 102-105) käyttämästä ”toisesta”, vain niin kauan kuin yksilö itse määrittelee itsensä näin. (Slavoj 1994, 45.) Haastattelemieni naisten kohdalla erilainen rooli Suomen somaliyhteisössä voidaan nähdä irtiottona siitä perinteisestä tavasta, jolla tässä yhteisössä naisia normaalisti määritellään. Näin ollen haastatteleman naiset muodostavat toimintansa kautta itselleen identiteettiä, joka ei vastaa perinteistä somalinaisen määritelmää. Vastaus kysymykseen ”Kuka minä olen?” ei tällöin ole riittävä. Harlen mukaan identiteetti voi syntyä vain toisen havaitsemisen kautta, jolloin ”Kuka minä olen?” kysymyksen lisäksi yksilö joutuu vastaamaan myös kysymykseen ”Kuka minä en ole?” (Harle 2004, 105). Tutkimani

naiset tai heidän toimintansa eivät ole yksityisiä. Sen sijaan he ovat julkisia ja esillä, edustamassa itseään.

Niin se on hen-, jos oot itse, itse laitit sellasta arvoa että sä oot vähän alempi miehet, ni kyllä ne miehet niinku-, ni, koska jos sulla on oma, semmonen asenteet, että niinku sä istut samassa pöydän ääressä ja kaikki ollaan samanlaisia, ni sitte miehet kunnioittaa, sitte. Mutta jos oot itse, laitit semmosta asemaa, että sä oot vähän alempi, ni miehet sitte käyttää sen, että sä oot alempi, että se on vain itse, itse henkilökohtainen asia. (Haastateltava 1)

Naisten aktiivinen toiminta yhteiskunnassa on saanut aikaan seurauksia, jotka heijastuvat myös naisten elämään osana suomen somaliyhteisöä. Näitä järjestötoiminnan henkilökohtaisia seurauksia käsittelem seuraavaksi.

6.1 Verkostoituminen ja uudet tuttavuudet

Haastattelemistani naisista kaikki ovat toimineet jossakin, monesti useammassa kuin yhdessä, järjestössä aktiivisesti. Nämä järjestöt ovat usein olleet maahanmuuttajajärjestöjä tai järjestöjä, joissa on sekä kantasuomalaisia, että maahanmuuttajia. Lisäksi haastatelluista naisista osa on mukana somalijärjestöjen tai poliittisten puolueiden toiminnassa. Järjestöt ovat tarjonneet naisille kanavan verkostoitua joko toisten somaleiden, toisten maahanmuuttajien tai kantasuomalaisten kanssa. Jotkut järjestöistä tekevät myös kehitysyhteistyötä Somaliassa, jolloin toimiminen järjestössä on mahdollistanut myös kansainvälisen verkostoitumisen.

On ollut, on, on ollut paljon hyviä ystäviä ja, ja tota vähän vanhempia ihmisiä myös, Somaliassa hyvin korkea-arvoisia virkailijoita, jotka asuu Suomessa olen tutustunut, hyvin, ne auttaa kun mä oon siellä. Kaikki mitä mä tarvitsen mä kysyn heiltä. (Haastateltava2)

Kyllä mulla on siis, ee, tämä järjestön kautta mä oon luonut paljon kontakteja, somalit asuu eri puolilla [maailmaa]. (Haastateltava 6)

Nämä yhteiskunnallisesti aktiiviset somalinaiset eivät vastaa sitä julkisuudessakin usein välitettyä kuvaa somalinaisista, jotka ovat omien kotiensa ”vankeja” ja usein

kielitaidottomuutensa vuoksi vailla verkostoitumismahdollisuuksia. Tosin on muistettava, että haastattelemi naiset edustavat aktiivisuutensa vuoksi vähemmistöä kaikista Suomessa asuvista somalinalaisista ja maahanmuuttajista yleensäkin. Kuitenkin näiden naisten kohdalla järjestötoiminnan kautta verkostoituminen on tarjonnut mahdollisuuksia sekä saada uusia ystäviä, että tutustua ihmisiin, joiden kanssa ollaan yhteydessä myös työelämän eteen tuomissa haasteissa.

Kyllä on, suomalaisia tullu ja somalialaisia sitä kautta on tullu, kyllä. Sitten kun järjestön puolella järjestää esimerkiksi leirejä ja semmosta, niin sitten tulee semmosia uusia ystäviä, uusia tuttavuutta, kun on, ei vain omia ystäviä, järjestetään kaikille. Esimerkiks nyt oli kaks viikkoo sitten, siinä oli somalialaisia enemmän, mut siinä oli sudanilaisia, venäläisiä, semmosta. Saa uusia ystäviä ja tutustuminen uus kulttuuri.(Haastateltava 3)

Ja paljon hyviä ystäviä, ja, ja mulla on ollut aina jengi iso, erilaisista ryhmistä, uskonnollista, sit tota tavallista kodinäidistä. Hirveän paljon ystäviä mulla on ollut. Ja mä koen että heidät kautta sain paljon myös positiivista ja, ja sitten tota tukijoita. (Haastateltava 2)

Ihan tuttuja ja hyvän ystävä kyllä, ihan joo, ja semmoset hyvät niinku ystävät, jotka voi niinku myös työn kautta, jos tarvii jotain tietoja, voi aina soittaa ja kysyä. (Haastateltava 1)

Vaikuttaisi siis siltä, että järjestötoiminnan kautta tapahtuva verkostoituminen voi edesauttaa myös työelämässä tarpeellisten kontaktien luomista. Maahanmuuttajien työllistymisen ollessa Suomessa ongelmallista (Arajärvi 2009) voidaan pohtia, millainen merkitys esimerkiksi järjestötoiminnan kautta saaduilla kokemuksilla, verkostoilla ja kielitaidolla voi olla maahanmuuttajan työllistymisen edistäjänä. Kaikki haastattelemi somalinalaiset ovat yhteiskunnallisen aktiivisuutensa lisäksi hankkineet koulutuksen ja suurin osa heistä oli haastatteluhetkellä erimittaisissa työsuhteissa.

Kristine Ajrouch ja Abdi Kusow ovat tutkineet Kanadaan muuttaneiden somalialaisten identiteettiä erityisesti uskonnon ja rodun kontekstissa. Heidän mukaansa maahanmuuttajan identiteetin kannalta olennaista on kuitenkin myös se, kuinka yksilön aikaisempi status muuttuu maahanmuuton yhteydessä, eli minkälaisia statuksia vastaanottava maa pystyy maahanmuuttajalle tarjoamaan. (Ajrouch ja Kusow 2007, 91-92.) Haastattelemistani naisista kukaan ei mieltänyt itseään yhteiskunnallisesti aktiiviseksi ennen Suomeen tuloaan. Kukaan

haastatelluista ei esimerkiksi ollut ennen Suomeen muuttoaan toiminut järjestöissä. Näin ollen voidaan ajatella, että myös uusilla, Suomeen tulon jälkeen hankituilla yhteiskunnallisesti aktiivisen somalalaisen tai työssäkävyn somalalaisen statuksilla voi olla vaikutusta yksilön identiteettiin. Vastaus kysymyksiin ”Kuka minä olen?” tai ”Mitä minä olen?” saattaa olla erilainen aktiivisen yhteiskunnallisen toiminnan jälkeen, kuin mitä se olisi ollut ennen Suomeen tuloa.

6.2 Suomen somaliyhteisössä esiintyviä näkemyksiä naisten järjestötoiminnasta

Pentti Arajärvi on selvityksessään Suomen sisäasiainministeriölle (Arajärvi 2009) todennut maahanmuuttajien järjestötoiminnan tärkeäksi osaksi kotoutumisprosessia. Arajärvi näkee maahanmuuttajien järjestötoiminnan kannustamisen maahanmuuttajatyön toimintaedellytysten parantamisena. Konkreettisia keinoja viranomaisille Arajärvi listaa kolme:

1. Maahanmuuttajien omaa järjestötoimintaa tulee tukea ja vahvistaa erityisesti toiminnan vertaistukea.
2. Maahanmuuttajia tulee rohkaista yleiseen järjestötoimintaan, erityisesti työelämään liittyvissä järjestöissä sekä kotoutumista edistävään kansalaistoimintaan.
3. Edellytyksiä yhteiskunnalliseen osallistumiseen tulee luoda. (Arajärvi 2009, 107.)

Suomessa asuvat somalalaiset eivät ole ryhmänä helposti yleistettävissä, vaan heidän joukossaan on suuria koulutuksellisia, kielellisiä ja muita eroja. Haastattemieni yhteiskunnallisesti aktiivisten, järjestötoiminnassa mukana olevien naisten lisäksi on toki myös paljon somalalaisia, joiden toiminta rajoittuu vain oman kodin piiriin (Tiilikainen 2000, 96; Marjeta 2001, 106). Toisaalta maahanmuutosta seuranneissa muuttuneissa olosuhteissa naiset kohtaavat uusia haasteita toimiessaan perheen päänä suvun ja perheen hajottua. Naisten vastuu on lisääntynyt, kouluttautuminen ja työelämään osallistuminen yleistynyt. Maarit Marjetan (2001, 41) sanoin: ”patriarkaatti on muutostilanteessa.”

6.2.1 Muutoksia naisen asemassa

Usein varsinkin monietniset naisten yhdistykset pyrkivät murtamaan sellaisia kulttuuriperinteitä, jotka rajoittavat mahdollisuutta täyteen kansalaisuuteen. Tällaisen toiminnan tarkoituksena on kannustaa naisia osallistumaan heiltä mahdollisesti aiemmin kiellettyyn toimintaan, kuten esimerkiksi kansalaisvaikuttamiseen ja julkiseen toimimiseen. (Pyykkönen 2007, 97.) Tämä patriarkaatin muutostilanne näkyi myös haastateltujen naisten kokemuksissa. Naiset kertoivat, millaisia reaktioita heidän yhteiskunnallinen aktiivisuutensa on saanut aikaan muissa Suomen somaleissa. Joidenkin haastateltavien mielestä osa somalimiehistä saattaa pitää yhteiskunnallisesti aktiivisia somalinalaisia uhkana itselleen tai miesten asemalle somaliyhteisössä.

No minä luulen se on miesten maailma, koska me ollaan paljon naista ja me ollaan koko miesvaltaista maailmaa uhkia. Että, kokevat, että jos naiset on niin aktiivisia itsenäisinä, he eivät ole alaisina heille niin sitten tulee vähän vaikee, että miksi, miksi, miksi. Ja kaikki voi olla vihaisia ja ei kukaan-, suurin osa miehet ei tervehdi edes ja... Niin sä otat heidän paikka tavallaan. (Haastateltava2)

On semmosia joka suhtautuu ja sanoo: ”No, go for it! Hyvä, minä tuen tästä takaa.” Ja sitten on semmosia jotka sanoo että: ”Helvetti, se meni meiän edellä.” (Haastateltava 3)

Tässä yhteydessä on hyvä muistaa, että maahanmuuton yhteydessä aiemmin voimassa olleet sukupuoliroolit saattavat muuttua. Somalikulttuurissa perinteisesti miehet ovat toimineet perheen elättäjinä. Maahanmuuton yhteydessä sukupuolten välinen työnjako voi muuttua. Aiemmin perheen sisäiseen ja sukupuolten väliseen työnjakoon vaikuttaneet tekijät voivat muuttua ja miehet ovat esimerkiksi työttömyyden tai kielitaidottomuuden vuoksi joutuneet luopumaan perheen pään statuksesta. (Crosby 2006; Hyman ym. 2008, 154.) Jos ajatellaan Suomen somaliyhteisön miesten asemaa tästä muuttuneen statuksen näkökulmasta, on mahdollista myös kuvitella, että rohkeasti julkiset, yhteiskunnallisesti aktiiviset ja aikaansaavat somalinalaiset näyttäytyvät uhkana miesten jo valmiiksi muuttuneelle statukselle.

Harald Ofstad on pohtinut vähemmistöjen identiteetin muutoksia ja erityisesti vähemmistön sisäisten ryhmien identiteetti muutoksia suhteessa koko vähemmistöryhmään. Ofstadin mukaan arvoille ja normeille perustuva perinteinen vähemmistöidentiteetti on jatkuvan vaikutuksen alaisena. Media, teknologinen kehitys ja yleensäkin muutokset maailmassa tuovat esiin uusia

näkökulmia ja tapoja tarkastella maailmaa ja omaa identiteettiä. Ofstad näkee, ettei ryhmäidentiteetti tässä muutosten jatkuvassa ”pommituksessa” voi säilyä eristäytyneenä. Todennäköistä sen sijaan on, että vähemmistöistä löytyy ryhmiä, jotka pyrkivät toteuttamaan omassa elämässään näitä muutoksia. Esimerkkinä Ofstad mainitsee nuorison ja vanhempien väliset konfliktit. Tämä sama näkökulma pätee kuitenkin myös haastateltuihin somalinalaisiin. Heitä voidaan tarkastella Ofstadin mallin mukaan vähemmistön sisäisenä ryhmänä, joka pyrkii tekemään eroa itsensä ja koko ryhmän välille. Ofstad esittää kuitenkin mielenkiintoisen kysymyksen siitä, miten nämä irtiöt ”perinteisestä” identiteetistä vaikuttavat koko ryhmän identiteettiin. (Ofstad 1971, 124-125.)

Ofstad on löytänyt neljä eri tapaa sille, mitä tapahtuu, jos vähemmistöryhmän rivit alkavat rakoilla ja perinteisille arvoille ja normeille perustuva identiteetti joutuu yksilöiden toimesta haastetuksi. Yksi mahdollinen skenaario on, että muutokset saattavat näkyä joissain käytännöissä, mutta puhe ja vakiintuneet käytännöt perustuvat yhä eheinä säilyneisiin ryhmän arvoihin ja normeihin. Toinen mahdollisuus on, että ryhmän sisällä on kaksi eri identiteettiä, joissa toinen perustaa identiteettinsä perinteisille arvoille ja toinen uusiin ja näistä perinteistä irtaantuneille käytännöille. Tästä esimerkkinä Ofstad kuvailee henkilöä, joka puhuu ja käyttäytyy tietyissä tilanteissa vähemmistöryhmänsä edustajana ja toisaalta taas koko yhteiskunnan jäsenenä. Kolmas vaihtoehto on, että yksilölle kehittyy kaksoisrooli, jossa yksilö yrittää vähemmistöryhmässään peittää omaksumansa uuden identiteetin ja toisaalta yhteiskunnassa toimiessaan hän yrittää peittää kuulumisensa vähemmistöön. Neljäntenä vaihtoehtona on, että yksilö pyrkii irtaantumaan kaikkia häntä määrittelemään pyrkivistä arvoista ja normeista. Tällöin hän yrittää luoda itselleen identiteetin, joka olisi kaikkien kannalta mahdollisimman neutraali. (Ofstad 1971, 124-125.) Haastattelujen perusteella tutkimuksen kohteena olevat naiset sijoittuvat tässä asettelussa lähimmäksi neljättä ryhmää.

Se on vaan itse mihin sä laitat niinku itse, että, , mä oon somalialainen, enkä, ei mulla oo niinku mitään velvollisuus todistaa, että mä oon tämmönen somalialainen, eikä niinku teiän on pakko hyväksyä. Ja sama tulee suomalainen, että mä oon suomalainen vaikka ei somalialais hyväksy ja mä oon somalialainen vaikka ei suomalais hyväksy. Että se, se on vaan itse, se on semmonen niinku oma asia. (Haastateltava 1)

Muutama haastateltavista toi esille Haastateltava 1:n tavoin ajatuksiaan siitä, kuinka oman itsen määrittely suomalaiseksi tai somalialaiseksi on oma ja henkilökohtainen asia, johon

muiden mielipiteillä ei ole vaikutusta. Osa haastateltavista toi esille Ofstadin toisen mallin mukaisia ajatuksia identiteetistään osana suomen somaliyhteisöä. Nämä naiset ovat toisaalta yhteiskunnallisella aktiivisuudellaan tehneet selkeän eron itsensä ja ”perinteisten” somalinaisten välille, mutta toisaalta, kuten myöhemmässä kappaleessa tulen esittämään, he tuovat esimerkiksi omalla pukeutumisellaan tai toiminnallaan esiin myös somalialaisuuttaan.

Kun puhutaan maahanmuuton vaikutuksista perinteisiin somalialaisiin sukupuolirooleihin, Nauja Kleist (2007) haluaa muistuttaa, ettei kyseessä ole mustavalkoinen ”ennen/jälkeen maahanmuuton” -jaottelu. Naiset työskentelevät Somaliassakin/Somalimaassakin, toimivat järjestöissä ja ovat mukana yhteiskunnan eri sektoreilla. Sen sijaan Kleist näkee, että keskustelu sukupuoliroolien muutoksesta vertailee ja rinnastaa nostalgisia perinteitä sekä länsimaalaisuutta. Hän myös haluaa muistuttaa, että keskustelua naisten poliittisesta osallistumisesta on käyty ja käydään myös Somaliassa/Somalimaassa. Lisäksi Kleist tuo esille haastattelemiensa Tanskassa asuvien somalinaisten näkemyksiä siitä, kuinka usein somalimiesten on naisia vaikeampaa sopeutua uuteen tilanteeseen maahanmuuton jälkeen. Eräs Kleistin haastatelluista somalinaisista kuvaa tilannetta seuraavalla tavalla:

“Many men had very high positions before the war, and it is difficult for them to accept that they have lost them. They keep on talking about what they used to have and what they used to be. They don’t want to start again from scratch in school with their kids and be equal with teenagers. It is easier for the women after the war. They still have the responsibility of the house, the kids etc. In Somaliland, the men pay and do nothing else and they don’t want to do anything else. Here, the men think that the system is pushing them, replacing their authority and that the women are doing the same. Here, there is power sharing.” (Tanskassa asuva somalinainen, Kleist 2007, 139-143.)

6.2.2 Tukea ja kateutta

Kyse ei kuitenkaan ole aina siitä, että haastateltujen naisten aktiivinen toiminta nähtäisiin ongelmallisena vain somalimiesten keskuudessa. Useat haastatelluista kertoivat, kuinka jopa ystävyysuhteet ovat joutuneet koetukselle tai katkenneet. Syyksi tähän osa haastateltavista tulkitsi muiden somalinaisten kateuden tai epäluulon haastateltujen toiminnan motiiveja kohtaan.

On paljon myös tullu negatiivista! Että hyviä tuttavii, ystäviä, jotka-, ei niin ystäviä, mutta tuttavii ihmisiä, jotka mulla on ollut, on mennyt huono... Pari naista on ollut. Että ei paljon mutta sanotaan kolme, neljä, jotka ehkä on jostain syystä kokee vain minä otin heidän huomionsa, heidän paikkansa. Mutta on paljon, että ei huoli niistä, että mä kyllä yritän mennä ohi sillä tavalla, että en näytä, että mä koin heistä uhkana vain. Pidän heistä ystävinä ja tervehdin ja nauran ja näin pois päin, vaikka minä näen, että se ei heillä ole, se on viimeinen tippa. (Haastateltava 2)

Mä luulen enemmän se johtuu siitä kateus, että... Että kun on suurin osa lähtöviivoilla sama ja pakolaisina tultiin ja jos joku nousee siitä ylös, kyllä siis jollain tavalla paineita tulee siitä omasta yhteyksistä. Mä muistan silloin alkuun, kun yritin auttaa ihmisiä ja muutenkin että se tuli vähän sellainen, että ”Mitä sä luulet olevas?” Ensimmäinen olettaa, että pystytkö ja kuinka kauan sä oot niin aktiivinen, että ”Kuinka kauan se kestää, tämä aktiivisuus, aktiivinen olo?” (Haastateltava 6)

Calhounin mukaan identiteetin poliittisuuden taustalla vaikuttavat yhteiskunnassa ylläpidetyt diskurssit siitä, millainen ihmisen on mahdollista, arvokasta tai sopivaa olla. Nämä diskurssit vaikuttavat siihen, kuinka yksilöt tarkastelevat ja määrittelevät itseään. Ristiriidat ympäriltä tulevien vaatimusten ja oman identiteetin yhteensovittamisessa synnyttävät identiteettipoliittikkaa. Kyseessä on taistelu legitimaation ja tunnustuksen saamiseksi. Calhoun näkee identiteetin poliittisuutta siis siinä, että yksilö kieltäytyy itsensä ulkopuolelta tulevista identiteettinsä määrittelyistä. (Calhoun 1994a, 20-21.) Haastateltujen somalinalaisten ollessa kyseessä, tämä identiteetin poliittisuus ilmenee selkeänä erottautumisena siitä, millaisena somalialaisessa kulttuurissa perinteisesti on ajateltu naiset ja naisten toiminta. Suomen somaliyhteisöstä kantautuvat kriittiset äänet näiden naisten toimintaa kohtaan ovat osoitus siitä, etteivät ympäröivän somaliyhteisön näkemykset somalinalaisen roolista ja toisaalta haastateltujen itselleen ottamat roolit aina välttämättä kohtaa.

Haastateltavat toivat kuitenkin esille myös, ettei näillä heidän näkemystensä mukaan aktiivisuudesta seuranneilla negatiivisilla kommentteilla tai tapahtumilla ole varsinaista merkitystä haastateltavien toiminnan kannalta. Kukaan haastatelluista naisista ei kertonut säädelleensä yhteiskunnallisen osallistumisensa määrää ulkoapäin tulleiden kommenttien tai asenteiden vuoksi. Mielipaha oli haastateltavien kannalta konkreettisin seuraus, joka näillä kommentteilla tai teoilla oli saatu aikaan. Mielipahan vastapainoksi lähes jokainen haastateltavista kuitenkin kertoi, kuinka hänen lähipiiristään, perheestään, ystävistään tai sukulaisistaan löytyy ihmisiä, jotka kannustavat ja tukevat häntä jatkamaan toimintaa.

Osa ihmiset positiiviset, että ”Hieno, että olet jaksanut ja hyvä, että olet mukana ja hyvä, että sä tehnyt tätä.” (Haastateltava 6)

6.2.3 Järjestötoiminnan vieraus

Negatiivinen suhtautuminen haastateltujen naisten järjestötoimintaa kohtaan ei välttämättä liity aikaisemmin mainittuun perinteisten sukupuoliroolien haastamiseen. Useissa haastatteluissa kävi ilmi, että järjestötoiminta sinänsä saa myös aikaan epäluuloa joidenkin somaleiden keskuudessa. Tälle selitettiin syyksi, ettei järjestö käsitteenä tai järjestötoiminnan taustalla oleva vapaaehtoistoiminnan idea ole välttämättä kaikille tuttu. Osittain tätä järjestötoiminnan vierautta selittää Somaliassa vuosikymmeniä vallinnut Siad Barren diktatuuri, jonka aikana yhteiskunnallinen toimiminen ja vaikuttaminen oli vaikeaa, jos ei mahdotonta. Kansalaisyhteiskuntaa siinä muodossa kuin miksi se nyt länsimaissa mielletään, ei ollut olemassa.

Mutta enemmän se liit-, vähän, mä luulen että heillä ei oo niin paljon tietoa siitä, että mitä se ylipäätään tarkoittaa ”järjestö” ja mitä siis järjestö tekee ja niin edelleen. Että mä luulen enemmän, että somalialaiset, ne eivät vielä kypsyneet siitä järjestön toimintaa ja järjestön. (Haastateltava 6)

Ja sitte kaikki luulee kun sä oot jossain vapaaehtoisjuttuja tekemässä, sullon paljon rahaa. Sä saat rahaa. Ja sit kun minä sanon, mä en saa mitään, voisitko tehdä vapaaehtoisjuttu mun kanssa täällä ja sanoo: ”Ei, jos ei makseta, en tule.” Nii, ei ymmärretä vielä tää. (Haastateltava 3)

Koska ne näkee, että minä en rikastunut siihen, ne luulee, sitten minun perhe tai sitten, ne luulee, se on puuhaa, pelkkää. (Haastateltava 7)

Haastatellut toivat esille näkemyksiään siitä, että jotkut somalit saattavat olettaa saavansa järjestöön liittymisen tai järjestössä toimimisen kautta itselleen taloudellista hyötyä. Kun näin ei tapahdu, epäilykset heräävät. Esimerkiksi maksettujen jäsenmaksujen perään saatetaan tässä tilanteessa alkaa kyselemään. Saattaa myös käydä niin, että järjestöjen johtohenkilöinä toimivia aletaan epäillä huijauksista tai vähintään rahojen piilottelusta. Osansa näistä epäilyistä ovat saaneet myös tutkimusta varten haastatellut somalinaiset.

Aina me tuodaan ihan siis valkoisella paperilla, että meillä tulee näin, me tarvittiin näin ja lisättiin omaa rahaa vapaaehtoisesti, kuka tahansa näin. Ja me toimittiin sillä tavalla. Eli sen takia me halutaan kehittää sillei, että luottamusta. Mutta kyllä siis monet, suuri osa jäsenistä on tullut sellainen olo, että ”me maksamme jäsenmaksun ja mitä me saamme siitä vastinetta?” (Haastateltava 6)

Jos on kaksi tai kolme naista aktiivista niin se, heti seuraava, näet, heillä tulee heti mustasukkaisuutta, että levittävät, että he käyttävät hyväkseen muita ja näin. Ja kaikki, jotka haluaisivat olla mukana, vetäytyy. (Haastateltava 2)

Karmela Liebkind tuo esille, kuinka yksilö käy jatkuvia identiteettineuvotteluja muiden ihmisten kanssa siitä, mitä tai mikä hän on. Ympäristö ei aina allekirjoita yksilön kanssa samaa näkemystä hänen identiteetistään. Joskus voi olla myös niin, että muut ovat yhtä mieltä siitä mitä yksilö on, mutta erimieltä siitä, minkä arvoista on olla sitä, mitä yksilö on. (Liebkind 1998, 107.) Yhteiskunnallisesti aktiivisten somalinaisten tapauksessa saattaa olla kyse Liebkindin kuvailemasta arvostuksen puutteesta somaliyhteisön taholta. Jos naiset saavatkin hyväksynnän sille mitä he ovat, heitä tai heidän toimintaansa ei silti saateta nähdä arvokkaana tai tarpeellisena. Onkin oleellista tunnistaa myös yksilön identiteetin arvo osana yksilön identiteettineuvotteluja. Vaatimus oman identiteetin arvon tunnustamisesta sitoo identiteetin ja politiikan toisiinsa.

Charles Taylor (1994, 75) kirjoittaa tunnustuksen politiikan (politics of recognition) tärkeydestä erilaisten poliittisten liikkeiden taustalla. Esimerkiksi maahanmuuttajat voidaan nähdä ryhmänä, jonka poliittisella agendalla tunnustuksen politiikka on. Tällä tunnustuksen politiikalla pyritään saaman oman identiteetin arvolle tunnustusta. Kyseessä voi olla niin ryhmän kuin yksilönkin identiteetti. Esimerkiksi naisliike tai rotujen tasa-arvoon pyrkivä kansalaisoikeusliike ovat esimerkkejä identiteetilleen arvoa vaatineista liikkeistä. (Taylor, 1994.) Myös ryhmät ryhmien sisällä voivat vaatia oman identiteettinsä arvon tunnustusta (Eisenberg ja Spinner-Halev 2005). Yksi tällainen ryhmä on maahanmuuttajanaiset, esimerkiksi somalinaiset.

Haastatellut somalinaiset ovat kuitenkin sitoutuneita toimintaansa, eivätkä ulkopuolelta tulevat kielteiset reaktiot horjuta heidän haluaan toimia aktiivisesti. Kuten on jo todettu, suurin osa haastatelluista toimii järjestöissä, jotka ovat maahanmuuttajajärjestöjä, somalijärjestöjä tai

kantasuomalaisia ja maahanmuuttajia yhteen tuovia järjestöjä. Yleensä näiden järjestöjen toiminnan kohteena ja painopisteenä ovat joko naiset, lapset ja nuoret, tai molemmat. Moni haastatelluista esittikin järjestötoimintaan mukaan lähtemisen syyksi halun parantaa naisten asemaa. Yleisesti haastateltavat toivat myös esille roolimallien ja esikuvien tarpeen.

6.3 Esimerkin näyttäjiä ja tien raivaajia

Yksi syy siihen, miksi ulkopuolelta tulevalla kritiikillä ei ole ollut merkitystä haastateltujen aktiivisuuteen, onkin juuri heidän halunsa toimia esimerkkinä erityisesti Suomen somaliyhteisön naisille ja nuorille tytöille. Somalinaiset tuotiin esille muun muassa toisena sukupuolena.

Joo, ja kulttuurissa, somalikulttuurissa on vähän, että jos miesporukka vain tekee niin naiset jää niinku oma paikka. Ja sitten mitä mulla on niinku antaa, että malli myös, että somalinaisetkin pystyy tekemään naitä asioita ja, ja, nuorten niinku toisten sukupuoli somalialaisetkin saa niinku, että voi osallistua, ihan mitä vaan, että ei vaan, että nää somalijärjestö on vaan tarkotettu somalimiehelle. (Haastateltava1)

Suomessa asuvat somalinaiset saavat järjestöjensä tekemän työn kautta onnistumisen, merkityksellisyyden ja saavuttamisen kokemuksia. Tällöin voidaan puhua valtaistumisesta (empowerment). Auttamalla kehitysyhteistyöllä Somalian/Somalimaan naisia auttamaan itseään, haastattelemani naiset valtaistavat myös itseään osana somaliyhteisöä ja -kulttuuria, jossa naisten ovat usein epätasa-arvoisessa asemassa. Margaret Mayo onkin tarkastellut valtaistumista Steven Lukesin valtateorian (Lukes 1984) näkökulmasta. Mayon mukaan valtaistumista käsitellessä keskitytään liian usein vain näkyvään vallan käyttöön. Lukesin teorian mukaan valtaa käytetään myös näkymättömästi, johon Mayon mukaan tulisi myös valtaistumiskeskustelussa kiinnittää huomiota. Lukes puhuukin vallasta myös ei-päätöksentekona (non-decision making), jolloin valtaa on se, että pystyy määrittelemään sen mistä puhutaan ja mistä ei. Toinen näkymättömän vallan ilmenemismuoto on kyky pystyä määrittelemään ne ehdot, millä puhutaan, eli miten asioista puhutaan. Mayo yhdistää nämä Lukesin näkemykset valtaistumiseen siten, että valtaistuminen tarkoittaa ei-päätöksenteon haastamista, jolloin tietoisesti pyritään tuomaan omat, aiemmin ehkä vaietetut näkemykset mukaan keskusteluun. Toisen näkymättömän vallankäytön ilmenemismuodon ja valtaistumisen

suhde näkyy Mayon mukaan siinä, että pystytään horjuttamaan aiemmin vallinneita oletuksia siitä, mikä on mahdollista tai mahdotonta. (Lukes 1984; Mayo 2004, 141-144.)

Ja sitten toisaalta on ihan että ei, ne miehet yksin, ei miehet voi edustaa niinku kaikki somalialaiset, että se on se, että pitäis naisetkin (naurua) joo, itse osallistua ja omaa mielipiteet ja oma näkökulma nostaa sieltä esiin. (Haastateltava 1)

Toisaalta naiset näkivät itsensä myös edelläkävijöinä tai tienraivaajina. Useissa kommentteissa tuotiin esille juuri nuorten ja naisten tarvitsevan esimerkkejä. Myös kodin merkitys nousi tässä yhteydessä esille. Sen voidaan katsoa liittyvän somalinaisille perinteisesti annettuun rooliin kodin hoitajina ja toisaalta myös siihen, että perhe ja koti määrittelevät tilan, jossa somalinaisten tulee toimia. Haastatellut ovat oman yhteiskunnallisen aktiivisuutensa ja toimintansa kautta rikkoneet näitä kodin ”rajoja” ja raivanneet esimerkillään tietä ulos kodin seinien sisältä myös muille somalinaisille.

Ja mä oon semmonen ikä, että ei haittaa mulle, mun pitää raivata tie nuorille tytöille, jotka ehkä siinä voi olla jollain tavalla hyötyä. (Haastateltava2)

Esimerkiksi politiikka olla mukana jo olla maahanmuuttajana, ummikona, kielitaidottomana ja vielä naisena ja... On omia ongelmia itsekin ja lapsia ja perhettä ja niin. Monet ajattelee se on hulluhuuhaa. Mutta aina mä kutsun se on hyvää hulluutta, koska sitä kauttahan asiat, meidän asiat lähetään pöydälle. (Haastateltava 7)

Koska et voi tulla kuuluisaks tai aktiiviseksi, jos sinä vain istut kotona ja et tee mitään. Ei kukaan tule sun kotona viemään sut johonkin. Niin se pitää tehdä niin. (Haastateltava 3)

Pyykkönen (2007, 19) näkee maahanmuuttajayhdistysten yhtenä merkityksenä sen, että ne tarjoavat Suomessa asuville maahanmuuttajille välineen, jolla osallistua keskusteluun toimijuuksista, identiteeteistä ja asemista, ja näin ollen lopulta myös kansalaisuudesta. Nykyisessä kansalaiskeskustelussa onkin Pyykkösen mukaan keskeiselle sijalle noussut kansalaisuuden sosiaalinen ulottuvuus, jolloin yksilön juridinen suhde valtioon ja yhteiskuntaan ei riitä kansalaisuuden määrittelemiseksi. Tämän lisäksi yksilö neuvottelee itsensä ja muiden kansalaisten kanssa asemaansa yhteiskunnassa. Vähemmistöjen ollessa kyseessä, kansalaisuuskeskustelussa oleellista on myös jatkuva arjen käytännöissä määritely kansalaisuus. Näihin arjen käytäntöihin haastatelluilla on vaikutuksensa. Se, että he tuovat esimerkillään somalinaiset julkisiksi ja pois yksityisestä kodin piiristä, vaikuttaa väistämättä myös siihen, miten somalinaisten asemaa tässä yhteiskunnassa tarkastellaan. Sen lisäksi että

yhteiskunnallisesti aktiiviset somalinaiset näyttävät esimerkkiä muille Suomessa asuville somalinalaisille, he tuovat itsensä esille myös suomalaisessa yhteiskunnassa käytävään keskusteluun.

Naisten aseman parantamisen ja monikulttuurisuuden välillä on feministisessä tutkimuksessa nähty suuriakin ristiriitoja. Toisaalta yhteiskunnat, jotka kampanjoivat monikulttuurisuuden puolesta, saattavat samalla sortaa naisia, jotka kuuluvat näihin kulttuurillisiin vähemmistöihin. Esimerkiksi Susan Moller Okin (2005) on tuonut esille, kuinka joidenkin kulttuurien hyväksyminen sellaisenaan saattaa samalla tarkoittaa myös näissä kulttuureissa esiintyvien naisia sortavien normien ja perinteiden hyväksymistä. Monikulttuurisuuden puolesta liputtaminen ei siis aina ole maahanmuuttajanaisen kannalta hyvä asia. Okin kuvailee tilannetta, jossa valtio neuvottelee jonkin kulttuurisen vähemmistöryhmän kanssa ja neuvotteluihin on tuotu mukaan myös naisia. Jos nämä naiset, kokemastaan sorrosta huolimatta antavat tukensa oman yhteisönsä normeille, mitä valtion tulisi tehdä? Okinin mukaan demokratian keinoilla ryhmän oikeuksia omaan kulttuuriinsa ei tulisi tässä tapauksessa rajoittaa, päinvastoin valtion tulisi tukea vähemmistön kulttuuria siitäkkin huolimatta, että naisten sortaminen tässä tapauksessa todennäköisesti jatkuu. Okinin mukaan liberalismi ja sen korostama yksilöiden tasavertaisuus sen sijaan takaisi valtiossa naisille yhdenvertaisen kohtelun, jopa huolimatta heidän omista mielipiteistään. (Okin 2005, 86-87.)

Jos Suomen maahanmuuttajayhteisöjä katsotaan näiden Okinin näkemysten kautta, olisi Suomenkin viranomaisten hyvä pohtia monikulttuurisuuden vaikutuksia eri sukupuolille. Sen sijaan, että keskitytään monikulttuurisuuden edistämiseen automaattisesti positiivisena asiana, tulisi myös pohtia, ketkä monikulttuurisuuden hedelmistä lopulta hyötyvät ja kenelle niistä saattaa olla negatiivisia seurauksia. Joissakin aisoissa näin onkin jo toimittu, kun viranomaiset ovat joutuneet ottamaan kantaa esimerkiksi naisten ympärileikkauksiin, moniavioisuuteen, tai lasten fyysiseen kurittamiseen, jotka ovat kaikki Suomen laissa kiellettyjä tekoja. Kuitenkin Okinin kuvaamalla tavalla yksilö voi olla sokea oman kulttuurin sortaville tavoille ja perinteille. Tästä syystä esimerkiksi somalinaisten kannustaminen yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen rikkoisi tätä ”sokeaa hiljaisuutta” ja toisi somaliyhteisölle, sekä erityisesti sen naisille, näkyväksi vaihtoehtoisia tapoja elää ja toimia.

Pyykkösen mukaan maahanmuuttajanaisten yhdistyksiä voidaan tarkastella resurssina, jolla alistetut ryhmät taistelevat koettua vääryyttä vastaan. Nämä yhdistykset luovat ja mobilisoivat identiteettejä ja merkityksiä, joilla haastateltujen kaltaiset naiset hahmottavat itseään ja maailmaa suhteessa muihin uudella tavalla. Pyykkösen sanoin: ”Suomessa aloitettu kollektiivinen toiminta avaa monille naisille uusia mahdollisuuksia ajatella itseään naisena tietyn kulttuurin, uskonnon ja diasporisen elämänpiirin osana.” (Pyykkönen 2008, 122.) Näin ollen haastatellut naiset voivat toimintansa kautta ajatella uudelleen identiteettiään esimerkiksi somalina, muslimina tai naisena ja esittää itselleen kysymyksen: ”Millainen somali/muslimi/nainen minä olen?”

7 ERILAISENA SOMALINAISENA SOMALIASSA

Toinen naisten puheesta selvästi erottautuva toimintaympäristö oli Somalia, jossa lähes kaikki haastateltavat olivat käyneet Suomeen tulonsa jälkeen. Vain nuorimmat haastatelluista eivät olleet vierailleet synnyinseudullaan. Useimmiten syynä vierailuun oli naisten toiminta järjestöissä, jotka tekevät kehitysyhteistyötä Somaliassa. Naiset ovat matkustaneet Somaliaan siis usein järjestöjensä edustajina tarkkailemaan järjestöjensä aikaansaannoksia alueella tai toimimaan itse kouluttajina esimerkiksi paikallisille naisille. Usein näillä työmatkoilla on vierailtu myös sukulaisten tai ystävien luona. Vain yksi Somaliaan työn vuoksi matkustaneista haastatelluista ei ollut tehnyt matkoja alueelle muussa tarkoituksessa. Muut Somaliassa vierailleet ovat myös viettäneet esimerkiksi kesälomiaan alueella. Tätä toimintaympäristöään kuvatessaan naisten puheista nousi selkeästi esille kolme eri diskurssia: puhe Somaliassa olemisen kokemuksista, puhe itsestä ”erilaisena” somalialaisena sekä puhe somalialaisuudesta.

7.1 Vierailut Somaliaan

Haastatellut naiset kertoivat hyvin vähän elämästään Somaliassa ja ajasta ennen Suomeen tuloa. Haastattelurungossa ei ollut monta kysymystä liittyen haastateltavien menneisyyteen ja aikaan ennen Suomeen tuloa. Vain yksi haastatelluista toi esille osin hyvin traumaattisiakin kokemuksiaan Somaliassa Siad Barren hallinnon aikaan. Muuten esille tuoduissa Somaliaan liittyvissä kertomuksissa kuvattiin yhteiskunnallisen järjestyksen puutetta, joka ilmeni esimerkiksi korruptoituneen poliisin toimissa tai erilaisissa huijauksissa, joiden kohteiksi naiset olivat joutuneet. Ensimmäinen matka Somaliaan vuosien poissaolon jälkeen saattoi aiheuttaa haastateltavissa voimakkaitakin tunteita:

Silloin kun ensimmäisen kertaa kävin siellä Somaliassa, mulle tuli sellainen olo, mä en tuu enää. Niin kauan kun mä elän, mä asun Suomessa. Mulle tuli sellainen olo, että mä en tuu. Mutta toista kertaa kun oli pakko taas mennä, ja sen jälkeen mä oo luonut kontaktia. (Haastateltava 6)

Tässä yhteydessä haastatellut toivat esille myös naisten aseman Somaliassa. Toisaalta somalinaiset nähtiin hyvin vahvoina mutta toisaalta tuotiin esille myös naisten heikko asema Somalian yhteiskunnassa.

Somaliassa on erilaiset naiset, hyvin erilaiset. Ne naiset, jotka on siellä hommissa niin hyvin vahva. (Haastateltava 2)

Siellä ei ole sana vapaata ja nainen on siellä nainen vain. Ei se, ei se oo. Ei voi verrata Suomeen. On semmosia, missä naiset on vahvempia ja missä on naiset heikompia. Mut se vaihtelee vain. Mut tällä hetkellä ketkä asuu siellä, niin ei ne tiedä mitä on naisten oikeus tai mitä maailmalla tapahtuu. Jos käyt siellä pitämässä yks kurssi, niin se on vain yhden kylän, se ei ole koko Somalia. (Haastateltava 3)

Sotilashallinnon aikana somalinaiset siirtyivät aikaisempaa enemmän työelämään, esimerkiksi kauppiaksi. Sodat ja valtion hajoaminen tuhosivat myös yhteiskunnan viralliset rakenteet, joissa naiset olivat aikaisemmin olleet osana. Näiden rakenteiden puuttuessa perinteiset klaaniin ja sukuun perustuvat järjestelmät ovat vallanneet sijaa ja esimerkiksi naisten poliittiset oikeudet ovat saaneet väistyä. Naisten asema näissä järjestelmissä ja käydyissä neuvotteluissa on heikko, sillä naiset eivät voi edustaa klaaniaan tai sukuaan. Virallisten vaikutusmahdollisuuksien puute ja naisten tarve vaikuttaa heille läheisiin asioihin, ovat synnyttäneet aktiivisuutta ruohonjuuritasolla. Somalinaiset ovat perustaneet järjestöjä ympäri maailmaa asuvien somalinaisten tuella. Nämä järjestöt ovat toteuttaneet projekteja, joilla on edistetty paikallisten naisten asemaa. (The Academy for Peace and Development 2002.) Näissä projekteissa myös haastattelemi naiset ovat osallisina. Järjestötoiminta on Somaliassa mahdollistanut somalinaisten valtaistumista (empowerment).

Grown, Gupta ja Kes ovat pohtineet valtaistumista erityisesti kehitysmaiden naisten näkökulmasta. He näkevät valtaistumisen koostuvan useasta eri tasosta. He näkevät, että valtaistumiseen tarvitaan yhtäläiset oikeudet sekä yhtäläinen mahdollisuus toteuttaa näitä oikeuksia. Naisilla tulisi esimerkiksi olla miesten kanssa samanlainen mahdollisuus terveyspalveluihin ja koulutukseen. Tämä ei kuitenkaan vielä itsessään riitä valtaistumiseen vaan naisilla tulisi olla lisäksi myös mahdollisuus olla vaikuttamassa näiden oikeuksien ja mahdollisuuksien toteutumiseen. Tällöin kyse on naisten yhteiskunnallisesta osallistumisesta ja mahdollisuudesta myös johtajuuteen. Lisäksi kaiken tämän edellytyksenä on, ettei naisten näitä

oikeuksiaan toteuttaessaan tarvitse elää painostuksen tai väkivallan uhan alaisina. (Grown, Gupta ja Kes 2005, 33.) Filomina Steady lisää tähän määritelmään vielä valtaistumisen tavoitteet, joita ovat hänen mukaansa demokratisoitumisen, kehityksen ja vastuullisen kansalaisuuden edistäminen (Steady 2006, 18). Somalian yhteiskunnallinen hajaannus, väkivalta ja virallisten rakenteiden puute ovat ongelmia, jotka vaikeuttavat monin tavoin naisten mahdollisuuksia valtaistua tai valtaistaa itseään. Tämän hajaannuksen keskellä ruohonjuuritason järjestötoiminta naisten tärkeiksi kokemien asioiden ajamiseksi on Somalian naisten valtaistumisen kannalta merkittävää.

Tutkimusta varten haastateltujen somalinaisten järjestötoimintaa ja yhteiskunnallista aktiivisuutta voidaan tarkastella jo aiemmin esitellyn (s.44) Margaret Mayon kuvaamilla tavoilla vallan ja valtaistumisen näkökulmista. Toimimalla somalinoisina muiden somalinaisten hyväksi haastatellut naiset tuovat maailmanlaajuisessa, aina Suomesta Kanadaan ja Somaliaan ulottuvassa somaliyhteisössä oman toimintansa ja esimerkkinsä kautta esiin sitä, mitä naisten on mahdollista saada aikaan. He voivat omassa toiminnassaan esimerkiksi järjestöissä valita keneen toimintansa kohdistavat. Naiset tuovat myös miesvaltaisen somalikulttuurin silmien eteen sen, kuinka poliittinen ja yhteiskunnallinen toiminta on mahdollista myös somalinoisille.

Suomessa asuville naisille poliittinen osallistuminen on mahdollista. Sen sijaan Somaliassa poliittinen toiminta on naisille haasteellista monesta syystä. Islam, perinteet sekä valtion hajaannus tekevät naisten poliittisesta toiminnasta Somaliassa vaikeaa. Islam ei suoraan kiellä naisten poliittista osallistumista, mutta uskonoppineet ovat erimielisiä siitä, kuinka yhteiskunnallisesti vaikutusvaltaisessa asemassa nainen voi olla. Islamilaisen Sharia-lain on katsottu kieltävän naisen toimimisen valtionpäänä. Muissa johtotehtävissä toimimisesta uskonoppineilla on eroavia näkemyksiä. (The Academy for Peace and Development 2002.)

Suomessa alkaneesta yhteiskunnallisesta aktiivisuudestaan huolimatta, kukaan naisista ei ollut erityisen kiinnostunut osallistumaan Somalian politiikkaan tällä hetkellä. Syyksi tähän naiset eivät kuvailleet naisten osallistumisen vaikeuksia, vaan mielenkiinnon puutetta perusteltiin enemmän henkilökohtaisilla syillä. Pienet lapset, erilaiset perhetilanteet ja Suomeen rakennettu elämä ovat esimerkkejä syistä, joita haastatteluissa annettiin. Useat haastateltavat toivat esiin

myös voimakasta turhautumista Somalian tilanteeseen ja ihmisiin, jotka tilanteeseen vaikuttavat:

Jos ihmiset on niin tyhjapäitä, miten voi neuvotella niiden kanssa. On semmosia kyllä, jotka voi neuvotella niiden kanssa, mutta niitä on enemmän näitä, jotka ei pysty neuvottelemaan. Jos sanoo, tämä on pöytä ja sit ne sanoo: ”Ei, se on tuoli!” Ja sit mä sanon se on pöytä! ”Tuoli!” Sit ne suuttuu vaan, ei, [naurahdus] ei kannata. (Haastateltava 3)

Toisaalta Somaliassa koetut kokemukset herättivät naisissa myös myönteisiä muistoja ja tunteita. Näistä kertomuksista heijastui myös naisten elämä kahden kulttuurin välissä, sillä kokemuksia Somaliassa verrattiin elämään Suomessa. Näissä tarinoissa Somalia, ihmiset ja heidän tapansa olivat ihailun ja ehkä myös kaipauksen kohteena:

Nyt kun me oltiin Etiopiassa mun suomalaista työkaverini, niin me oltiin Etiopiassa meillä kivitettiin, niin, ja hänellä putosi pari kivi päähän, ei kukaan auttanut meistä vaan se kaupunki oli täynnä ja ihmiset näkivät mitä pienet pojat tekivät. Somaliassa, mä sanoin hänelle, että jos me oltais Somaliassa, toi poika saisi turpaan [naurahdus]. Kuka antaa? Kaikki kadulla seisoskelevat ihmiset. Ja se tapahtui näin. Että pieni poika heitti meillä kivi. Hän sai kovaa piiskaa siellä Somaliassa. Että somalialaiset hyvin vierasta ihmistä ne kunnioittaa, ne arvostaa, ne ei halua ahdistaa. (Haastateltava 2)

Suomi ja Somalia, siinä on erilaisia. Että se on vaan toisepäin, että, ihmiset vaan niinku tervetullee ja kunnioittaa ammattii ja enemmän niinku sosiaalinen ja ystävällinen ja niin pois päin. Että se on se, mitä mä arvostan. Että siellä mä en todista, että mä oon semmonen. (Haastateltava 1)

Jälkimmäisessä haastattelulainauksessa näkyy selvästi, kuinka Haastateltava 1 kokee Somaliassa saavansa ihmisiltä enemmän kunnioitusta ja ystävällisyyttä osakseen kuin Suomessa. Hänen ”alkuperäänsä” tai paikkaansa tässä maailmassa ei kyseenalaisteta toisin kuin Suomessa. Toisaalta taas useat haastateltavat toivat esille kokemuksiaan siitä, kuinka heihin ei suhtauduta Somaliassa samoin kuin maassa asuviin somaleihin. Useat haastateltavat toivat kertomuksissaan esille erilaisuuden ja vierauden kokemuksia. Näitä tuntemuksia käsittelen seuraavaksi.

7.2 ”Mä en oo enää välttämättä perinteinen somalialainen nainen.”

Osalla haastateltavista suhteet Somaliaan perustuivat pelkästään työn tai järjestötoiminnan puitteissa tehtyihin matkoihin alueelle. Näissä tapauksissa haastateltavien suku ja perhe on levinnyt aikanaan ympäri maailmaa, eikä Somaliassa ole jäljellä enää läheisiä sukulaisia. Haastateltava 1:n kaltaisilla, nuorena maasta lähteneillä naisilla ei ollut läheisiä ystäviäkään jäljellä Somaliassa, vaan ystävätkin ovat ympäri maailmaa. Huomionarvoista kuitenkin on, että vaikka kaikki läheiset sosiaaliset suhteet maahan ovat katkenneet, Somalian merkitys haastateltavan sydämessä on säilynyt. Kodin tai kotimaan sijainnista kysyttäessä Haastateltava 1 kertoo:

Se on, miksi mä sanoin, että se on myös Somalia on koti ja täällä on koti on se, että siellä ei kukaan kysy, että mistä mä oon kotoisin. (Haastateltava 1)

Somaliassa ollessaan haastateltava ei joudu kohtamaan ulkoisiin seikkoihin perustuvaa erilaisuutta ja tämän aikaansaamia, ulkopuolelta tulevia kysymyksiä ”kuka tai mistä sinä olet?” Suomessa tämä ulkoinen erilaisuus korostuu erityisesti somalialaisten ja muiden ihonväritään kantaväestöstä poikkeavien maahanmuuttajien kohdalla. Tähän palataan tutkimuksessa kuitenkin myöhemmin, pohdittaessa naisten suhdetta suomalaiseen yhteiskuntaan. Somaliassa kodin ja kuulumisen tunnetta tuo siis ainakin ulkoinen samanlaisuus, sama ihonväri tai samat tunnistettavat piirteet. Erilaisuuden tai ”kuulumattomuuden” tunteet eivät sen sijaan näy ulospäin. Kyse on haastateltavien omista identiteettiprosesseista, joissa naiset ovat tietoisesti tai tiedostamattaankin joutuneet pohtimaan suhdettaan Somaliaan ja kansallisuuteensa. Tästä syystä onkin mielenkiintoista, millaisia perusteluita haastateltavat esittivät sille, ettei Somalia välttämättä aina enää tunnu kodilta. Tiettyä kuulumisen tunnetta suhteessaan Somaliaan aiemmin kuvannut Haastateltava 1 koki muiden haastateltavien tavoin kuitenkin myös jonkinlaista kahtiajakoisuutta tunteissaan:

Mutta kun mä olin siellä, niin mä en itse nähny, että siellä on mun paikka. Koska se nuorisuus tai mun lapsuus, niin missä mä oon kasvanu, mun ikäiset ihmiset ei oo enää siellä, ja sitten ei oo samanlainen ja mä itsekin muuttunut, että en oo enää sama ihminen. Niin se on se, kyllä sitä mä oon vähän miettiny. (Haastateltava 1)

Useat haastatelluista toivat kertomuksissaan esille sen, kuinka Somaliassa ollessaan, heidän ulkoinen olemuksensa ei kiinnitä huomiota, mutta heidän käytöksensä tai puheensa herättää

muiden mielenkiinnon. Monet haastateltavat kertoivat kokemuksistaan Somaliassa, jossa he itse huomasivat toimivansa esimerkiksi suomalaisten käyttäytymisnormien mukaisesti ja näin ollen saattoivat huomaamattaan loukata käytöksellään muita.

Mutta kyllä olen huomannut, aina mä huomaan siitä, että mä oon muuttunut jollain tavalla, tai Suomen yhteiskunta vaikuttanut tai kulttuuri jollain tavalla, että kun mä meen yleensä sinne Somaliaan. Esimerkiksi kerran kun siellä meillä vielä vanha perinne, millä siis rau-, jos tulee jotain konflikti tai jotain ongelma, ratkaistaan edelleenkin vanha perinne, että iäkkäät eri heimojen keskuudessa kokoontuvat. Sitten kylässä heillä oli kokous ja mulla kutsuttiin siitä kokoukseen.

Ja mä itsekin yllätyin, että ei voi olla totta, mä oon nainen ja mä... No mä ilomielillä menin sinne ja kiittelin heitä ja pidin puheenvuoron ja kuuntelin kylän päällikköä kun hän puhuu mulle ja mä en, mä seison hänen edessä ja katon häneen suoraan koko aika, että osoitan sitä, että minä kiinnostunut siis hänen puheesta ja kunnioitan sitä. Mutta kaikki muut kylän vanhemmat he ihmettelivät sitä, kuinka mä uskallan katsoo häneen suoraan. Sitten mulle sanottiin, muuten sä oot hyvä, mutta voisitsä katsonut vähän... Sitten mä huomasin, oi!

Se oli, mä tiesin, se on meidän... Sitten mä pyysin anteeksi, mä pyysin häneltäkin anteeksi ja mä sanoin siitä, että kun mä oon asunut kauan, lähes kaksikymmentä vuotta Suomessa ja Suomen kulttuurissa on epäkohteliasta, epäkunnioitusta jos ihmiset katsovat vähän alas. Mä sanoin, mä halusin osoittaa, että kunnioitan sinua, sen takia mä halusin katsoo sua suoraan, teitä suoraan sen takia, että emmä tarkoita mitään pahaa, enkä halunnut loukata meidän kulttuuria mutta se meni. Se oli se pieni lipsahdus. (Haastateltava 6)

Haastateltavalle tehtiin Somaliassa selväksi, että hän oli suoralla katseellaan rikkonut käyttäytymisnormeja. Tästä mainittaessa haastateltava tunnisti virheensä, ja ymmärsi miksi kylän päällikkö saattoi tästä loukkaantua. Selitykseksi käyttäytymiselleen, haastateltava kertoi asuneensa jo kauan Suomessa ja tarkensi vielä, että hän oli halunnut osoittaa katsellaan kunnioitusta, päinvastoin, kuin oli tulkittu. Myös muut haastateltavat toivat esille vastaavia kertomuksia tapahtumista, joissa he olivat tietämättään erottuneet joukosta erilaisen käyttäytymisensä johdosta. Toisaalta esille tuotiin myös rohkeita ja tietoisia tekoja, joilla haluttiin haastaa paikallisia tapoja tai normeja. Eräs haastateltavista oli joutunut Somaliassa erään kauppiaan kanssa erimielisyyksiin, ja paikalle kutsuttiin myös poliisi. Poliisien selvitettyä asiaa ja tilanteen ratkettua poliisit olivat pyytäneet rahaa työstään. Haastateltava ei noin vain myöntynyt poliisien vaatimuksiin:

Sitten kun me käveltiin vähän aikaa poliisi käveli ”Hei, tytöt, meidän kahvit!” Minä katselin, (naurahdus) mikä kahvi? Se tytöt, jotka oli minun kanssa tiesivät, että minun

tarkoitus ei ollu tämä mies kanssa väittäely, vaan mä halusin poliisin toiminta tietää. No tytöt otti rahaa minusta näin ja laittoi poliisi käsiin. Mä sanoin eeeee! Se on minun raha, poliisi! Et voi ottaa! (Haastateltava 2)

Vastaavia, tietoisia paikallisten normien tai tapojen haastamisia esiintyi myös muissa haastatteluissa. Suurin osa niistä liittyi oletuksiin siitä, mitä nainen voi tehdä ja mitä ei. Haastateltavat ovat esimerkiksi esittäneet mielipiteitään siitä, ettei maan hallinnossa ole tarpeeksi naisia, tai ettei kehitysyhteistyötä tehtäessä tulisi kiinnittää turhan paljon huomiota siihen, miltä alueelta autettavat ovat kotoisin. Yleensä nämä rohkeat kannanotot ovat saaneet aikaan kiivasta keskustelua paikallisten miesten kanssa.

Kysyttäessä toiselta haastateltavalta, miten hän kokee omalla kohdallaan suomalaisuuden ja somalialaisuuden, haastateltava toi esille sen, kuinka hän useiden muiden haastateltavien tavoin kokee olevansa erilainen sekä Suomessa, että Somaliassa.

Ehkä jos minä olen Suomessa, niin ihmiset näkee, että minä olen somalialainen. Mut jos minä olen Somaliassa, ihmiset näkevät minä olen erilainen. Sittenkin minua ihmetyttää. Itse en tiedosta, mutta ehkä joitakin piirteitä, jotka ihmiset herättää, että ”tää ei oo varmaan edes somalialainen”. Ehkä. Että uskallan, joitakin asioita, mitä muut ihmiset eivät ehkä puhu, puhua. Ja niin. Ja sitten joitakin, siis mä oon niin nuorena lähtenyt sieltä, että joitakin piirteet, kulttuurit koko ajan jatkuu ja uudistuu. Niin joitakin piirteet, mitä siellä niinku tänä päivänä eletään, niin ehkä minulla on vaikea. Että minä en voi siellä selviytyä, vitsi mä oon niin sinisilmäinen, et mä en osaa tuolla lailla narrata tai tuolla lailla käyttäytyä. Sillei. Niin, joo, ehkä puheesta, käytännössä. (Haastateltava 7)

Erilaisuuden käsite onkin hyvin keskeinen identiteettiä ja identiteettipoliittikkaa koskevassa keskustelussa. Tässä tutkimuksessa on aiemmin jo käsitelty identiteetin ja maahanmuuton suhdetta akkulturaatioteorian näkökulmasta. Puhuttaessa erilaisuudesta ja sen vaikutuksesta identiteettiin on hyvä tuoda esille joitain erityisesti Berryn akkulturaatiomalliin ja bikulttuurisuuden (biculturalism) hyveisiin kriittisesti suhtautuvia näkemyksiä.

Heli Niemelä (2006, 177) toteaa suomessa asuvia somalityttöjä käsittelevässä tutkimuksessaan, että tyttöjen pukeutumistyyli, jolla Niemelä viittaa peittäviin vaatteisiin ja hunnun käyttöön, tarkoittaa Berryn akkulturaatiomallin mukaan separaatiota suomalaisesta kulttuurista. Tämä on hyvä esimerkki osoittamaan Berryn akkulturaatioteorian heikkouksia. Esimerkiksi tutkimusta varten haastatelluista naisista osa peittää hiuksensa ja osa ei. Jos seurataan Niemelän logiikkaa,

olisi huivia käyttävät naiset luokiteltava kulttuurista separaatiota edustavaan ryhmään. Tässä mielessä Berryn akkulturaatiomalli ei ole millään muodoin riittävä kuvaamaan naisten yhteiskunnallisen integraation tasoa, sillä huivia käyttävät haastateltavat ovat opintojensa, työnsä ja yhteiskunnallisen aktiivisuutensa kautta Berryn mallin mukaan myös integroituneita. Jos Berryn teoriaa lähdetään seuraamaan Niemelän esimerkin mukaisesti, on jokaisen yksilön kohdalla mahdollista tunnistaa lukuisia muuttujia, jolloin yksilö sijoittuu Berryn nelikentässä milloin mihinkin kohtaan. Tällöin lopullisen arvion antaminen yksilön akkulturaatiosta lienee mahdotonta.

Seth Schwartz, Marilyn Montgomery ja Erwin Briones eivät näe akkulturaatiota Berryn tapaan nelikenttänä, jossa yksilön valittavissa on vain toisensa poissulkevia vaihtoehtoja. He haluavat muistuttaa, että yksilöllisen ja sosiaalisen identiteetin välillä saattaa vallita voimakaskin ristiriita, jos yksilön ulkopuolelta hänelle esitetyt vaatimukset eivät vastaa yksilön omia arvoja ja näkemyksiä. Näitä ulkopuolelta tulevia vaatimuksia esitetään maahanmuuttajalle sekä vastaanottavassa yhteisössä, että siinä yhteisössä, josta maahanmuuttaja on lähtenyt. Akkulturaatioon ja uuteen yhteiskuntaan sopeutumiseen liittyvä hämmennys tai ahdistus sosiaalisesta identiteetistä saattaa heijastua myös yksilölliseen identiteettiin. Vastaanottavan ja lähtöyhteiskunnan ollessa monin tavoin erilaisia, on todennäköisyys näille identiteetin ristiriidoille suurempi. (Schwartz, Montgomery ja Briones 2006, 4-11.)

Akkulturaatiokokemusten ollessa yksilökohtaisia, ei Schwartzin, Montgomeryn ja Brionesin mielestä ole riittävää tarkastella akkulturaatiota Berryn nelikentän näkökulmasta (Schwartz, Montgomery ja Briones 2006, 12). Berryn mukaan yksilö on onnistunut akkulturaatioprosessissaan, jos hän omaksuu vastaanottavan yhteiskunnan ihanteet, arvot ja käytännöt, mutta myös samanaikaisesti säilyttää oman kulttuurinsa arvot, käytännöt ja ihanteet (Berry 1997, 9). Schwartz, Montgomery ja Briones näkevät, että akkulturaatio voi parhaassa tapauksessa olla Berryn kuvailemalla tavalla näinkin yksinkertaista jos maahanmuuttajan vastaanottava yhteisö sekä lähtömaa ovat kulttuureiltaan samankaltaisia. Näin ei kuitenkaan aina ole. (Schwartz, Montgomery ja Briones 2006, 12.) Suomeen muuttaneiden somaleiden kohdalla kulttuurien voidaan todeta olevan hyvinkin erilaisia. Tällöin, vaikkakin yksilö olisi Berryn mallin mukaan integroitunut suomalaiseen yhteiskuntaan, voi kahden kulttuurin

keskellä eläminen olla yksilölle kaikkea muuta kuin yksinkertaista. Akkulturaatiostrategiassaan onnistunutkin yksilö saattaa olla ahdistunut hänelle kahdesta suunnasta esitettyjen vaatimusten, ”millainen sinun tulisi olla”, vuoksi (Rudmin 2003, 18-20). Haastateltava 6 jatkoikin jo aiemmin esiteltyä tarinaansa kulttuurisesta yhteentörmäyksestään kylän päällikön kanssa:

No tää kyläpäällikkö, hän vaan antanut huomautus, sanoi ”Hei, sä oot vanhana, siis, mennyt sinne Suomeen, mutta mitä sä luulet sun lapsi, joka on syntynyt Suomessa?” Mä sanoin kyllä mä opetan meidän kulttuurin, mutta se on sellaisia pieniä. Ja, ja kyllä siis keskustelutapa, välilläkin mä huomaan, mä on jollain tavalla muuttunut, että... Kun meillä ei sanota niin suoraan, vähän kierrellään, ennen kun mennään keskipisteeseen. Ja mä oon aina mennyt ihan suoraan, sen takia mä oon aina huomannut, että... Että, muutoksia on tullut, kyllä. (Haastateltava 6)

Kyläpäällikkö odotti, että Haastateltava 6, joka oli nuorena aikuisena muuttanut Suomeen, vielä muistaisi ”oman” maansa tavat ja perinteet, kuten oli käynytkin, mutta kyseenalaisti naisen kyvyn kasvattaa Suomessa syntyneet lapsensa somalikulttuuriin. Onkin mielenkiintoista, kuinka haastateltavia toisaalta pyritään ”suomalaistamaan” ja käsityksemme onnistuneesta maahanmuuttajasta edellyttää, että maahanmuuttaja on Berryn mallin mukaan integroitunut. Toisaalta integraation arvokkaana osana pidetty synnyinmaan kulttuurin säilyminen maahanmuuttajan elämässä altistaa hänen identiteettinsä kuvaillun kaltaisille vaatimuksille ja kyseenalaistuksille. Schwartz, Montgomery ja Briones kysyvätkin perustellusti, onko kohtuullista odottaa maahanmuuttajalta bikulttuurisuutta ja täydellistä integraatiota, jos nämä aiheuttavat sen, että yksilön identiteetti on jatkuvalla törmäyskurssilla jonkun hänen elämässään vaikuttavan kulttuurin kanssa, oli kyse sitten vastaanottavan- tai synnyinmaan kulttuurista. Jos maahanmuuttajaa halutaan auttaa identiteetin vahvistamisessa ja itsensä ”muotoilussa” maahanmuuttoprosessin keskellä, tulisi uuteen maahan integroitumisen lisäksi kiinnittää huomiota myös maahanmuuttajan suhteeseen synnyinmaahansa, sen kulttuuriin ja sieltä kumpuaviin vaatimuksiin. (Schwartz, Montgomery ja Briones 2006, 21, 23-24.)

On hyvä muistaa, että edellä kuvatun kaltaiset, erityisesti bikulttuurisuutta koskevat ongelmat eivät ole yleistettävissä kaikkiin Suomessa asuviin somalinalaisiin. Haastateltujen naisten erityisyys suhteessa integraatioon tai bikulttuurisuuteen korostuu, sillä he ovat

yhteiskunnallisen aktiivisuutensa kautta voimakkaasti mukana suomalaisessa yhteiskunnassa ja epäilemättä ainakin viranomaisten näkemyksissä ihanteellisia integraatioissaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Toisaalta bikulttuurisuus haastateltujen naisten kohdalla korostuu myös siksi, että he ovat aktiivisesti yhteydessä myös Somaliaan. Vierailuillaan entisessä kotimaassaan he ovat myös altistuneet identiteettinsä kyseenalaistamiselle ja toisaalta vaatimuksille siitä, millaisia heidän tulisi olla. Jos haastateltavien kaltaisten somalinaisten sijaan tarkasteltaisiin Suomessa asuvia, mahdollisesti kielitaidottomia ja työttömiä somalinalaisia, olisivat akkulturaatioon liittyvät ongelmat hyvin erilaisia. Tässäkin yhteydessä on siis hyvä huomata, kuinka haastateltujen yhteiskunnallinen aktiivisuus tekee heistä ryhmänä erityisen ja tarkastelun kohteena kiinnostavan.

7.3 Somalialaisuus

Haastateltavilta kysyttiin, kokevatko he itsensä suomalaisiksi, somalialaisiksi, ei kummaksikaan vai sekä suomalaiseksi että somalialaiseksi. Suurin osa haastateltavista piti kysymystä vaikeana. Tilanne vaikutti usein siltä, että haastattelija oli kysynyt haastateltavalta vaikean kysymyksen, johon haastateltava ei tiennyt ”oikeaa” vastausta. Näistä ongelmista huolimatta lähes jokainen haastateltava totesi kuitenkin kokevansa itsensä sekä suomalaiseksi, että somalialaiseksi.

Olen molemmat! Mun mielestäni. Siis mä oon täällä viettänyt pitkän aikaa ja mä tiedän paljon Suomesta. Mä oon syntynyt Somaliassa ja minä olen asunut, siellä asunut, ja mulla on joku varhaiskasvatuselämä siellä mukana, miten mä elän, ehkä se heijastuu paljon siitäkin. (Haastateltava 7)

Jos olisin täällä Suomessa, ni mä olisin kyllä vähä ajatellu, ehkä mä on somalialainen enemmän, mutta silloin ku mä olin siellä [Somaliassa, kun haastateltavalta oli kysytty, onko hän suomalainen vai somalialainen] niin vaan mä sanonu, että nyt hetkinen, mä mietin. (Naurua.) Että ja sanoin kyllä, että mä oon molemmat. (Haastateltava 1)

Haastateltavien määriteltyä itsensä myös somalialaisiksi, heitä pyydettiin kertomaan mielipiteensä siitä, millainen on somalialainen. Jotkut haastateltavat totesivat, etteivät osaa määritellä somalialaista ja, että heidän mielestään ei ole mahdollista tai edes tarpeellista tehdä tiettyä määritelmää, joka yleistäisi kaikkien somalialaisten olevan tietynlaisia.

En mä pysty niinku sanomaan, että näin, näin, näin, näin, näin. Se on vaan itse, mihin sä laitat, niinku, itse, että, mä oon somalialainen, enkä... Ei mulla oo niinku mitään velvollisuus todistaa, että mä oon tämmönen somalialainen, eikä mun pakko, niinku teiän on pakko hyväksyä. (Haastateltava 1)

Osa haastateltavista kuitenkin antoi somalialaisuudelle määritelmiä, joista suurin osa liittyi luonteenpiirteisiin ja käyttäytymiseen. Joissain kommentteissa myös somalialaisia määriteltiin myös sen kautta, miten he eroavat käytökseltään suomalaisista.

Somalialaisuus näkyy, ööö, ruuasta, esimerkiksi. Ja sitten kodin sisustamista, jollain tavalla. Tommonen verhot ja tällä, somalialaiset matot ja... Ei voi sanoa, nyt tämä ja tämä, se on vain, se riippuu vain se tilanne. Suomalaisen pitää mennä töihin ja juosta, ulkona on kylmä, niin sillä. Ja somalialaiset nainen on rauhallinen, kävelee rauhallisesti ja sama kun minä olen (viheltää ja osoittaa päätään) tai miten Suomessa, hullu vai mikä sanotaan. (Naurahdus) Ni, se on vähän sitte tilanteen mukaan. (Haastateltava 3)

Kyllä ihmisissä, meissä kaikissa on ero. Jotkut sanovat äänekkyyttä ja semmosta eloisaa ja iloinen. (Haastateltava 5)

Millainen on somalialainen? No somalialaisia, voisi, ne ovat sosiaalisia ja myöskin avuliaita, anteliaita. En mä osaa enempää. (Haastateltava 6)

Sitten somalialaiset taas ovat spontaanisia, avoimia, hermostuvat nopeemmin ehkä kun suomalaiset, verrattuna. Nopeita, taas kun suomalaiset ovat hitaita. Tiettyjä asioita, ei kaikki, juoksemista en tarkoita, mutta elämäkatsomusta ja kaikki sillei. Pelokkaita [suomalaiset], somalit enemmän uskaliaita ja niin, nää on tälläisiä ehkä yleisimpiä piirteitä. (Haastateltava 7)

Useissa kommentteissa ne luonteen tai käyttäytymisen piirteet, jotka nähtiin tyypillisinä somalialaisille (iloisuus, sosiaalisuus, nopeus ja uskaliaisuus), olivat päinvastaisia niille luonnehdinnoille, joita haastateltavat antoivat suomalaisista (ujous, hitaus, sosiaalisissa tilanteissa hitaasti lämpiävyys). Tosin, nämä luonnehdinnat suomalaisista lienevät tuttuja jo useiden vuosikymmenten ajalta ja ovat yhä edelleen läsnä siellä, missä suomalaisista puhutaan. Usein myös suomalaiset määrittelevät itseään kansana samoin sanoin. Mielenkiintoisia olivat kuitenkin kommentit, joissa omaa suomalaisuutta ja somalialaisuutta kuvattiin siten, että somalialaisuus nähtiin perintönä, ikään kuin äidinmaidossa tulleen selkäyttimeen iskostuneena kulttuurisena taustana, jonka lisäksi on kuitenkin opittu ja omaksuttu piirteitä myös suomalaisuudesta.

No riippuu vain siitä tilanteesta. Minä olen välillä, emmä voi tulla suomalaiseksi, mutta joskus käyttäydyn sillä tavalla. On semmosia, mitä mä oon, omaa rauhaa tai jotenkin

semmosta kato omaa ja sillä-, mä oon niin kauan asunu [Suomessa], enemmän kuin omassa [maassa], missä minä olen syntynyt. Niin siinä on jotakin, mitä periytyy, kato. Ja sitten on semmosia mitä minä kannan Somaliasta/Somalimaasta edelleen, se riippuu vain siinä tilanteesta.

(Haastateltava 3)

Pukeutumista ja tälläistä huomaa, mä oon somalialainen, mutta käytännössä ja ajattelutapa, ehkä mä oon enemmän suomalainen. Ehkä näin voi lyhyesti sanoa.

(Haastateltava 7)

Tämä vanhan säilyttäminen ja uuden oppiminen on tuttu jo aiemmin käsitellystä Berryn akkulturaatioteorian integraatiomallista. Sen sijaan, että palattaisiin uudestaan Berryn teoriaan, voidaan tässä yhteydessä tarkastella myös kansallisen identiteetin käsitettä ja pohtia sen merkitystä haastateltavien elämässä. Kyse on siis siitä, mitä somalialaisuus tai suomalaisuus tarkoittaa. Suomalaisuutta tarkastellaan enemmän kuitenkin vasta seuraavassa pääluvussa.

Kansallinen identiteetti tuli mukaan identiteettikeskusteluun kunnolla vasta 1980-luvulla. Kansallisen identiteetin esiintuloon vaikuttivat tuolloin ajankohtaiset keskustelut siirtolaisuudesta, pakolaisuudesta, uusista nationalistisista liikkeistä, Itä-Euroopan murroksesta sekä Euroopan Unionin kulttuurisesta ulottuvuudesta. (Saukkonen 1998, 214.) Craig Calhounin mukaan kansallisen identiteetin ajatuksen takana vaikuttaa voimakkaasti moderni ajatus yksilöstä riippumattomana ja omavaraisena (Calhoun 1994b, 315). Myös Stuart Hall pitää kansallista identiteettiä modernin ajan ilmiönä. Hänen mukaansa esimodernilla ajalla heimoon, kansaan, uskontoon ja alueeseen kohdistunut identifikaatio siirtyi läntisissä yhteiskunnissa kohdistumaan kansalliseen kulttuuriin. (Hall 1999, 46.)

Calhoun haluaa kuitenkin muistuttaa, että nationalistiset näkemykset kansallisen identiteetin kiinteydestä ja ylivoimaisuudesta ovat usein ongelmallisia. Väite, että kansallinen identiteetti alistaa alleen kaikki muut identiteetit, sukupuolesta alueelliseen tai luokka-identiteettiin on harhaanjohtava. (Calhoun 1994b, 312-314.) Hall kyseenalaistaa myös kansallisen identiteetin yhtenäisyyden: ”Kansalliset identiteetit eivät kokoa alaisuuteensa kaikkia muita erojen muotoja, eivätkä ne myöskään ole puhtaita vallan, sisäisten jakojen ja ristiriitojen, toisiaan risteävien lojaalisuuksien ja erojen vuorovaikutuksesta” (Hall 1999, 56). Hall tuo esille, kuinka

kansakunnat koostuvat esimerkiksi valloitusten tuloksena yhteenpakotetuista kulttuureista, sukupuoli- ja etnisistä ryhmistä (Hall, 1999, 53-56). Calhounin ja Hallin näkemysten valossa koko kansallisen identiteetin yhtenäisyys voidaan siis kyseenalaistaa.

Pasi Saukkonen on jakanut kansallisesta identiteetistä käydystä keskustelusta löytyvät merkityserot kolmeen eri kategoriaan. Kansallisella identiteetillä voidaan Saukkosen mukaan tarkoittaa:

1. yksilön identifioitumista kansalliseen ryhmäänsä tai kansalaisuutensa symboleihin. Tällöin kyse on yhden yksilön sosiaalisesta identiteetistä kansakuntaryhmän jäsenenä.
2. yhden kollektiivisen identiteetin tai ryhmäidentiteetin erityistapausta. Kollektiivinen identiteetti tarkoittaa identiteetin ominaisuuksien antamista ryhmälle tai yhteisölle. Kyse on siis me-identiteetistä, joka ulottuu sukujen, ammattikuntien ja alueellisten yhteisöjen kautta kansallisiin, uskonnollisiin ja poliittisiin identiteetteihin.
3. kansallisvaltion identiteettiä. Kyseessä on kansallisen yhteisön suhde valtioon. Tässä suhteessa merkityksellisiä ovat muista kollektiivista identiteeteistä poiketen myös instituutiot, sosiaaliset rakenteet ja symboliset järjestelmät kuten yhteiskunta, kansantalous, valtionhallinto, oikeuslaitos, kansalliset symbolit ja kansallinen kulttuuri. Kansallisvaltion identiteetille olennaisia ovat myös suhteet muihin kansainvälisen yhteisön jäseniin. (Saukkonen 1998, 214-215.)

Tässä tutkimuksessa kansallisella identiteetillä tarkoitetaan Saukkosen ensimmäistä kategoriaa, eli yksilön suhdetta kansalliseen yhteisöönsä ja kansallisuutensa merkityksiin. Jorma Anttilan mielestä tästä kansallisen identiteetin muodosta olisi paremman ymmärrettävyyden vuoksi hyvä käyttää kansallisen minäidentiteetin, tai kansallisen identifioitumisen käsitteitä (Anttila 2007, 18). Useimmiten kansallisen identiteetin käsitteellä tarkoitetaankin laajempaa, Saukkosen jaottelussa toista ja kolmatta kategoriaa. Suuri osa kansallisen identiteetin ja politiikan suhdetta käsittelevää kirjallisuutta löytyykin esimerkiksi kansainvälisen politiikan tieteenalalta. Esimerkiksi Suomen sijaintia idän ja lännen välissä on tarkasteltu kansallisen identiteettipolitiikan näkökulmasta. Kansallisen identiteetin tutkimuksen sisään mahtuu näin ollen koko olemassaolon kirjo, tutkimusta on tehty aina pienestä yksilöstä suuriin ja mahtaviin valtioihin. Todettakoon siis vielä, että tässä tutkimuksessa keskitytään kuitenkin kansallisen

identiteetin merkitykseen haastatelluille, eli kansallisella identiteetillä tarkoitetaan yksilön kansallista identiteettiä, Anttilan sanoin kansallista identifioitumista.

Etienne Balibar esittää mielenkiintoisia näkemyksiä siitä, kuinka kulttuuri toimii kansallisen identiteetin muodostumisen edellytyksenä ja kuinka valtio on järjestelmänä riippuvainen kulttuurista juuri tämän kansallisen yhteisyyden tunteen luojana (Balibar 1999, 178.) Myös Stuart Hall näkee kansallisten kulttuurien merkityksen kansalliselle identiteetille tärkeänä: ”Ihmiset eivät ole vain jonkin kansakunnan laillisia kansalaisia, vaan he ovat myös osallisia kansakunnan *ideaan*, joka on representoitu sen kansallisessa kulttuurissa” (Hall 1999, 46, kursivointi alkuperäinen). Mielenkiintoista onkin, kuinka haastatellut naiset kokevat olevansa somalialaisia esimerkiksi kodin sisustuksen, ruoan, ja pukeutumisensa kautta. Nämä tekijät sitovat heidät somalien kansalliseen kulttuuriin ja näiden tekijöiden kautta he siis myös pitävät yllä omaa identiteettiään somalialaisina. Erityisen merkittävää tämä somalialaisen kansallisen identiteetin ylläpito on, kun kiinnitetään huomiota niihin haasteisiin, joita maahanmuutto tuo yksilön elämään. Näitä haasteita on pyritty tuomaan tässäkin tutkimuksessa esiin. Lisäksi haastateltujen naisten elämään tuo haasteita heidän aktiivisuutensa eri toimintaympäristöissä, joissa myös naisten kansallinen identiteetti on joutunut muiden ihmisten tai haastateltujen itsensä toimesta kyseenalaistetuksi.

Vilho Harle korostaa identiteetin muodostumisessa sosiaalisia aineksia (Harle 2004, 105). Saukkonenkin toteaa, että identiteetti ei voi rakentua tyhjiössä (Saukkonen 2004, 103). Tämä on olennaista erityisesti identiteetin poliittisuuden tarkastelun kannalta. Harlen mukaan identiteetti voi syntyä vain toisen havaitsemisen kautta, jolloin ”Kuka minä olen?” kysymyksen lisäksi yksilö joutuu vastaamaan myös kysymykseen ”Kuka minä en ole?”. Minän olemuksen sijaan toisen määrittäminen palvelee Harlen mielestä paremmin poliittisia tavoitteita. Tämän toisen määrittämisen kautta poliittisiin päämääriin pyrkimisen seurauksena tai keinona syntyy myös yksilön tai ryhmän oma identiteetti. Oman identiteetin määrittäminen on identiteettipolitiikan kannalta Harlen mukaan siis varsinaisen tavoitteen sijasta ikään kuin poliittisten tavoitteiden sivutuote. (Harle 2004, 102-105.) Saukkonen kuitenkin muistuttaa, että toisen määrittämisen sijaan tulisi puhua toisista, sillä usein oman identiteetin

muodostamisessa vertailukohtia on useita ja suhteet niihin saattavat vaihdella (Saukkonen 2004, 103).

Haastateltujen naisten kohdalla Saukkosen näkemykset useista vertailukohdista pitävät paikkaansa. Haastatteluissa tuli selkeästi esille, kuinka naiset muodostavat minäkuvaansa ja siis myös kansallista identiteettiään peilaamalla itseään sekä muihin suomalaisiin, että somalialaisiin, niin Suomessa kuin Somaliassakin. Haastateltavien aktiivisuus eri toimintaympäristöissä ja yhteisöissä on vaikuttanut siihen kuinka he kokevat oman kansallisen identiteettinsä. Suomessa vietetyt vuodet, uusi erilainen elämä, maahanmuuttajuus ja kokemukset Suomessa ovat saaneet aikaan muutoksia siinä, kuinka haastateltavat näkevät somalialaisuutensa. Toisaalta myös vierailut Somaliassa ovat joidenkin haastateltujen kohdalla korostaneet tätä eroa ja omaa erilaisuutta suhteessa perinteiseen somalialaisuuteen.

Minä en oo missään kotimaa, oikeesti. Siis mulla on, molemmissa maissa on omat vaikeudet. (Haastateltava 7)

Onkin mielenkiintoista, että toimiminen aktiivisesti uudessa kotimaassa, eli viranomaistermein ”kotoutuminen” suomalaiseen yhteiskuntaan, mutta samalla yhteyden säilyttäminen Somaliaan, on saanut haastateltavat kokemaan kansallisen identiteettinsä kaksijakoisena ja ongelmallisena. Tätä ongelmaa tuskin olisi, tai ainakin ongelmat olisivat hyvin erilaisia, jos haastateltavat edustaisivat sitä osaa maahanmuuttajista, jotka ovat esimerkiksi vailla yhteyksiä uuden asuinmaansa yhteiskuntaan ja kokevat ”menetetyn maan” ainoaksi kotimaakseen.

Useilta eri tahoilta tulevat näkemykset ja vaatimukset siitä, millaisia haastateltujen naisten tulisi olla, toimivat peilinä niille identiteetin muodostuskysymyksille, joita naiset esittävät itselleen. ”Kuka minä olen? Kuka minä en ole? Olenko suomalainen? Olenko somalialainen? Mikä tekee minusta suomalaisen? Mikä tekee minusta somalialaisen?” Kuten on voitu huomata, haastateltujen naisten identiteetin kannalta tärkeä kysymys on myös: ”Mikä tekee minusta ei-somalialaisen?” Seuraavaksi käydään läpi haastateltujen kokemuksia suomalaisuutensa problematiikasta. Tällöin yksi olennainen kysymys on: ”Mikä tekee minusta ei-suomalaisen?”

8 SOMALINAISENA SUOMESSA

Suomi ja suomalaisuus tuli haastateltujen naisten puheissa esille kolmen eri diskurssin muodossa. Naiset pohdiskelivat suomalaisuutta ja vertasivat suomalaisuutta sekä somalialaisuutta toisiinsa. Lisäksi Suomi tuli haastatteluissa esille naisten pohtiessa kotimaataan ja kotimaan merkitystä heidän elämässään. Kolmas diskurssi pitää sisällään naisten näkemyksiä itsestään osana suomalaista yhteiskuntaa. Yhdessä nämä diskurssit muodostavat kuvaa siitä, millainen toimintaympäristö Suomi lopulta on näille yhteiskunnallisesti aktiivisille somalinalaisille ja millaisena he näkevät oman paikkansa osana Suomea ja suomalaisuutta.

8.1 Suomalaisuus

Edellisessä kappaleessa tuotiin esille, kuinka haastateltavat näkevät itsensä sekä somalialaisina, että suomalaisina ja kuinka heidän kansallinen identiteettinsä on jakautunut. Toisaalta haastateltujen naisten elämässä on läsnä erityisesti kulttuurin kautta näkyväksi tuleva somalialaisuus, mutta Suomessa vietetyt vuodet ovat myös jättäneet jälkensä naisiin ja siihen, miten he määrittelevät itseään. Kuten aikaisemmin on esitetty, kysyttäessä haastateltavilta, kokevatko he itsensä somalialaisiksi vai suomalaisiksi, suurin osa haastateltavista vastasi olevansa molempia. Yksikään haastatelluista ei vastannut kysymykseen määrittelemällä itsensä yksiselitteisesti joko suomalaiseksi tai somalialaiseksi, sen sijaan muutama kertoi, ettei osaa sanoa tai, että kysymys on vaikea. Kun aikaisemmin keskityttiin naisten näkemyksiin somalialaisuudesta yleisesti sekä somalialaisuudesta haastateltujen oman identifioitumisen kohteena, on tässä vaiheessa tarpeellista tarkastella vastaavasti myös haastateltujen näkemyksiä suomalaisuudesta.

Suomalaisuudesta puhuttaessa useat haastateltavat toivat esille rehellisyyden ja rauhallisuuden, joita he kertoivat arvostavansa niin ihmisissä kuin yhteiskunnassa laajemminkin.

Ni, kyllä mä oon tietyt asiat niinku Suomi kulttuurissa ja arvostan ja pitää kiinni niinku itse, pitää niinku rehellisyys ja niin pois päin. (Haastateltava1)

Mä tykkään suomalaisista ehkä tämmöistä, heillä on hyvä systeemi, voi luottaa, ja on hyvä-, suomalaiset ehkä enemmän, vähän rauhallisia myös, jonkun verran äkäisiäkin ihmisiä, mutta ei niin. He keskustelevat, mä tykkään heidän poliittista ajattelumaailmaa, jonkun verran valehdellaan siellä eduskuntatalossa (naurahdus) ja poliitikot. Mutta hyvin kohtuullinen. (Haastateltava2)

Haastateltava 2:n kommentti on mielenkiintoinen, sillä hän käyttää suomalaisista ”he” pronominia. Kansallisuudesta kysyttäessä Haastateltava 2 ei samaistunut kumpaankaan ryhmään, suomalaisiin tai somaleihin, vaan totesi olevansa ennen kaikkea ihminen, joka ei samaistu mihinkään ryhmään.

Monet sanoo: ”Somalialaista sä et edusta.” Mä sanon, minä en edusta yhtään. Minä edustan [nimi]. Minä edustan itse. Ja minä luulen, se ehkä, mä en tiedä, mistä minusta on tehty, mutta minusta tuntuu, minä olen ihminen. Ei mua edusta kenenkään. (Haastateltava 2)

Huomionarvoista on kuitenkin se, että myös ne haastatellut, jotka määrittelivät itsensä sekä somalialaiseksi, että suomalaiseksi, eivät käyttäneet suomalaisia tai somalialaisia kuvaillessaan ”me” pronominia, vaan kuvailivat suomalaisia käyttäen oman identifioitumisen kannalta neutraalimpia ”suomalaiset” ja ”somalialaiset” sanoja. Haastateltavien sanavalinnoista tai ”freudilaisista lipsahduksistakaan” ei siis ollut pääteltävissä heidän todellista identifioitumistaan. Tämäkin ehkä osaltaan kertoo haastateltavien kansallisen identiteetin jakautuneisuudesta. Haastateltavien olemassaolo kahden kulttuurin välissä näyttäytyy neutraaleissa sanavalinnoissa, joilla ei varsinaisesti sijoiteta itseä suomalaiseksi tai somalialaiseksi.

Että kumpaakin tiedän aika paljon. Ja kumpikin aika paljon ihastun, ja kumpa-, kummastakin kritisoin paljon (naurua). Molemmissa on hyviä ja huonot. Et tosiaan, niin, mä en oikeestaan tiedä loppujen lopuksi kumpi parempaa kulttuuri. Joitakin piirteitä somalikulttuurista mä tiedän, mut sitten on semmosta, mitkä minä inhoon. Sitten on joitakin suomalaisia piirteitä, mitkä minä itse ihastun, käytännöllisyys, ihmiset ovat käytännöllisiä ja asiat menee, vaikka on hidasta ja voi luottaa asia tapahtuu. (Haastateltava 7)

Haastateltavat toivat esille hyvin vähän negatiivisia määritelmiä suomalaisuudesta tai suomalaisista. Osaltaan tämä saattaa johtua luottamuksen puutteesta haastattelijan ja haastateltavan välillä ja siitä, että haastattelija oli suomalainen. Toiseen kansalliseen ryhmään kuuluva haastattelija olisi saattanut saada haastateltavat kritisoimaan rohkeammin Suomea tai

suomalaisia. Kuten aikaisemminkin on esitetty, suomalaisia kuvaillessaan osa haastateltavista toi esille hyvin ”perinteisiä” näkemyksiä suomalaisista.

Suomalaiset on rauhallisia, kauheen jäykkiä, pelkäävät muilta vaikutukset, hirveän tarkkoja siis näistä oma reviiri. Ja vaikea tutustua. (Haastateltava 7)

Näiden mahdollisesti negatiivistenkin määritelmien lisäksi, esille tuotiin myös suomalaisessa yhteiskunnassa esiintyvä rasismi.

No ensiks mä oon somalialainen, sit mä oon musliminainen, mä käytän tätä huntuu, mä käytän pitkiä vaatteita. Se on aika vaativaa, ja joskus on vaikea löytää työpaikkaa tai jotakin sellasta. Jokus, se rasistijuttu tuli ilmi, sit ne haukkuu meitä joskus. Joskus kutsutaan lakanaks tai... Se on aika vaativaa ja aika vaikeeta. (Haastateltava 4)

Rasismia ja naisten kokemaa toiseutta käsitellään kuitenkin syvemmin kappaleen viimeisessä luvussa. Tässä kohtaa on hyvä kuitenkin huomauttaa, että vain muutama haastatelluista toi esille kokemuksiaan rasismista yhtä henkilökohtaisella tasolla kuin Haastateltava 4. Muutama haastatelluista kertoi huolestaan äitinä, jonka lasta oli kohdeltu rasistisesti. Osa haastateltavista ei tuonut esille kokemuksiaan rasismista suoraan, mutta heidänkin puheestaan on tunnistettavissa tietty toiseus, jota myös käsitellään myöhemmin. Kaikkien haastateltavien puheessa rasistiset kokemukset eivät tulleet esille.

Jussi Ronkaisen (2006) mukaan suomalainen kansallinen identiteetti on perustunut yhteisöön, jonka sitovana voimana ovat yhteiset kokemukset, yhteinen kieli, kulttuuri ja uskonto. Ronkaisen sanoin: ”Suomalainen (me, oma, tuttu) on tällainen, ”muunmaalaiset” ovat tuollaisia. Tämä stereotypia tuo mukanaan uuden stereotypian toisen valtion kansalaisesta (muut, toinen, vieras), jolla on eri kulttuuritausta, eri tavat ja joka on eri etnistä alkuperää tai puhuu eri kieltä.”(Ronkainen 2006, 249.) Haastateltavien kommentit suomalaisista ja somalialaisista istuvat hyvin Ronkaisen esittämään malliin. Monissa kommenteissa suomalaiset ja somalialaiset esiintyivät toistensa vastakohtina ja erilaisina. Haastateltava 5 esitti mielenkiintoisen näkemyksen useissa haastatteluissa esiin tulleesta ”somaliläänekäs/suomalainen-hiljainen” jaottelusta. Tässä kommentissa tämä somali/suomalainen jaottelu murenee ja rakentuu uudestaan perustuen tällä kertaa jaotteluun suomen somalit/muut somalit:

Meillä on, kun me mennään esimerkiksi muualle [ulkomaille], me ollaan paljon hiljaisempia kuin muut somalit. Sit meiltä kysytään: ”Ai te ootte Suomesta?” ”Joo.” (Haastateltava 5)

Ronkaisen mukaan monikansalaisuus romuttaa ”me ja muut” -jaottelua ja vie pohjaa pois stereotyypioilta, sillä monikansalainen on osaksi meitä ja osaksi muita (Ronkainen 2006, 249). Monikansalainen on osaksi suomalainen, osaksi somalialainen. Vaikka Ronkainen käsitteleeekin artikkelissaan kansalaisuutta enimmäkseen virallisena ”passikansalaisuutena”, on monikansalaisuuden ajatus mahdollista laajentaa myös monikansallisuuteen, jos kansallisuudella tarkoitetaan kulttuurista kuulumista ja identifioitumista. Haastatellut somalinaiset ja heidän sijaintinsa jossain suomalaisuuden ja somalialaisuuden rajapinnoilla ovat tästä hyviä esimerkkejä. Olemassaolollaan ja toiminnallaan heidän on mahdollista murentaa stereotyypioita siitä millaisia ”me” olemme ja millaisia ”muut” ovat. Haastateltava 7 pohtikin osuvasti passin ja suomalaisuuden suhdetta. Riittääkö passin tuoma kansalaisuus tekemään suomalaiseksi? Mikä lopulta tekee suomalaisen? Tai toisaalta, mikä tekee tyhjäksi passin tuoman kansalaisuuden? Kenties kielitaito? Tai ulkonäkö?

Ja sitten kun mä oon täällä, niin minun passissa lukee suomal-, Suomi kansalainen, minä puhun suomea, vaikka on huono välillä kielitaito, niin sen mukaan puhun mitä minä osaan. Ja, sitten niin, ja en mä loppujen lopuksi kauheesti näytä suomalaiselta. Mä en tiedä sitten, mikä mä oon. (Haastateltava 7)

8.2 Suomi koti(maa)na

Haastateltavilta kysyttiin haastattelun aikana kysymyksiä liittyen kansallisuuden lisäksi myös kotimaahan. Kysymysten tarkoituksena oli selvittää, mitä maata haastateltavat pitävät kotimaanaan, miten he perustelevat jonkin maan kotimaakseen ja minkälaisia merkityksiä kotimaa saa haastateltavien puheessa.

Aivan kuten kansallisuutensa määrittely, myös kotimaan määrittely oli haastateltaville kaikkea muuta kuin helppo kysymys. Jos kansallisuus oli suurimmalla osalla haastateltavista jokseenkin kahtiajakautunut, oli kotimaan määrittely tätä vielä laajempi. Osa haastateltavista koki, että kotimaa ei välttämättä tarvitse nimeä, ”Suomi” tai ”Somalia” vaan kotimaa on paikka, jossa on rauha ja hyvä olla:

No minun kotimaa on missä minä saan rauhan ja tota sekä Suomi, että Somalia, että Englanti, että missä vaan. Missä minä saan rauha, se on minun maa ja voin elää, tehdä töitä, on minun maa. Koen, että minun maa on se mistä mä saan elämää, tehdä töitä ja saan rauha ja voin elää hyvin, mukavasti. Niin kuin nyten täällä. (Haastateltava 2)

Mun kotimaa on missä mun asiat on hyvin. (Haastateltava 7)

Stuart Hall kirjoittaakin: ”Diasporan näkökulmasta identiteetillä on monia kuvitteellisia ”koteja” (ja siksi se on vailla yhtä alkuperäistä kotimaata); siihen kuuluu monenlaisia tapoja ”olla kotona”, sillä tästä näkökulmasta yksilöt eivät ole sidottuja yhteen ainoaan tienooseen, vaan he kykenevät käyttämään hyödykseen useita erilaisia merkityskarttoja ja sijoittamaan itsensä samanaikaisesti useaan kuvitteelliseen paikkaan.” (Hall 2003, 122, Suomennos Juha Koivisto, sulkeet ja lainausmerkit alkuperäiset.)

Diaspora on terminä peräisin kreikan kielestä ja sanoista *dia* (poikki, kaikkialle) sekä *speiro* (kylvää). Ihmisiin viitatessaan kreikkalaiset käyttivät termiä tarkoittamaan muuttoa yleisesti tai kolonisaatiota. Kuitenkin esimerkiksi juutalaisten ja palestiinalaisten myötä termi diaspora on saanut negatiivisemmän merkityksen, joka on sisältänyt ajatuksia kollektiivisesta traumasta ja kotoa karkottamisesta. Kuitenkin viime aikoina termiä ovat alkaneet käyttää myös voimakkaan kollektiivisen identiteetin omaavat kotimaansa ulkopuolella asuvat ryhmät, ilman, että termi sisältäisi edellä kuvaillun kaltaisia negatiivisia merkityksiä. (Cohen 1997, ix.) Esimerkiksi somalidiasporan käsitettä on käytetty kuvaamaan somalien maailmanlaajuisesta muuttoliikettä.

Suomalaisista maahanmuuttajatutkijoista esimerkiksi Marja Tiilikainen ja Miika Pyykkönen ovat tutkimuksessaan (Tiilikainen 2003; Pyykkönen 2007) hyödyntäneet William Safranin diasporan määritelmää. Pyykkösen mukaan William Safran on tehnyt ensimmäisen mallinnuksen diasporasta, joka sisältää kuusi kohtaa. Safranin määritelmän mukaan diasporat ovat maasta muuttaneita vähemmistöyhteisöjä, jotka:

1. ovat hajonneet alkuperäisestä keskuksesta ainakin kahteen eri periferiaan,
2. pyrkivät säilyttämään muistoja ja myyttejä alkuperäisestä kotimaastaan,
3. uskovat, ettei niitä ole koskaan täysin hyväksytty tai tullakaan koskaan hyväksymään täysin osaksi uutta kotimaataan,

4. toivovat, että voivat palata esivanhemmilta perittyyn kotimaahansa heti, kun aika on oikea,
5. ovat sitoutuneet kotimaansa säilyttämiseen, jos sen tulevaisuus on uhattuna,
6. määrittävät kotimaasuhteensa kautta kollektiivisiksi, tietoisiksi ja keskinäisesti solidaarisiksi. (Safran 2005, 37)

Marja Tiilikaisen mukaan Suomessa asuvat somalalaiset täyttävät pitkälti kaikki Safranin ehdot. Somalialaisten suurperheet ovat hajonneet ympäri maailmaa. Suomessa Somalit kokevat itsensä syrjityksi vähemmistöksi. Toisaalta taas sisällissodan seurauksena Somalian merkitys kotimaana on muuttunut. (Tiilikainen 2003, 59.) Kodin ja kotimaan merkitys on näiden haasteiden edessä saanut uusia merkityksiä ja sisältöjä. Pyykkösen mukaan uudet diasporamääritelmät kiinnittävät huomion siihen, ettei kyseessä ole aina ongelmallinen suhde uuteen kotimaahan ja sen väestöön. Näissä uusissa määritelmissä keskeistä on se, että yksilöt elävät jatkuvasti kahden eri kulttuurin rajapinnalla ja joutuvat jatkuvasti rakentamaan ja uudistamaan identiteettiään. Huomioon tulee ottaa myös, etteivät kaikki diasporassa elävät yksilöt suunnittele paluuta kotimaahansa. (Pyykkönen 2007, 50-51.)

Osalla haastateltavista oli selkeästi kaksi kotimaata, sekä Suomi että Somalia. Näillä haastateltavilla kansallisuuden kaksijakaisuus ulottui myös kotimaan käsitteeseen.

Tuntuu nyt, että koti on täällä, mutta onko sydän siellä? (Haastateltava 1)

No mä voisin sanoa, kotimaa on aina missä sä oot syntynyt. Ja sitte kotimaa on missä sä oot ”settle down”. Olet kotoutunut. Minä olen tässä maassa synnyttänyt lapset, mun lapset asuu täällä ja ne on pelkkä suomalainen vaikka heidän äiti on jossain muualta syntynyt, se on somalialainen. Niin mä tunnen, minä olen kotona kun tulen lentokoneesta, olen menossa jostain vaikka Brysselistä tai Afrikasta Suomeen, niin mä oon tulossa kotiin. Ja täällä on mulla on koti. Mä oon menossa mun kotiin. (Haastateltava 3)

Haastateltava 3 muotoilee puheessaan itselleen kaksi eri kotimaata, se kotimaa jossa on synnytty ja se kotimaa, johon on asetettu asumaan. Myös Haastateltava 1 tuntee selkeästi jonkinlaista kaipausta Somaliaan, vaikka tuntee kotinsa olevan Suomessa. Haastateltava 1:n kommentissa on aistittavista erottelu ”fyysiseen” ja ”henkiseen” kotiin. Huomionarvoista tässä yhteydessä onkin, että aiemmin tässä tutkimuksessa (s.53) Haastateltava 1 kertoo kuinka häneen siteensä Somaliaan ovat katkenneet ja kuinka hän ei koe maata enää omakseen.

Tästäkin huolimatta Haastateltava 1:n elämässä on läsnä kaipaus toiseen kotimaahan. Mielenkiintoista on myös, että useat haastateltavista kertoivat Haastateltava 3:n tapaan kotimaasta puhuttaessa siitä, kuinka ulkomailta Suomeen saapuessaan, he kokevat tulevansa kotiin. Tätä samaa tunnetta yksikään haastateltavista ei kertonut kokevansa matkustaessaan Somaliaan. Kodin fyysinen sijainti Suomessa ja kodin käsite olivat kotimaasta puhuttaessa voimakkaasti läsnä. Useille haastateltaville koti ja sen sijainti Suomessa teki Suomesta kotimaan.

Laura Huttunen on tutkinut väitöskirjassaan kodin merkitystä Suomessa asuville maahanmuuttajille heidän itse kirjoittamiensa omaelämäkerrallisten tekstien kautta. Huttunen päättelee aineistonsa perusteella, että koti on kiintopiste tai paikka, josta ollaan yhteydessä maailmaan. Lisäksi kodille antaa merkityksen mahdollisuus toimijuuteen, oman ruumiin ja oman ympäristön hallinta, sekä mahdollisuus tehdä mielekkääksi koettuja asioita. Nämä tekijät liittyvät Huttusen mukaan läheisesti kotona olemisen kokemukseen. Kotiin kiinnittymisen kiintopisteet vaihtelevat, joku saattaa korostaa paikan merkitystä, kun toiselle tärkeämpää on kiinnittyminen perheeseen ja ihmissuhteisiin. (Huttunen 2002, 328-329.)

Muutama haastateltavista toi kotimaasta puhuttaessa Haastateltava 3:n tapaan esille äitiytensä ja lastensa elämän täällä Suomessa. Huomionarvoista onkin, että Haastateltava 3 tuo lapsensa ja heidän syntymisensä Suomessa esille juuri kotimaasta puhuttaessa. Lasten asema Suomessa syntyneinä suomalaisina luo Haastateltava 3:n puheessa myös jonkinlaista sidettä hänen itsensä ja Suomen välille. Lasten syntyminen ja asuminen Suomessa sitoo haastateltavan perhe-elämän ja tätä kautta myös kodin, tiukasti Suomeen, jolloin perheen äidin, haastateltavan itsensä, side Suomeen lujittuu. Samalla kuitenkin äidit joutuvat omien kokemustensa lisäksi myös lastensa kautta todistamaan niitä voimakkaita toiseuden tunteita, joita Suomessa asuvat maahanmuuttajataustaiset henkilöt joutuvat kokemaan. Tätä toiseutta käsitellään seuraavaksi.

8.3 ”Aina ensin maahanmuuttaja”

Useat haastateltavat toivat esille, turhautumistaan siihen, että täällä vietetyistä vuosista, koulutuksesta, työpaikasta, kielitaidosta ja kansalaisuudesta huolimatta heidät nähdään

suomalaisessa yhteiskunnassa aina maahanmuuttajina. Jotkut haastatelluista toivat näitä toiseuden kokemuksia esille myös lastensa kokemuksista kertomalla. Nämä haastateltujen lapset ovat Suomessa syntyneitä ja kasvaneita ja vanhempiensa tapaan Suomen kansalaisia. Lasten kokema syrjintä saa äidit pohtimaan omaa kuulumistaan suomalaiseen yhteiskuntaan, sillä lapsistaan poiketen he ovat syntyneet muualla. Lasten kokemukset ovat ikään kuin todistusaineistoa siitä, ettei kyse ole vain siitä, missä yksilö on syntynyt. Vierautta ja toiseutta yhteiskunnassamme ruokkivat muut tekijät, kuten esimerkiksi ihon väri.

Ja yksi mun lapsi, mä oon viedy ensimmäistä kertaa sinne Somaliaan ja hänet kutsuttiin arabialaiseksi. Ja hän itkenyt, hän sanoi, että ”mä luulin, että mua siis kutsutaan somalialaiseksi. Mutta ”sä oot arabialainen”. ”Mä en tiedä, mihin minä kuulun. Kun mä oon Suomessa, mua kutsutaan neekeriksi ja kun mä oon siellä Somaliassa, arabialainen. Mihin minä kuulun, minkä takia mä tulin tähän maailmaan?” Ja yritin jollain tavalla kehittää hänen identiteettiä, mutta... Amerikassa ja Kanadassa on ihan eri lailla kun ihminen ja saapuu maassa ja sanotaan, että ”Tervetuloa, sä oot amerikkalainen tai kanadalainen”. Mutta Suomessa, elät vai synnytkö täällä, aina sä oot ulkomaalainen tai maahanmuuttaja. (Haastateltava 6)

Vaikka minun lapset on syntynyt täällä, naistenklinikalla, semmonen mies joka on todella juovuksissa sanoo: ”Menet sinun kotimaa!” Se minun lapsi, on täällä syntynyt, kyllä se karkottaa minua paljon [ajattelemasta Suomea kotimaana]. Entä minä, joka ei edes syntynyt? Että kyllä se vaan mietityttää. Milloin oikeesti tää sitten on sinun kotimaa? Kun sinun lapsi, joka täällä syntynyt, sanotaan ”Hei, mene sinun kotimaahan!” (Haastateltava 7)

Craig Calhoun (1994b, 312) on todennut, että kansallinen identiteetti on ihmistä muokkaava, pakottava yhteiskunnallinen tosiasia, jonka suhteen yksilöllä ei aina ole valinnanvaraa. Suomessa asuvat somalit erottuvat ihonvärinsä vuoksi kantasuomalaisista. Muut kuin valkoihoiset suomalaiset leimautuvat ”ulkomaalaisiksi” olivat he syntyneet missä tahansa, Mogadishussa tai Pihtiputaalla. Kyse ei tässä tapauksessa ole niinkään kansallisesta kuin etnisestä tai kulttuurisesta identiteetistä, mutta Calhounin toteamus sen pakottavuudesta pitää paikkansa. Konkreettisesti tämä näkyy siinä, kuinka naiset suomalaisuuttaan pohtiessaan tuovat esille ihonvärinsä erottelevana tekijänä. Jotkut haastateltavista kokivat, että heidän ihonvärinsä tulee aina jollain tavalla seisomaan heidän suomalaisuutensa tiellä. Syy tähän ei ole se, että naiset itse kokisivat ulkonäkönsä vaikuttavan suomalaisuuteensa. He kokevat, että ihonväri tulee aina erottelemaan heidät maahanmuuttajiksi muiden suomalaisten silmissä. Identiteetin

sosiaalinen aspekti tulee näin ilmi naisten pohtiessa kansallista identiteettiään: ”Voinko olla suomalainen, jos minua ei sellaisena pidetä?”

Kristine Ajrouch ja Abdi Kusow ovat tutkineet Kanadaan muuttaneiden somalialaisten identiteettiä rodun ja uskonnon konteksteissa. He tuovat esille erityisesti sen, kuinka somalialaiset ovat mustan ihonvärinsä vuoksi näkyvä vähemmistö ja erottuvat jo tästä syystä valtaväestöstä. Ajrouch ja Kusow tuovat myös esille, kuinka ihonväriin perustuvan mustan identiteetin sijaan somalialaiset identifioivat itsensä mieluummin kansallisen alkuperänsä mukaan. Musta identiteetti pitää sisällään kansoja ja kulttuureita Karibialta Afrikkaan ja on siksi identifioitumisen kohteena hankala. Tämä musta identiteetti on kuitenkin usein vastaanottavan valtion maahanmuuttajiin kohdistuvan toiminnan taustalla, jolloin eri kansallisuuksien erilaisia taloudellisia tai kulttuurisia tarpeita ei osata ottaa huomioon. (Ajrouch ja Kusow 2007, 72-74.)

Somalialaiset identifioituvat Ajrouchin ja Kusown mukaan Somaliassa siis ensisijaisesti kansallisuutensa, eivätkä ihon värin mukaan. Ihonvärin merkitys korostuu vasta maahanmuuton jälkeen:

”One woman who responded to the question ”what did you consider yourself while in Somalia,” gave the following comment: ”I considered myself a Somali. Well, a Somali, like there is Chinese, Indian, or even the whites have different types, they don’t all look alike, maybe we think that they look alike, but they don’t. So, I consider myself a Somali, I did not consider myself as black, white, Chinese, or Indian, I considered myself as Somali and only Somali, that was my race.” (Ajrouch ja Kusow 2007, 86.)

Tästä huolimatta Kanadassa asuvat somalit ovat kuitenkin tietoisia kanadalaisessa yhteiskunnassa vallitsevista yhteiskunnallisista ja poliittisista merkityksistä, joita ihonväri tuo mukanaan. Lisäksi Ajrouch ja Kusow toteavat, että Kanadan somalit ovat myös tietoisia vähemmistön asemastaan ja siitä, kuinka tämä rajoittaa heidän oikeuksiaan sekä osallistumistaan. (Ajrouch ja Kusow 2007, 87-89.)

Toinen Ajrouchin ja Kusown tutkima konteksti, uskonto, tarkoittaa somalien kohdalla lähes aina Islamia. Ajrouchin ja Kusown mukaan Islam on Somaliassa erottamaton osa yhteiskuntaa ja tärkeä yhteiskunnallisen elämän ylläpitäjä. Islam on Somaliassa läsnä jokapäiväisessä elämässä, kun taas kristittyinä maana tunnettuun Kanadaan tulon jälkeen islamilaisen

identiteetin ylläpitäminen ei ole enää itsestäänselvyys, vaan sen ylläpitäminen vaatii aikaisempaa enemmän työtä. Tämä Islamiin perustuva uskonnollinen identiteetti on ollut Somaliassa myös valtaväestöön kuulumisen tae. Kanadassa somalit sen sijaan ovat uskontonsa vuoksi valtaväestöstä erottuva vähemmistö. (Ajrouch ja Kusow 2007, 75-76.)

Myös Adis Duderija on tutkinut muslimimaahanmuuttajia ja Islamin merkitystä siirryttäessä enemmistöuskonnosta vähemmistöuskontoon. Duderija on kiinnittänyt huomiota erityisesti länsimaissa syntyneisiin, toisen polven maahanmuuttajiin, joiden suhtautuminen islamiin on erilaista kuin heidän vanhemmillaan. Duderijan mukaan länsimaissa syntyneet muslimisukupolvet eivät automaattisesti peri tarkasti määriteltyjä islamilaisen yhteiskunnan ja kulttuurin arvoja sekä symboleita, joiden keskellä heidän vanhempansa ovat varttuneet. Näin ollen toisen polven maahanmuuttajat eivät kykene tuottamaan itselleen vanhempiensa uskonnollisen identiteetin kaltaista identiteettiä. Toisen polven muslimimaahanmuuttajat joutuvat tarkastelemaan Islamia erilaisesta sosiokulttuurisesta lähtökohdasta käsin ja muovaamaan omanlaisensa uskonnollisen identiteetin. Tämä uskonnollinen identiteetti toimii sitten ”ankkurina” vähemmistöuskontoon kuuluvien nuorten elämässä, jotka joutuvat neuvottelemaan identiteeteistään monikulttuurisessa ja heterogeenisessä yhteiskunnassa. (Duderija 2007.)

Haastateltavien kuvaillessa tuntemuksiaan maahanmuuttajan leimasta ja sen ylitsepääsemättömyydestä, he eivät itse tuoneet esille uskontoaan kotoutumisen kannalta hankalana tai haitallisena tekijänä. Aiheesta kysyttäessä jotkut haastateltavista toivat uskonnon esille katukuvasta erottautumisena, lähinnä huivin käytön vuoksi. Enemmistö haastatelluista koki kuitenkin ihonsa värin ja ulkonäön päätekijöiksi, jotka erottavat heidät kantasuomalaisista:

Mä toivon, että Suomessa kaksikymmentä vuoden päästä muuttuu ja ajatellaan maahanmuuttajataustaset eri tavalla ja varsinkin nää nuoret, jotka on täällä syntyny tai kasvanu että hyväksytään, että nää ihmiset on, ihan niinku, ei ne lähde mihkään, että. Mutta ku, se ihonväri perusteella erilainen, ni sun pitää sitten varta vasten todistaa kuka sä oot. (Haastateltava 1)

Eroten Ajrouchin ja Kusown tutkimuksen tuloksista tätä tutkimusta varten haastatellut somalinaiset eivät nähneet kuulumistaan vähemmistöuskontoon ongelmallisena integraation kannalta.

Valtioneuvoston selonteossa eduskunnalle (Valtioneuvosto 2008, 16) kotouttamislain toimeenpanosta todetaan seuraavaa: ”Kotouttamislain 2 §:n määritelmässä kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen.” Valtioneuvoston näkemys onnistuneesti kotoutuneesta yksilöstä vastaa siis pitkälti Berryn integroitunutta yksilöä. Kotiutuminen, eli oman kulttuurin säilyttäminen ja suomalaiseen yhteiskuntaan osallistuminen, nähdään selonteossa yksioikoisesti positiivisena asiana, niin yhteiskunnan, kuin maahanmuuttajan itsensäkin kannalta. Missään vaiheessa selontekoa ei tuoda esille niitä ongelmia ja haasteita, joita tästä integraatiosta voi yksilölle mahdollisesti seurata. Tässä tutkimuksessa on sen sijaan pyritty näyttämään, kuinka viranomaisten näkökulmasta ”täydellisesti” kotoutuneet somalaiset joutuvat tasapainoilemaan kahden kulttuurin välillä ja kamppailemaan hajanaisen identiteettinsä kanssa. Valtioneuvoston määritelmän mukaan esimerkiksi Haastateltava 6 voitaisiin määritellä ”kotoutuneeksi”. Kotoutumisen käsitteen sisältöä voitaisiin ehkä vielä pohtia, jos kuunnellaan mitä maahanmuuttajilla itsellään on sanottavana:

Mä oon asunut lähes kaksikymmentä vuotta Suomessa, ja mun tärkein elinaika mä oon elänyt Suomessa ja tutustunut, ja oppinut ja yrittänyt olla siis Suomen yhteiskunnassa mukana ja Suomen kulttuurissa ja niin edelleen, että välilläkin koen, että mun kotimaa on-, siis mä oon enemmän päässyt tähän yhteiskuntaan. Mutta kun mua aina lasketaan maahanmuuttajana, varsinkin kun mä oon politiikassa mukana ja työelämässä niin ajattelee, että mä oon, aina maahanmuuttaja, aina siis katsotaan mua, että maahanmuuttajana. (Haastateltava 6)

Valtioneuvoston selonteossa kotouttamisen ja kotoutumisen kerrotaan olevan uudissanoja, joilla on haluttu korvata vierasperäiset ”integraatio” ja ”integroiminen”-termit (Valtioneuvosto 2008, 15). Voidaan kuitenkin perustellusti kysyä, voidaanko ketään lopulta kuitenkaan ”kotouttaa”. Eikö kyse ole lopulta aina kotoutumisen edistämisestä? Toki tätä kotoutumisen prosessia voidaan edesauttaa, mutta voidaanko ketään todella ylhäältä käsin kotouttaa tai integroida osaksi yhteiskuntaa, on pohtimisen arvoinen kysymys. Kotoutuminen käsitteenä on ongelmallinen myös siksi, että se on johdettu sanasta ”koti”. Koti merkitsee suurimmalle osalle ihmisistä turvallista ja hyvää paikkaa. Sellaista paikkaa jossa voi olla oma itsensä (Huttunen 2002.) Ulkoisesti tarkasteltuna esimerkiksi Haastateltava 6:n voitaisiin todeta olevan kotiutunut onnistuneesti. Haastateltavan kielitaito, suoritettut opinnot, työpaikka ja yhteiskunnallinen aktiivisuus puoltavat tätä näkemystä. Haastateltavan omat kokemukset

kuitenkin kertovat muuta. Haastateltava 6 ei aina koe, että häntä arvostetaan sellaisena kuin hän on, tai että hänen olisi hyvä olla. Voidaanko näistä tuntemuksista huolimatta, ikään kuin ne sivuuttaen, sanoa hänen olevan *kotoutunut*?

Selonteossa puhutaan myös kaksisuuntaisesta kotoutumisesta, jolla tarkoitetaan sekä maahanmuuttajan, että yhteiskunnan sopeutumista uuteen tilanteeseen (Valtioneuvosto 2008, 15). Haastateltujen kommentteissa kotoutumisen tekee vaikeaksi juuri tämä kaksisuuntaisuuden puuttuminen. Floyd Rudmin muistuttaakin, että vaikka akkulturaatio-keskustelussa on alusta alkaen haluttu kiinnittää huomiota myös valtaväestön suhtautumiseen vähemmistöjä kohtaan, on lähtökohtaisesti kuitenkin aina oletettu, että vähemmistö ja siihen kuuluvat yksilöt ovat itse vastuussa akkulturaatiosta, sen onnistumisesta tai epäonnistumisesta. Vähemmistön positiivisten asenteiden on nähty määrittelevän akkulturaatioprosessia. (Rudmin 2003, 12.) Entä millainen merkitys akkulturaatioprosessissa on enemmistön negatiivisilla asenteilla?

Magdalena Jaakkola on tutkinut maahanmuuttoon liittyviä asenteita haastatteleamalla Suomen väestöä vuosina 1987-2007. Jaakkolan tutkimuksesta käy ilmi, että suomalaisten suhtautumisessa maahanmuuttajiin vallitsee etninen hierarkia, eli suhtautuminen vaihtelee sen mukaan, mistä maahanmuuttaja on lähtöisin. Suhtautuminen Suomea köyhemmistä maista tuleviin, ulkonäöltään ja kulttuuriltaan erottuviin vähemmistöihin oli varauksellisinta. Turvapaikanhakijoina tai perheen yhdistämisen vuoksi Suomeen saapuneiden somaleiden maahanmuuttoon suhtauduttiin kaikista torjuvimmin. Asenteet somaleita kohtaan ovat säilyneet keskimäärin ennallaan, vaikka asenteet muita maahanmuuttajaryhmiä kohtaan ovat pehmentyneet 1990-luvun alusta. (Jaakkola 2009, 52, 80.)

Erityisen turhauttavaksi osa haastateltavista koki sen, että heidän identiteettinsä maahanmuuttajana, erilaisena ja toisena oli aina voimakkain ja aina päällimmäisenä esillä, syrjäyttäen esimerkiksi ammatin, osaamisen ja näiden muodostaman osan omasta identiteetistä:

No täällä tuntuu sen takia, täällä aina niinku, vaikka Suomi on nytten muuttunu että nähdään eri värisiä ihmisiä, mutta, mutta ensimmäinen, mitä tulee niinku vaikka työ liittyen tai ihan missä vaan osallistuu, nii aina niinku ajatellaan et sä oot maahanmuuttaja. Että ei ajatella, että kauanko oot asunu täällä ja mitä niinku sun ammatti. Että ensimmäinen ajatellaan vaikka itse edustat, niinku, sun ammatti ja oma, niinku, ammatti

osaamisesta. Mutta enemmän Suomessa niinku ajatellaan, että ensin maahanmuuttaja, mistä päin sä oot kotoisin. Että se on se mikä tulee aina. (Haastateltava1)

Aino Saarinen (2008, 142) toteaa: ”Jos muuttajat esittäytyvät valtaväestölle vain stereotyyppinä, vähäteltyinä ja homogenisoituina ”toisina”, ei arvoja, tavoitteita ja käytäntöjä koskevaa transversaalia, vuorovaikutteista dialogia ja politiikkaa ole mahdollista rakentaa. Sekä taloudellis-sosiaalinen turva että kulttuurillinen hyväksyntä ovat edellytyksiä erilaisten uusien vähemmistöjen aktiiviselle kansalaisuudelle – poliittiselle osallisuudelle.” Valtioneuvoston selonteossa todetaankin, että kotouttamisen sisältöä tulee tarkastella myös aktiivisen kansalaistamisen näkökulmasta (Valtioneuvosto 2008, 15). Jälleen on hyvä pohtia, kuten kotouttamisenkin yhteydessä, voidaanko ketään kansalaistaa. Eikö lopulta kyse ole kansalaistumisesta ja sen edesauttamisesta?

Outi Lepola on tutkinut suomalaisuutta maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa. Lepola on luokitellut tutkimuksessaan maahanmuuttajia heidän ”suomalaistumisensa” perusteella. Lepola toteaa, että esimerkiksi inkerinsuomalaiset sekä ulkomailla syntyneet ja suomalaisuutensa perineet henkilöt nähdään yleensä suomalaisina tai ainakin heillä nähdään olevan mahdollisuuksia tulla suomalaisiksi. Tätä edesauttavat syntyperän lisäksi esimerkiksi kulttuuri ja kielitaito. Lepola kuitenkin muistuttaa, että Suomeen muuttavan ulkomaalaisen kohdalla tilanne ei ole sama, vaikka henkilö saisi Suomen kansalaisuuden ja osaisi kieltä. (Lepola 2000, 366-367.) Lepola toteaa: ”Tämä osoittaa sen tärkeän ryhmien väliseen rajanvetoon liittyvän seikan, että se ei perustu tiettyihin objektiivisiin kriteereihin, jotka pätsivät kaikkien kohdalla yhtä lailla. Suomea osaamattoman ulkomaan kansalaisen esivanhempien suomenkielisyys saattaa painaa suomalaisuutta punnittaessa enemmän kuin Suomessa asuvan, ehkä Suomen kansalaisuudenkin saaneen opittu suomenkielisyys.” (Lepola2000, 367.) Nähtäväksi jää, muuttavatko kansainvälistyminen ja maahanmuutto ”suomalaisen” käsitettä tulevana vuosikymmeninä avarammaksi. Tällöin etninen tausta tai syntyperä eivät enää olisi yksilön suomalaisuutta määritteleviä tekijöitä. Tällöin myös yksilön kokemuksilla ja identiteetillä sekä sillä, mihin yksilö on juurtunut, voisi olla merkitystä.

9 YHTEENVETO

Tässä tutkimuksessa on pyritty tuomaan esille Suomessa asuvien ja yhteiskunnallisesti aktiivisten somalinaisten kokemuksia ja näkemyksiä omista identiteeteistään. Identiteetin muodostuminen on haastateltavien elämässä kamppailua, sillä naisten toimintaympäristössä esitetään näkemyksiä ja mielipiteitä, joihin naiset joutuvat reagoimaan omaa identiteettiään pohtiessaan. Syitä näille ympäristöstä tulleille reaktioille on monia. Muun muassa haastateltujen naiseus, yhteiskunnallinen aktiivisuus, maahanmuuttajuus ja erilaisuus ovat teemoja, joihin naisten toimintaympäristöissä kiinnitetään huomiota ja joiden perusteella haastateltavia ja heidän identiteettiään tai toimintaansa kyseenalaistetaan. Reaktiona näihin haastateltavien identiteetin arvon kyseenalaistuksiin, haastateltavat joutuvat pohtimaan omaa identiteettiään ja peilaamaan omia näkemyksiään toimintaympäristöstään tuleviin näkemyksiin. Tämän ympäristön ja haastateltavien välillä tapahtuvan dialogin perusteella tutkimuksen naiset rakentavat itselleen identiteettiä, joka on kuitenkin jatkuvassa liikkeessä ja muuttuu dialogin seurauksena.

Suomen somaliyhteisössä on vähän yhteiskunnallisesti aktiivisia naisia. Haastateltujen naisten rooli osana tuota yhteisöä korostuu juuri heidän aktiivisuutensa ja naiseutensa vuoksi. Naiset ovat kohdanneet epäluuloja järjestötoimintansa vuoksi, sillä järjestötoiminnan ajatus ei ole kaikille suomen somaliyhteisössä tuttu. Toiminnan arvo sinänsä on kyseenalaistettu, kuten myös haastateltavien luotettavuus, kun toimintaa ei ole seurannut suora taloudellinen hyöty. Toisaalta haastateltavat ovat myös kohdanneet menetyksiä ystävyysuhteissaan, mikä heidän oman tulkintansa mukaan on seurausta kateudesta heitä ja heidän toimintaansa kohtaan. Osa naisista on esimerkiksi puoluetoimintansa kautta saanut osakseen huomiota, mikä on herättänyt kateutta muissa. Toisaalta haastateltavat ovat saaneet toiminnalleen myös tukea ystäviltaan, jotka ovat kannustaneet jatkamaan. Haastateltavat kokevatkin toimintansa tärkeäksi muun muassa siksi, että he voivat toimia esimerkkeinä muille somalinaisille ja tytöille.

Suomen somaliyhteisössä on myös haastateltavien mukaan esiintynyt näkemyksiä, joissa heitä on kritisoitu siitä, että he ovat naisina yhteiskunnallisesti aktiivisia ja julkisesti esillä. Yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen tai aktiivisiin somalinalaisiin kriittisesti suhtautuvia

kommentteja esittäneiden voidaan katsoa kyseenalaistaneen naisten toiminnan arvon, kun taas toimintaa jatkamaan kannustaneet ystävät ovat vahvistaneet haastateltujen näkemyksiä itsensä ja toimintansa tarpeellisuudesta sekä arvosta. Ristiriita ympäristön kriittisten näkemysten ja haastateltavien omien mielipiteiden välillä on siis läsnä naisten toimiessa osana Suomen somaliyhteisöä.

Vierailuillaan Somaliassa haastateltavat ovat joutuneet kohtaamaan maahanmuuttajuutensa tavalla, joka eroaa siitä leimasta, joka heille annetaan Suomessa maahanmuuttajuudesta johtuen. Somaliassa käydessään naiset ovat joutuneet kohtaamaan vierauden ja erilaisuuden tunteita, jotka kumpuavat muualla vietetyistä vuosista. Naiset kertovat kokeneensa vierautta, joka ei johdu ulkonäöstä tai seikoista, jotka Suomessa aiheuttavat samaa erilaisuuden tunnetta. Somaliassa koettu muukalaisuus on naisten mukaan hämmentävää ja vaikuttaa myös heidän kansalliseen identiteettiinsä. Haastateltavat ovat Suomessa elettyjen vuosien aikana omaksuneet tapoja ja käyttäytymisnormeja, jotka erottavat heidät perinteisestä somalialaisuudesta. Näiden omaksuttujen tapojen vuoksi naisten identiteettiä on Somaliassa kyseenalaistettu, minkä seurauksena naiset ovat myös itse ympäristönsä tapaan kysyneet itseltään: ”Mikä minusta tekee somalialaisen?” sekä ”Mikä tekee minusta ei-somalialaisen?”

Haastateltavien kertomuksissa tuli voimakkaasti esille kokemus siitä, että Suomessa eläessään ja toimiessaan heidät nähdään ensisijaisesti aina maahanmuuttajina. Suomen kansalaisuudestaan huolimatta maahanmuuttajuus on heitä määrittelevä tekijä, jonka jälkeen tulevat vasta esimerkiksi ammatillinen pätevyys, koulutus tai muut yksilöä määrittävät seikat. Haastateltavat ovat myös joutuneet pohtimaan kotimaan käsitettä ja kotimaan merkitystä elämässään. Maahanmuuttajuuden leiman ylivoimaisuus, sekä jatkuva kokemus erilaisuudesta ovat saaneet naiset kyseenalaistamaan Suomen kotimaanaan ja pohtimaan suomalaisuuden merkitystä. Tämän toimintaympäristön yhteydessä voimakkain esille tullut kysymys, jonka kautta naiset pohtivat identiteettiään, on: ” Voinko olla suomalainen, jos minua ei sellaisena pidetä?” Tämä ympäristön lähettämä viesti ja sitä seuraava haastateltavien itsereflektio on hyvä esimerkki identiteetin sosiaalisuudesta. Yksilö tarvitsee muita ihmisiä muodostaessaan omaa identiteettiään. Muilta ihmisiltä, tässä tutkimuksessa toimintaympäristöiltä, yksilö voi saada vahvistuksen omille näkemyksilleen omasta identiteetistään. Vaihtoehtoisesti yksilön omat

näkemykset identiteetistään voidaan näissä toimintaympäristöissä kyseenalaistaa ja niitä voidaan kritisoida.

Haastateltujen yhteiskunnallisesti aktiivisten somalinaisten kokemukset heidän identiteettinsä kyseenalaistamisesta ovat hyvä esimerkki siitä, kuinka henkilökohtainen todella on poliittista. Naisten toimintaympäristöissä esitetään näkemyksiä siitä, minkä arvoista on olla sitä, mitä ja millaisia tutkimuksen kohteena olevat naiset ovat. Nämä näkemykset ovat ristiriidassa naisten omien näkemysten kanssa. Eri toimintaympäristöissä kyseenalaistetaan tässä tutkimuksessa kuvailuin tavoin esimerkiksi haastateltujen naiseus, somalialaisuus, suomalaisuus sekä se, mikä merkitys tai arvo naisten toiminnalla ja yhteiskunnallisella aktiivisuudella on. Näitä kyseenalaistuksia vasten naiset peilaavat omia identiteettejään ja rakentavat itselleen mielikuvaa itsestään. ”Olen esimerkillinen somalialainen nainen. Olen toimintani kautta julkisesti esillä. Olen suomalainen sekä somalialainen. Toiminnallani on merkitystä. Olen paljon muutakin kuin maahanmuuttaja.”

Kuten aiemmin tässä tutkimuksessa on todettu, ristiriidat ympäriltä tulevien vaatimusten ja oman identiteetin yhteensovittamisessa synnyttävät identiteettipoliittikkaa (ks. s.18). Näitä ristiriitoja yhteen sovittamalla yksilö haluaa saada muilta tunnustusta omalle identiteetilleen. Haastatellut naiset eivät alistu niihin määritelmiin, joita heistä esitetään. Tiedostaen ne näkemykset, joissa heitä kritisoidaan eri toimintaympäristöissä, he kieltäytyvät näistä ulkopuolelta tulevista määrittelyistä. Naiset rakentavat itselleen identiteettiä, jonka arvosta kaikki eivät välttämättä ole samaa mieltä, mutta jonka naiset itse kokevat tärkeäksi. Jos identiteettipoliittikkaa tarkastellaan aiemmin kuvatulla tavalla erottelun tekemisenä ”minän” ja ”muiden” välille (Harle 2004, 102), ovat haastateltujen kertomukset identiteettipoliittisesti ladattuja. Erilaisuuden teema kantaa tutkimuksessa kaikkien toimintaympäristöjen läpi ja tämän erilaisuuden tavoittaakseen haastateltavat ovat joutuneet pohtimaan kenestä he eroavat, kenen kanssa ovat samanlaisia ja mikä tekee heistä erilaisen tai samanlaisen, eli: ”Kuka minä olen? Millainen on minun identiteettini?”

Haastateltujen naisten kertomuksissa identiteetti ja sen muodostuminen ovat asioita, joihin liittyy olennaisesti naisten rooli yhteiskunnallisesti aktiivisina somalaisina. Kokemukset ja

identiteettikamppailut olisivat erilaisia, mikäli haastateltavat olisivat olleet esimerkiksi työttömiä, kouluttamattomia, kielitaidottomia tai yhteiskunnasta eristäytyneitä somalinalaisia. Haastateltujen naisten yhteiskunnallisella aktiivisuudella on seurauksia, jotka vaikuttavat monella tapaa tämän tutkimuksen lopputuloksissa. Voidaan ajatella, että yhteiskunnallisen aktiivisuutensa vuoksi he ovat erilailla osa suomalaista yhteiskuntaa, kuin oman kodin piirissä pitäytyvät maahanmuuttajat. Järjestötoimintansa vuoksi naiset ovat myös matkustaneet Somaliassa ja kohdanneet tämän toimintaympäristön eri tavoin, kuin vain esimerkiksi sukulaistensa luona vieraileva somali. Suomen somaliyhteisössä haastateltavat ovat erikoisessa asemassa, sillä perinteisesti julkinen toiminta on somalikulttuurissa miehiä varten.

Yhteiskunnallisen aktiivisuuden ja identiteetin suhdetta on vaikea tutkia sellaisenaan. Kuitenkin tämän tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että haastateltavien yhteiskunnallinen aktiivisuus altistaa heidät kohtamaan eri toimintaympäristöstä tulevat näkemykset eri tavoin, kuin jos he olisivat yhteiskunnallisesti passiivisempia, toimisivat esimerkiksi vain oman kodin ja perheen piirissä, eivätkä osallistuisi järjestötoimintaan. Siksi tämän tutkimuksen perusteella voidaan myös todeta, että identiteetin muodostaminen tämän tutkimuksen kohteena oleville yhteiskunnallisesti aktiivisille Suomessa asuville somalinalaisille on prosessina erilainen, kuin esimerkiksi somalimiehille tai yhteiskunnallisesti passiivisemmille somalinalaisille.

Todellisuus tutkimuksen kohteena olleille naisille on erilainen myös siksi, että haastateltavat ovat kouluttautuneita, kielitaitoisia ja työllistyneitä, suomalaisten viranomaisten kannalta ”kotoutuneita”. Nämä tekijät epäilemättä osaltaan vaikuttavat siihen, että haastateltavat ovat myös yhteiskunnallisesti aktiivisia. Esimerkiksi kielitaidon voidaan katsoa olevan edellytys järjestötoiminnalle. Toisaalta voidaan pohtia myös sitä, mikä merkitys maahanmuuttajan yhteiskunnallisella aktiivisuudella on integroitumisessa uuteen yhteiskuntaan. Asiaa voitaisiin epäilemättä tarkastella myös siitä näkökulmasta, että yhteiskunnallinen aktiivisuus ja esimerkiksi järjestötoiminta voivat toimia integraatiota synnyttävänä tekijänä, jolloin esimerkiksi kielitaidon kehittyminen voisi olla edellytyksen sijaan myös järjestötoiminnan seuraus. Yhteiskunnallisesti aktiivisten ja passiivisten somalinaisten vertailu uuteen yhteiskuntaan integroitumisen näkökulmasta voisikin olla yksi mahdollisuus jatkotutkimukselle.

Toinen mahdollisuus jatkotutkimukselle avautuu diasporan käsitteen kautta. Tutkimuksessa on todettu haastateltavien kuuluvan somalidiasporaan. Tämä transnationaalinen toiminnan verkosto voidaan myös lukea yhdeksi haastateltavien toimintaympäristöksi, johtuen heidän kansainvälisistä kontakteistaan muun muassa sukulaisiin ja ystäviin, jotka asuvat eri puolilla maailmaa. Somalidiasporaa ei kuitenkaan ole tässä tutkimuksessa käsitelty, johtuen osittain tutkimuksen laajuuteen liittyvistä syistä, mutta myös diasporan ja identiteetin suhteen vaikeasta tavoitettavuudesta. Jatkotutkimuksen aiheena tämä diasporan ja identiteetin suhde saattaisi kuitenkin olla mielenkiintoinen ja syventymisen arvoinen.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, ettei maahanmuuttajien määrittely ”kotoutuneeksi” tai ”ei-kotoutuneeksi” riitä kuvaamaan sitä todellisuutta, jonka maahanmuuttajat joutuvat kohtaamaan. Integroituminen uuteen yhteiskuntaan ei ole ratkaisu kaikkiin ongelmiin, vaan voi jopa yksilön kannalta monimutkaistaa oman identiteetin muodostamista edelleen. Maahanmuuttajan suhde siihen maahan, josta on lähdetty, voi muuttua toiseen yhteiskuntaan integroitumisen myötä. ”Kotoutunut” maahanmuuttaja ei siis automaattisesti ole onnellinen maahanmuuttaja. Tämä on hyvä pitää mielessä myös Suomessa käytävää maahanmuuttokeskustelua seurattaessa.

Tässä tutkimuksessa on keskitytty vain yhteen marginaaliseen pieneen ryhmään, Suomessa asuviin yhteiskunnallisesti aktiivisiin somalilaisiin. Tarve vertailevalle tutkimukselle on selkeästi olemassa. Kuitenkin jo tämän tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, ettei maahanmuuttajia voida käsitellä yhtenä homogeenisenä ryhmänä, joiden ongelmat maahanmuuttoon liittyen ovat samanlaisia ja joiden ongelmien ratkaisuun toimivat samat keinot. Kun identiteettiä tarkastellaan jatkuvasti muuttavana, voidaan maahanmuutto nähdä kokemuksena, jolla on väistämättä vaikutuksensa yksilön identiteettiin. Tosiasia kuitenkin on, että maahanmuuton vaikutukset yksilön identiteettiin vaihtelevat. Kahta samanlaista kokemusta tuskin löytyy ja juuri tämä moninaisuus tulisi ottaa huomioon myös kotoutumiskeskustelussa. Yksilön ominaisuudet, kielitaito, sukupuoli, ikä, koulutus ja monet muut tekijät vaikuttavat yksilön integraatioon ja identiteetin muodostumiseen uudessa yhteiskunnassa. Tässä

tutkimuksessa on pyritty osoittamaan, että myös yhteiskunnallisella aktiivisuudella on seurauksensa, kun maahanmuuttaja muodostaa identiteettiään ja pohtii: ”Kuka minä olen?”

LÄHTEET

Aallas, Esa (1991). *Somalishokki*. Suomen pakolaisavun julkaisusarja 2. Helsinki: Suomen pakolaisapu.

Ahonen, Sirkka (1994). Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa Syrjälä, Leena, Sirkka Ahonen, Eija Syrjäläinen ja Seppo Saari (toim.) *Laadullisen tutkimuksen työtapa*, ss. 113-160. Helsinki: Kirjayhtymä.

Ajrouch, Kristine J. ja Abdi M. Kusow (2007). Racial and Religious context: Situational identities among Lebanese and Somali Muslim Immigrants. *Ethnic & Racial Studies* 30, (1), 72-94.

Alitolppa-Niitamo, Anne (1994). *Somalipakolaiset Helsingissä: Sosiaaliset verkostot ja klaanijäsenyyden merkitys*. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksiä 10/1994. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.

Alitolppa-Niitamo, Anne (2004). *The Icebreakers: Somali-Speaking Youth in Metropolitan Helsinki with a Focus on the Context of Formal Education*. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D42/2004. Helsinki: Väestöliitto.

Anttila, Jorma (2007). *Kansallinen identiteetti ja suomalaiseksi samastuminen*. Sosiaalipsykologisia tutkimuksia 14. Helsinki: Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitos.

Arajärvi, Pentti (2009). *Selvityshanke maahanmuuttajien työllistymisestä ja kannustinloukuista*. Sisäasiainministeriön julkaisuja 2/2009. Helsinki: Sisäasiainministeriö.

Baker, Christopher ja Galasinski Dariusz (2001). *Cultural Studies and Discourse Analysis*. Lontoo: SAGE.

Balibar, Etienne (1999). Culture and Identity (Working Notes). Teoksessa Rajchman, John (toim.) *The Identity in Question*, ss.173-196. New York: Routledge.

Bauman, Zygmunt (1996). From Pilgrim to Tourist – or a Short History of Identity. Teoksessa Hall, Stuart ja Paul du Gay (toim.) *Questions of Cultural Identity*, ss.18-36. Lontoo: SAGE.

Berry, John (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology: An International Review* 46, (1), 5-34.

Bhatia, Sunil ja Anjali Ram (2001). Rethinking 'Acculturation' in Relation to Diasporic Cultures and Postcolonial Identities. *Human Development* 44, (1), 1-18.

Bhatia, Sunil ja Anjali Ram (2009). Theorizing identity in transnational and diaspora cultures: A critical approach to acculturation. *International Journal of Intercultural Relations* 33, (2), 140-149.

Bradbury, Mark (2008). *Becoming Somaliland*. Lontoo: Progressio.

Brons, Maria (2009). Political Developments in Post-1991 Somalia. Teoksessa Lothar Weiss, Thomas (toim.) *Migration for Development in the Horn of Africa: Health Expertise from the Somali Diaspora in Finland*, ss. 61-68. Helsinki: International Organization for Migration.

Brubaker, Rogers ja Frederick Cooper (2000). Beyond "Identity". *Theory and Society* 29, (1), 1-47.

Calhoun, Craig (1994a). Social Theory and the Politics of Identity. Teoksessa Calhoun, Craig (toim.) *Social Theory and the Politics of Identity*, ss. 9-37. Oxford: Blackwell.

Calhoun, Craig (1994b). Nationalism and Civil Society: Democracy, Diversity and Self-Determination. Teoksessa Calhoun, Craig (toim.) *Social Theory and the Politics of Identity*, ss. 304-335. Oxford: Blackwell.

Cohen, Robin (1997). *Global Diasporas: An Introduction*. Lontoo: Routledge.

Crosby, Dorian (2006). Resettled Somali Women in Georgia and Changing Gender Roles. *Bildhaan: An International Journal of Somali Studies* 6, 68-85.

De Fina, Anna, Deborah Schiffrin ja Michael Bamberg (2006). *Discourse and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.

Duderija, Adis (2007). Literature Review: Identity Construction in the Context of Being a Minority Immigrant Religion: The Case of Western-born Muslims. *Immigrants & Minorities* 25, (2), 141-162.

Eisenberg, Avigail ja Jeff Spinner-Halev (2005). *Minorities within Minorities: Equality, Rights and Diversity*. Cambridge: Cambridge University Press.

Fadjukoff, Päivi (2007). *Identity Formation in Adulthood*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 319. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Federal Research Division (2004). *Somalia: A Country Study*. Whitefish: Kessinger Publishing.

Gardner, Judith ja Judy El-Bushra (2004). *Somalia - the Untold Story: The War Through the Eyes of Somali Women*. Lontoo: Pluto Press.

Goodenow, Carol ja Oliva M. Espin (1993). Identity choices in immigrant adolescent females. *Adolescence* 28, (109), 173-185.

Gown, Karen, Geeta Rao Gupta ja Aslihan Kes (2005). *Taking Action: Achieving Gender Equality and Empowering Women*. Lontoo: Earthscan.

Hall, Stuart (1999). *Identiteetti*. (Suomennos Mikko Lehtonen ja Juha Herkman) Tampere: Vastapaino.

Hall, Stuart (2003). Kulttuuri, paikka, identiteetti. (Suomennos Juha Koivisto) Teoksessa Lehtonen, Mikko ja Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*, ss. 85-128. Tampere: Vastapaino.

Harle, Vilho (1993). Toiseuden, identiteetin ja politiikan suhteista. Teoksessa Harle, Vilho (toim.) *Erilaisuus, identiteetti ja politiikka*, ss. 8-15. Tutkimustiedotteita 52. Tampere: Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitos.

Harle, Vilho (2004). Identiteettipolitiikka ja kansainvälisten suhteiden tutkimus. Teoksessa Luoma-aho, Mika, Sami Moisio ja Monica Tennberg (toim.), *Politiikan tutkimus Lapin yliopistossa*, ss. 101-133. Rovaniemi: P.S.C. Inter.

Helander, Bernhard (1991). The Somali Family. *Somalia: A Historical, Cultural and Political Analysis*. Uppsala: Life & Peace Institute.

Howarth, David ja Yannis Stavrakakis (2000). Introducing Discourse Theory and Political Analysis. Teoksessa Howarth, David, Aletta Norval ja Yannis Stavrakakis (toim.) *Discourse Theory and Political Analysis: Identities, Hegemonies and Social Change*, ss. 1-23. Manchester: Manchester University Press.

Huttunen, Laura (2002). *Kotona, maanpaossa, matkalla: Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkerroissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hyman, Ilene, Sepali Guruge ja Robin Mason (2008). The Impact of Migration on Marital Relationships: A Study of Ethiopian Immigrants in Toronto. *Journal of Comparative Family Studies* 39, (2), 149-163.

Isin, Engin F. ja Patricia K. Wood (1999). *Citizenship and Identity*. Lontoo: SAGE.

Jaakkola, Magdalena (2009). *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta: Asennemuutokset 1987-2007*. Tutkimuksia 1/2009. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Jokinen, Arja, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (1993). *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja ja Kirsi Juhila (1999). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Jokinen, Arja, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi (1999). Tutkijan positiot. Teoksessa Jokinen, Arja, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.

Kleist, Nauja (2007). *Spaces of Recognition: An analysis of Somali-Danish associational engagement and diasporic mobilization*. Kööpenhamina: Sociologisk Institut.

Lepola, Outi (2000). *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi: Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1900-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Levitt, Peggy ja Nina Glick Schiller (2004). Conceptualizing Simultaneity: A Transnational Social Field Perspective on Society. *International Migration Review* 38, (145), 595-629.

Liebkind, Karmela (1998). Etnisten ryhmien identiteettineuvottelut. Teoksessa Lahikainen, Anja Riitta ja Anna-Maija Pirttilä-Backman (toim.) *Sosiaalinen vuorovaikutus*, ss.100 -119. Helsinki: Otava.

Lukes, Steven (1984). *Power: A Radical View*. Lontoo: Macmillan.

Marcia, James (1980). Identity in Adolescence. Teoksessa Adelson, Joseph (toim.) *Handbook of Adolescent Psychology*, ss. 159-187. New York: John Wiley & Sons.

Marjeta, Maarit (1998). *Kotimaassa tiedettiin kuka minä olen: Selvitys maahanmuuttajien kotoutumisesta*. Moniste 48/1998. Helsinki: Opetushallitus.

Marjeta, Maarit (2001). *Äidit ja tyttäret kahdessa kulttuurissa: Somalialaisnaiset, perhe ja muutos*. Sosiologian tutkimuksia 4/2001. Joensuu: Joensuu University Press.

Martikainen, Tuomas ja Marja Tiilikainen (2008). Maahanmuuttajanaiset – Käsitteet, tutkimus ja haasteet. Teoksessa Martikainen, Tuomas ja Marja Tiilikainen (toim.) *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ*, ss.15-37. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D46/2007. Helsinki: Väestöliitto.

Mayo, Marjorie (2004). Exclusion, Inclusion and Empowerment: Community Empowerment? Reflecting on the Lessons of Strategies to Promote Empowerment. Teoksessa Andersen, John ja Birte Siim (toim.) *The Politics of Inclusion and Empowerment: Gender, Class and Citizenship*, ss.139-158. New York: Palgrave Macmillan.

Niemelä, Heli (2006). Somalialaisen ja suomalaisen nuoruuden risteyksessä. Teoksessa Martikainen, Tuomas (toim.) *Ylirajainen kulttuuri: Etnisyys Suomessa 2000-luvulla*, ss.168-189. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Ofstad, Harald (1971). Identitet och minoritet. (Käännös ruotsiksi Lillemor Lagerlöf) Teoksessa Schwarz, David (toim.) *Identitet och minoritet: Teori och politik i dagens Sverige*, ss.105-131. Tukholma: Awe/Gebers.

Pirkkalainen, Päivi (2009). The Finland-based Somali Diaspora: Associations and Their Involvement in Co-development. Teoksessa Lothar Weiss, Thomas (toim.) *Migration for Development in the Horn of Africa: Health Expertise from the Somali Diaspora in Finland*, ss. 74-90. Helsinki: International Organization for Migration.

Potter, Jonathan ja Margaret Wetherell (1989). *Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour*. Lontoo: SAGE.

Pulkkinen, Tuija (1998). *Postmoderni politiikan filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.

Pyykkönen, Miikka (2007). *Järjestäytyvät diasporat: Etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 306. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Pyykkönen, Miikka (2008). Naiset maahanmuuttajien yhdistyksissä. Teoksessa Martikainen, Tuomas ja Marja Tiilikainen (toim.) *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ*, ss.105-124. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D46/2007. Helsinki: Väestöliitto.

Ronkainen, Jussi (2006). Monikansalaisuus ja monimuotoistuva suomalaisuus. Teoksessa Martikainen, Tuomas (toim.) *Ylirajainen kulttuuri: Etnisyys Suomessa 2000-luvulla*, ss.237-256. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Rudmin, Floyd (2003). Critical History of the Acculturation Psychology of Assimilation, Separation, Integration and Marginalization. *Review of General Psychology* 7, (1), 3-37.

Saarinen, Aino (2008). Venäläiset maahanmuuttajat ”naisystävällisessä” Pohjolassa. Teoksessa Martikainen, Tuomas ja Marja Tiilikainen (toim.) *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ*, ss.125-151. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D46/2007. Helsinki: Väestöliitto.

Safran, William (2005). The Jewish Diaspora in a Comparative and Theoretical Perspective. *Israel Studies* 10, (1), 36-60.

Saukkonen, Pasi (1998). Kansallisvaltion identiteettipolitiikka: Kansallinen identiteetti politiikan tutkimuksen käsitteenä. *Politiikka* 40, (3), 212-225.

Saukkonen, Pasi (2004). Kansallinen identiteetti. Teoksessa Pakkasvirta, Jussi ja Pasi Saukkonen (toim.) *Nationalismit*, ss. 90-105. Helsinki: WSOY.

Schwartz, Seth J., Marilyn J. Montgomery ja Ervin Briones (2006). The Role of Identity in Acculturation among Immigrant People: Theoretical Propositions, Empirical Questions, and Applied Recommendations. *Human Development* 49, 1-30.

Serkkola, Ari (1992). *Somalia: Taival suvun ja valtion varjossa*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Steady, Filomina Chioma (2006). *Women and Collective Action in Africa: Development, Democratization and Empowerment*. New York: Palgrave Macmillan.

Suoninen, Eero (1997). *Miten tutkia moniäänistä ihmistä: Diskurssianalyttisen tutkimusotteen kehittelyä*. Acta Universitatis Tamperensis, 580. Tampere: Tampereen yliopisto.

Taylor, Charles (1994). The Politics of Recognition. Teoksessa Goldberg, David (toim.) *Multiculturalism: A Critical Reader*. Oxford: Blackwell.

Tiilikainen, Marja (2000). Somalinaiset ja maahanmuuton kokemukset. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.) *Monikulttuurinen Suomi: Etniset suhteet tutkimuksen valossa*, ss. 93-110. Helsinki: Gaudeamus.

Tiilikainen, Marja (2003). *Arjen islam*. Tampere: Vastapaino.

Virtanen, Timo (1993). *Somalipakolaiset Suomessa: Tutkimus somalipakolaisten tulosta ja vastaanotosta Suomeen*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1993:3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Woodward, Kathryn (1997). Concepts of Identity and Difference. Teoksessa Woodward, Kathryn (toim.) *Identity and Difference: Culture, Media and Identities*, ss. 7-62. Lontoo: SAGE.

Zizek, Slavoj (1994). Identity and its vicissitudes: Hegel's 'Logic of essence' as a theory of ideology. Teoksessa Laclau, Ernesto (toim.) *The Making of Political Identities*, ss. 40-75. London: Verso.

Internet:

BBC (2009). *Somalia Country profile*:

http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/country_profiles/1072592.stm Katsottu 4.11.2009

Maahanmuuttovirasto (2008). *Suomessa vakinaisesti asuvat ulkomaan kansalaiset 31.12.2008*.

<http://www.migri.fi/download.asp?id=Ulkomaalaiset+Suomessa+2008;1476;{6676A9F1-2748-4C77-AC04-9DF663927DCB}> Katsottu 22.1.2010.

Maahanmuuttovirasto (2010). *Turvapaikan hakijat vuonna 2009*.

<http://www.migri.fi/download.asp?id=Turvapaikanhakijat+2009;1480;{A22DBE83-CA96-4187-993E-BBADCD7BC6C9}> Katsottu 22.1.2010.

The Academy for Peace and Development (2002). *Womens Rights in Islam and Somali Culture*.

Hargeisa: UNICEF. http://www.unicef.org/somalia/SOM_WomenInIslam.pdf Katsottu 25.11.2009.

Tilastokeskuksen tilastotietokanta StatFi (2009).

http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/databasetree_fi.asp Katsottu 22.1.2010.

Valtioneuvosto (2008). *Selonteko eduskunnalle kotouttamislain toimeenpanosta*.

[http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/75b8e2d283fdb4acc22574d600432065/\\$file/kotouttamislakiselonteko_021008.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/75b8e2d283fdb4acc22574d600432065/$file/kotouttamislakiselonteko_021008.pdf) Katsottu 15.1.2010.

LIITTEET

LIITE 1: Haastattelukysymykset

Taustatietoja:

Ikä?

Naimisissa?

Lapsia?

Milloin olet tullut Suomeen? Suoraan vai jonkin toisen maan kautta?

Töissä/Työtön?

Kauanko olet toiminut somalijärjestö(i)ssä?

Kuinka monessa somalijärjestössä toimit? Entä muissa järjestöissä?

Minkälaisissa tehtävissä toimit?

Järjestötoiminnasta:

- Oletko ollut järjestötoiminnassa mukana ennen Suomeen tuloa? Lähtömaassa tai muussa maassa? (Jos nuorena Suomeen tullut, ovatko vanhemmat olleet aktiivisia, mukana järjestötoiminnassa?)

- Onko selkeitä eroja järjestötoiminnassa muualla verrattuna nyt Suomeen?

-yleisellä tasolla (esim. byrokratia)

-yksilökohtaisesti (onko nyt enemmän vastuuta, tekemistä, kiireitä tms.?)

- Miksi olet lähtenyt Suomessa mukaan toimimaan somalijärjestöihin?

- Miksi koet somalijärjestöissä toimimisen tärkeäksi?

- Mitä koet henkilökohtaisesti saaneesi järjestötoiminnasta?

- Onko aktiivisesta toiminnasta ollut koskaan mitään haittaa ”muulle elämälle”?

- Miksi olet mukana juuri siinä järjestössä missä olet?

- Millaisina näet eri somalijärjestöjen väliset suhteet? Onko ”kilpailua” tai päällekkäisiä jäsenyyksiä?

- Ovatko kaikki somalijärjestöt kaikille somaleille avoimia vai vaikuttavatko esimerkiksi sukulaisuussuhteet tai se, mistä on kotoisin järjestöjen jäsenistöissä?
- Millaisena näet suomalaisen järjestötoiminnan muodon, esim. virallisuus ja yhdistyslaki? Vaikeuttavatko nämä mielestäsi järjestötoimintaa maahanmuuttajien keskuudessa? Esim. yhdistysten perustaminen tai toimintaan mukaantulo

Järjestötoiminta ja omat sosiaaliset suhteet:

- Onko suhteesi ympäröivään suomalaiseen yhteiskuntaan muuttanut järjestötoiminnan myötä? Oletko esimerkiksi aikaisempaa enemmän tai vähemmän tekemisissä suomalaisten (viranomaisten tai yksityisten toimijoiden) kanssa?
- Onko suhteesi Suomen somaleihin muuttanut järjestötoiminnan myötä? Oletko aikaisempaa enemmän tekemisissä muiden somaleiden kanssa?
- Millainen vaikutus järjestötoiminnassa mukana olemisellä on yleisesti ollut sosiaalisiin suhteisiisi? (määrä ja laatu, oletko esim. saanut uusia hyviä ystäviä?)
- Mitkä ovat niitä konkreettisia asioita, jotka ovat elämässäsi muuttuneet aktiivisen järjestötoiminnan myötä?
- Miten ympäristössäsi (perhe, suku, ystävät) suhtauduttiin, kun aloitit toiminnan somalijärjestöissä? Onko tässä suhtautumisessa tapahtunut muutoksia vuosien aikana?
- Oletko itse houkutellut ystäviäsi/perheesi jäseniä mukaan somalijärjestöjen toimintaan? Miksi/mikset?

Aika ennen ja jälkeen Suomeen tulon:

- Jos haastateltava on muuttanut Suomeen: Millaisena muistat itsesi ennen Suomeen tuloa? Millaisena pidät itseäsi nyt kun asut Suomessa?
- Jos haastateltava on syntynyt Suomessa tai ollut hyvin nuori Suomeen saapuessaan: Millaisena näet itsesi (tai muut nuoret somalit) suhteessa esimerkiksi vanhempiisi tai muihin vanhempiin Suomessa asuviin somaleihin?

Kansallisesta identiteetistä:

- Näetkö itsesi suomalaisena vai somalina, molempina vai ei kumpanakaan?
- millainen on mielestäsi suomalainen?

- millainen on mielestäsi somalialainen?
- Mitä maata pidät kotimaanasi?
- (- Onko haastateltavan iällä vaikutusta siihen, mitä maata hän pitää kotimaanaan? Onko tullut Suomeen aikuisena vai lapsena...)
- Kuinka paljon olet tekemisissä Somalian ulkopuolella asuvien muiden somalien kanssa? Onko perhettä, sukua, ystäviä maailmalla?
- Kuinka paljon olet yhteydessä Somaliaan?
- Oletko osallistunut poliittiseen toimintaan Suomessa? Puolueen jäsen? Ehdokkaana vaaleissa?
- Haluatko osallistua/ Oletko osallistunut rauhanrakentamistyöhön tai poliittiseen toimintaan lähtömaassasi? Miksi? Miten?
- Haluatko osallistua/ Oletko osallistunut kehityshankkeisiin lähtömaassasi? Miksi? Miten?

Tulevaisuus:

- Haluatko jatkossakin toimia aktiivisesti Suomen somalijärjestöissä? Miksi /miksei?
- Onko jotain henkilökohtaisia tavoitteita, joita haluat tulevaisuudessa järjestötoimintasi kautta saavuttaa? Esimerkiksi kokemuksia, oppia jotain, tutustua uusiin ihmisiin...
- Mitä haluaisit järjestösi tekevän / järjestöissäsi tapahtuvan tulevaisuudessa?